T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR)
ANA BİLİM DALI

ŞEMSEDDİN YEŞİL'İN HAYATI VE TEFSİRİ 'FUYÛZAT'

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan:
BEKİR FINDIK

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. İDRİS ŞENGÜL

ANKARA 2002

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOYAL BİLMLER ENSİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ(TEFRSİR)
ANABİLİM DALI

ŞEMSEDDİN YEŞİL'İN HAYATI VE TEFSİRİ 'FUYÛZAT'

TEZİ HAZIRLAYAN
BEKİR FINDIK

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İDRİS ŞENGÜL

Jüri Üyeleri	İmzası
Prof Dr. :İDRİS ŞENGÜL	
Doç. Dr. :ÖMER ÖZSOY	
Doç.Dr. :NAHİDE BOZKURT	N. Bozkurt

07.02.2002

ANKARA-2002

KISALTMALAR

A.g.e. : Adı Geçen Eser

a.s. : Aleyhi's-Selâm

b. : Bin

Bkn : Bakınız

c. : Cilt

H : Hicri

Hz. : Hazreti

İ. : İbn

M : Miladi

Neşr : Neşreden

Ö. : Ölüm

r.a. : Radıyallâhu Anh

S. : Sayı

sf. : Sayfa

T.D.V.İ.A: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

Thk. : Tahkik

Trc. : Tercüme

Trhs. : Tarihsiz

ÖNSÖZ

Kur'anı Kerim, Hz. Peygambere Allah katından Cebrâil vâsıtasıyla indirilmiştir. İndirilen bu kitap, nuzûlünden itibaren büyük bir ilgi görmüştür. İnsanlardan bir kısmı bu kitabın Allah katından geldiğini kabûl etmiş, diğer bir kısmı da kabûl etmemiştir. Hz. Muhammed'in peygamberliğini de inkar etmişlerdir. Hz. Peygamber'den sonra, ne peygamber ne de bir kitap gelecektir. Çünkü diğer peygamberlerin getirdiği vahiy tahrif olmuşken Peygamberimizin getirdiği Kur'an-ı Kerîm Allah tarafından olduğu gibi korunmaktadır. Hz. Muhammed'i (s.a.v.) Peygamber olarak kabûl etmeyen insanlar bu kitabın, eskilerin masallarını anlattığını savunmuşlar ve onu küçük göstererek ilgiyi azaltmaya çalışmışlardır. Allah'a ve Peygambere düşman olanlar ne kadar çabalasalar da Kur'an'ın Allah tarafından gönderilmiş bir kitap olduğunu ve Hz. Peygamberin, peygamberliğini kabûl eden Müslümanların gündeminden bu kitap ve peygamber hiçbir zaman düşmemiş ve düşmeyecektir. Kur'an-ı Kerîm nâzil olduktan sonra Müslümanlar, bu kutsal kitabı daha iyi anlayabilmek için her âyetini çok yönlü olarak incelemişlerdir. Böylece İslâmî İlimlerde, Tefsir diye adlandırılan bir ilim dalı meydana getirmişlerdir.

Tefsir, Müslümanların Kur'an'ı daha iyi anlayabilmeleri için yaptıkları çabaları içermektedir. Tarih boyunca birçok İslâm âlimi, Kur'an âyetleri hakkında görüş bildirmiş ve âyetleri çok sıkı olarak incelemişlerdir. Âyetlerin i'râbı, konuları, mûcizeliği, i'câzı, kıssaları, sûre başlarındaki harfleri, zâhiri ve bâtini manalarıyla ilgili binlerce eser meydana getirmişlerdir.

Kur'an-ı Kerîm'in daha iyi anlaşılabilmesi için meydana getirilen binlerce eser, kendi arasında farklılaşmaktadır. Bu eserlerin bir kısmı Kur'an'ın konularını, bir kısmı lafizlarını, bir kısmı da mânâları üzerine yapılmıştır.

Bizim bu çalışmamızda inceleyeceğimiz eser de, Kur'an-ı Kerîm üzerine yapılmış bir çalışmadır. Bu eser, Şemseddin Yeşil tarafından tasavvufi bir tarzda yazılmış olan "Fuyûzat Kur'an-ı Mübîn'in Meâlen Tefsiridir".

Çalışmamız iki ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Şemseddin Yeşil'in hayatını inceledik. Şemsedin Yeşil'in doğumu, tahsili, imamlık vazifesine başlaması, imamlıkla birlikte vâizlik görevini yerine getirmesi, vâizlik görevini yaparken karşılaştığı kimselerle olan tartışması, vâizlik görevinden alınması, ardından yapmış olduğu çalışmalarıyla Şemseddin Yeşil'in te'lif ettiği

eserler tezimizin birinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümü incelerken, Şemseddin Yeşil'in hayatıyla ilgili bilgilere ulaşmaya çalıştık. Fakat ne yazık ki müellifimiz, hayatıyla ilgili özel bir kitap yazmamıştır. Bu yüzden Şemseddin Yeşil'in hayatıyla ilgili bilgileri kendisinin müridi olan Ümran Selman'ın yazdığı kitaptan ve talebeleri Alaattin Yılmaztürk, Ali Sümbül ve Zeki Yeşil'den aldığımız bilgilerle aktarmaya çalıştık.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise, Fuyûzat tefsirini inceledik. Bu bölümün konularını; Şemseddin Yeşil'in Kur'an âyetlerinin zâhirine meal verme, bâtıni yönü ile açıklama, fıkhi âyetleri değerlendirme, tefsirinde değindiği kelâmi konuları ve tasavvuf büyükleriyle ilgili verdiği bilgiler ve kitaplardan yaptığı alıntılar oluşturmaktadır. Tezimizde bu konuları sırası ile inceledik ve değerlendirmemizi de konuların son bölümünde vermeye çalıştık. Amacımız müellifin te'lif ettiği tefsiri elimizden geldiği kadar tanıtabilmek ve değerlendirmektir.

Toplumda insanlara önderlik vazifesi yapan bazı önemli şahsiyetler vardır. Bu şahsiyetler, kendilerini kabûl eden kimselerle birlikte bir cemaat oluştururlar ve bu şahsiyetler gruba yön verirler. Etraflarındaki insanlara doğru olan yolu göstermeye çalışırlar. Tezimizde incelemeye çalışacağımız Şemseddin Yeşil de topluma önderdik yapmış olan önemli şahsiyetlerden biridir. Şemseddin Yeşil, imamlık vazifesini yaparken kendisini topluma kabûl ettirmiş ve etrafındaki tasavvufa gönül veren insanlarla birlikte bir cemaat oluşturmuştur. Şemseddin Yeşil'e bağlı olan bu kimseler, Şemseddin Yeşil hayattayken onu önder olarak görmüşler ve Şemseddin Yeşil'in eserlerinden müellifimiz hayattayken ve öldükten sonra da faydalanmışlardır. Bugün bu cemaat, Şemseddin Yeşil'in vaaz ve nasihatlarını dinlemek ve feyz almak için Şemseddin Yeşil tarafından kurulan Yüksek Ahlak Derneğinde her pazar günü saat 18.00' de toplanmaktadır.

Tezimizde Şemseddin Yeşil'in elimizde bulunan eserlerinden, çıkardığı Hakikat Yolu Mecmuasından ve İslâmiyet Gazetesinden yararlandık. Şemseddin Yeşil'in tefsirinde âyetlere vermiş olduğu batını manalar hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmadık. Ayrıca Şemseddin Yeşil'in kasetlerde toplanmış olan konferanslarından da herhangi bir alıntı yapmadık. Tefsirinden alıntı yaparken de, müellifimizin kullandığı kelimeleri aynen yansıtmaya çalıştık.

Biz bu çalışmamızda, Şemseddin Yeşil'in hayatını ve eserlerini özellikle de tefsiri Fuyûzat'ı tanıtmaya çalıştık. Yaptığımız çalışma bir kimsenin hayatı ve eserleri üzerine olduğu için, hiçbir zaman müellifimizin şahsiyet ve ilmi kişiliğini tam olarak yansıtmayacağı açıktır, buna rağmen biz elimizden geldiğince objektif bir şekilde müellifimizi ve eserlerini tanıtmaya gayret ettik.

Son olarak, bana bu konuyu incelememde ve kaynaklara ulaşmamda yardımcı olan Sayın Prof. Dr. İdris Şengül hocama, tezimin daha kapsamlı olması amacıyla bana yön veren Sayın tez jüri üyeleri Doç.Dr. Ömer Özsoy ile Doç.Dr. Nahide Bozkurt hocalarıma; Fuyûzat tefsirini hediye eden ve Şemseddin Yeşil hakkında bilgi veren Bolu eski senatörlerinden Alaattin Yılmaztürk'e, Yaylacık Matbaası sahibi Sayın Ali Sümbül'e ve Zeki Yeşil'e teşekkürü bir borç bilirim.

Bekir FINDIK

GİRİŞ

Tefsir Çeşitleri

Tefsir hareketinin ilk seyri daha çok rivayet ağırlıklı bir durum gösterir. Bu duruma sebep de, Hz. Peygamberin varlığı veya O'na yakınlıktır. İlk dönemlerde tefsir, çeşitleri itibariyle bir bütünlük arz ediyordu. Nasıl ki İslami ilimler ilk dönemlerde tefsir, fıkıh, hadis gibi müstakil ilim dalları olarak ayrışmış değildi bir bütündü, sonraki dönemlerde yavaş yavaş müstakilleştiler. Tefsir de bunlardan biri olarak müstakilleştikten sonra, tefsir içinde ikinci bir müstakilleşme hareketi başlamış, tefsir de çeşitlerine göre isimlendirilmeye başlamıştır. Tefsirin kendi içinde böyle bir çeşitlenmeye gitmesinde; çevre, kişinin tabiatı, ilmi durumu, ihtisas alanı gibi hususlar etkili olmaktadır.

İşte bu şartların sonucunda da rivayet tefsiri, dirâyet tefsiri, ahkam tefsiri, işâri tefsir, lugavî tefsir gibi isimler altında çeşitler oluşmuştur. Fakat biz; rivayet, dirayet, ahkam ve işâri tefsir diye dört ana başlık altında açıklamaya çalışacağız. İşâri tefsiri konumuz olması itibariyle geniş bir şekilde açıklamaya çalışacağız. Bu çeşit tasnife geçmeden evvel, İbn Abbas (r.a) ve Zerkâni'nin tasniflerini vermemizde fayda mülâhaza ediyoruz.

İbn Abbas (r.a), tefsirleri dört sahih çeşide ayırmıştır. Bunlar:

1) Bütün herkesin bilmek mecburiyetinde olduğu ve hiçbir kimsenin bilmemekten mazur görülemeyeceği tefsir çeşididir.

2) Arapça'yı bilmekle öğrenilmesi mümkün olan tefsir çeşididir. Bu tür tefsirde esas, Arapça'yı bilmektir. Bu da, lügat ve î'rab olarak ele alınmıştır.

3) İlimde râsih olanların bilebileceği tefsir çeşididir. Bu da içtihat ve istinbat gibi konularda gerçekleşir.

4) Allah Teâlâ'nın kendine sakladığı tefsir çeşididir. Bu da kıyamet saati, yağmurun yağması, ana rahmindeki çocuk, kişinin nerede öleceği, kişinin gelecekte ne kazanacağı ve huruf-ı mukatta' gibi konulardır. Allah ve Hz. Peygamber'den bir bilgi gelmediği sürece bunları bilmeye imkan yoktur, Allah katında saklıdır.[1]

Zerkâni ise tefsirleri iki kısma ayırmıştır:

---

[1] Zerkeşi, Bedrüddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fi Ulümi'l-Kur'an*, Tahk.Muhammed b.Ebu'l-Fadl İbrahim, Mısır 1957, 2/164-166; Zerkâni, Muhammed Abdülazîm, *Menahilü'l-İrfân fi Ulümi'l-Kur'an*, Mısır 1943, 1/478-479

1) Kuru tefsir: Lafiz ve cümlelerin irabının hallini, Kur'an'ın nazmının içerdiği belâgatla ilgili nüktelerin ve fennî işaretlerin beyânını geçmeyen tefsir çeşidine denir. Bu kısım tefsir, Allah'ın muradını beyandan daha çok Arapça tatbikat kurallarına yakındır.

2) İkinci kısım tefsir: Bu kısım tefsir birincide söylenen sınırları aşar. Bu kısım tefsirin temel hedefi; Kur'an'ın hidayetinin, prensiplerinin ve onda insanlar için koyduğu kurallardaki ilahi hikmetlerin, ruhları cezbedecek, kalpleri fethedecek ve beşeri, Allah'ın hidayetiyle doğruluğa yöneltecek şekilde tecelli etmesidir. Tefsir ismine layık olan işte bu tür tefsirdir.[2]

Şimdi de günümüzde kabul gören tasnif sistemine göre tefsirin kısımlarını açıklayalım.

a) Rivâyet Tefsiri

Ayrıca bu kısım tefsire me'sûr ve nakli tefsir de denilmektedir. Rivayet tefsiri, Allah Rasülü'nden, sahabe ve tabiûndan yani seleften nakledilen tefsire denir. Kur'an'ın Kur'an'la tefsir edilmesi de rivayet tefsirinden sayılmaktadır.[3] Başka bir ifadeyle rivayet tefsiri; Kur'an'ın kendi kendini tefsir etmesinde, Allah Rasülü'nün sünnetinde, sahabenin sözlerinde Allah'ın Kelamındaki ilahî muradı açıklamak için varid olmuş izahlardır.[4] Sırf nakillerden olan tefsire rivayet tefsiri denildiği gibi içinde az çok dirayet örnekleri görülen tefsire de rivayet tefsiri denmiştir.

Rivayet tefsiri ile ilgili örnekler, hadis kitaplarının "Kitabu't-Tefsir" bölümlerinde bol miktarda görülmektedir.[5]

Ancak rivayet tefsirinde dikkat edilmesi gereken, rivayetin zayıflık sebepleri şöyle zikredilmektedir;

a) Dini yıkmak için kasıtlı olarak uydurulmuş haberlerin mevcut olması.

b) Bu haberlere israilî rivayetlerin karışmış olması.

c) Senedlerin bazen hazfedilip, sahih olanla sahih olmayanın birbirine karışması.

d) Bazı müteassıb mezhep mensuplarının kendi görüşlerini desteklemek için hadis uydurmaları.[6]

---

[2] Zerkâni, *Menâhil*, 1/474
[3] Suyuti, Celâlüddin Abdurrahman İbn Ebi Bekr, *el-İtkân fi Ulumi 'l-Kur'an*, ed-Durru'l-Mensur, Tahran, Tarihsiz *İtkan*, 2/179
[4] Zerkâni, *Menâhil*, 1/480
[5] Zehebi, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, Mısır 1976, 1/152-154 ; Zerkâni, *Menahil*, 1/480-482
[6] Zerkâni, *Menâhil*, 1/491-492

Rivayet tefsiri çeşidinden kabul edilen birkaç örnek zikredelim: Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî (310/922) *Camiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an* ; Ebu İshak Ahmed b. İbrahim es-Sâ'lebî (427/1036) *el-Keşfü ve'l-Beyan an Tefsiri'l-Kur'an* ; el-Vahidî (468/1075) *el-Vecîz fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Aziz* ; Ebu Muhammed el-Hüseyin el-Begavî (516/1122) *Meâlimu't-Tenzîl* ; Ebu'l-Fidâ el-Hâfiz ibn Kesir (774/1372) *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim* ; Celâlüddin es-Suyûtî (911/1505) *ed-Dûrrü'l-Mensûr fi't-Tefsiri'l-Me'sûr* ; Muhammed Cemâlüddin el-Kasîmi (1332/1913) *Mehâsinü't-Te'vîl.*

b) Dirâyet Tefsiri

Bu tefsir çeşidine, rey tefsiri de denmektedir. Rey kelimesi mutlak olarak i'tikad, ictihad ve kısas manalarına kullanılmaktadır. Bu tefsir çeşidinde tamamıyla rivayetlere bağlı kalmayıp, din, dil, edebiyat ve daha başka çeşitli bilgilere yer vererek yapılan tefsir çeşidine denir.[7]

Dirayet tefsirine girişecek olan bir müfessirin ilk olarak dikkate alması gereken bazı hususlar mevcuttur. Aksi takdirde yapılan tefsir makbul bir tefsir olmaz. Bu hususlar şunlardır:

1) Kur'an'ın kendini tefsir etmesi

2) Hz. Peygamberin tefsiri

3) Sahabe tefsiri

4) Âyetleri delâlet etmediği manalara hamletmekten kaçınmakla birlikte mutlak olarak lügattan istifade etmek

5) Dilin gerektirdiği lügat ve edebiyata uygunluk.

6) Kelâmın ihtiva ettiği mananın sözün gelişinden hâsıl olması.[8]

Söz konusu esaslara göre dirayet metoduyla tefsir yapacak kişinin ilk olarak rivayet tefsirini iyi bilmesi, fikir beyan edeceği ve içtihat yapacağı bir âyet hakkında kendi dönemine kadar ortaya konulanları, üzerinde yapılan çalışmaları iyice tetkik etmesi şarttır.[9]

Müfessirin, dirayet tefsiri yaparken sakınması gerektiği hususlar da vardır. Bunlar:

1) Dil kanunları ve dini bilgiler ile tefsire lazım olan ilimleri öğrenmeden Allah kelâmının muradını açıklamaya çalışmamak.

---

[7] Karaçam, İsmail, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, İstanbul 1996, s. 54
[8] Zerkeşi, *el-Bûrhan*, 11/156-161; Suyûti, *el-İtkân*, 2/179
[9] Çetin, Mustafa, *Tefsirde Dirâyet Metodu*, s. 129.

2) Allah'ın kendi zatına tahsis ettiği ilme dalmamak. Bunlar ancak, Allah'ın bildiği müteşâbihler ile kullardan gizli tuttuğu gayb haberleridir.

3) Kendi hevâ ve hevesine göre hareket etmemek.

4) Kendi mezhebini delillendirmek için tefsir yapmamak. Bu kişiler, te'vili kendi akîdesine uyduruncaya kadar değiştirir, hangi şekilde olursa olsun, manayı kendi akîdesine göre yapar. İsterse bu te'vil son derece garip ve uzak bir te'vil olmuş olsun.

5) Delilsiz olarak "Allah'ın bu husustaki muradı şudur" diyerek bilgisizce ısrar etmemek."[10]

Konumuzu teşkil eden dirayet tefsirlerinden bazıları şunlardır: Zemahşerî (538/1144) *el-Keşşâf an Hakaiki't-Tenzîl*; Fahruddin er-Râzi (606/1209) *Mefâtihu'l-Gayb*; Kâdî Beydâvî (ö.685/1286) *Envâru't-Tenzîl ve Esraru't-Te'vil*; Ebu'l-Berekât en-Nesefî (710/1300) *Medârikü't-Tenzil ve Hakâikü't-Te'vil*; Ebu Hayyan el-Endülüsî (745/1344) *el-Bahru'l-Muhît*; Ebu's-Suûd Muhammed b. Muhammed b. Mustafa (982/1574) *İrşâdü'l-Aklü's-Selim ilâ Mezâya'l-Kur'an'i'l-Kerim*.

c) Ahkâm ve Fıkhî Tefsirler

Ahkam tefsirleri genel rivayetler içinden ahkamla ilgili rivayetlerin toplanmasıyla veyahut da, ahkam âyetlerinin tefsiriyle meydana getirilmiş tefsir çeşididir. Ayrıca Kur'an'ı baştan sona kadar tefsir etmekle birlikte özellikle ahkam âyetlerini bütün yönleriyle ele alıp tefsir etme şekli için de kullanılmıştır.

Genellikle ahkam âyetleri Medine döneminde indirilmiştir. Mekkî âyetler ise çoğunlukla tevhid, nübüvvet, haşir ve ahlaki prensipler hakkındadır.

Ahkam âyetleri indirilince Hz. Peygamber de bu âyetleri fi'lî ve kavlî olarak tebliğ ve tefsir etmiş, böylece de ahkam tefsirleri oluşmuştur. Bunlar miras hukuku, ticaret hukuku, alış-veriş, ahvâl-i şahsiye, devletler hukuku, faiz, borçlanma ve ceza hukuku vb.. konuları içine alır.

Abdulvahhâb Hallaf, Kur'an'ın ahkamını, itikadî hükümler, ahkamî hükümler ve amelî hükümler olmak üzere üç kısma ayırmıştır. Amelî Hükümleri de ibâdet ve muâmelât hükümleri diye iki kısma ayırmıştır. Muâmelât hükümlerini de ahvâl-i şahsiye, medeni hukuk ve cinayet ahkamı gibi ana başlıklar altında altı-yedi kısma ayırarak bunlarla ilgili âyet sayısını takriben zikretmiştir.[11] İşte ahkam tefsirinin konusunu da bu üçüncü kısımda zikrettiğimiz "el-Ahkamü'l-Ameliyye" oluşturur.

---

[10] Suyuti, *el-İtkan*, 1/183

[11] Abdü'l-Vahhab, Hallâf, *İlm-i Usu'li'l-Fıkh*, Kahire, Trhs, sf. 32-33

Kur'an'daki ahkam âyetlerinin sayısı hakkında alimler arasında, farklı görüşler mevcuttur. Bazıları binden fazla ahkam âyeti olduğunu savunurken bazıları bunu iki yüze kadar indirmektedirler.[12]

Buna göre Kur'an'ın ibadet ve muamelatla ilgili âyetlerini tetkik eden ve bunlardan çeşitli fıkhî hükümler çıkaran ilim dalına fıkhî tefsir veya ahkam tefsiri denir. Kur'an'ın hukuk yönünü ele alan fıkhî tefsir hareketi, Kur'an'ın inzâli ile başlamıştır.[13]

Bu sahadaki çalışmalardan birkaçını zikredelim: Mükâtil b.*Süleyman Tefsirü'l-Hamsî Mie Âye*; Muhammed İdris eş-Şâfi (204/819) *Ahkamu'l-Kur'an*; Ebu Bekr er-Râzi *el- Cessâs*; el-Hanefi (370/917) *Ahkâmü'l-Kur'an*; Ebu Bekr İbnu'l-Arabî(543/1148) *Ahkamü'l-Kur'an*; Kurtubî (671/1273) *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an.*

d) İşârî Tefsir

Bu çeşit tefsirin ilk alt yapısı, İslam'ın ilk zamanlarından beri oluşmaya başlamıştır. Ashaptan bir kısmı zühde, takvâya, ibâdete olan düşkünlüklerinden dolayı dünyadan ve dünya nimetlerinden yüz çevirmişlerdir. Bu sahabelere o dönemde daha çok Zâhid denilmekte idi.[14] İlk dönemlerde zühd ve takva üzerine başlayan bu hareket daha sonra tasavvuf ve tarikat şeklinde sistemleşmiş ve ayrı bir ekol haline dönüşmüştür. Sûfi ismi H. 2. Asırdan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bu ismi ilk kullanan kişi de Ebu Haşim es-Sûfi'dir.[15]Bu tip bir hayat anlayışına sahip kimselerin oluşturdukları tefsir çalışmaları da bu düşünce perspektifinden ele alınmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken, bu tarz bir tefsir çeşidinin Kur'an ve Sünnet ölçülerinin dışına taşmadan yapılmasıdır.

İşârî tefsir ilk dönemlerden itibaren başlayarak bir tekâmülleşme süreci geçirmiştir. Bu sahada ifrât ve tefrîte gidenler olmakla birlikte sahih ölçüler içinde îtidâli muhafaza edenler de görülmektedir. İlk dönemlerde bu tefsir şekli münferid âyet ve sûrelerin tefsiri şeklinde başlamış, zamanla gelişme kaydederek bu şekil tefsirle Kur'an baştan sona tefsir edilme seviyesine ulaşmıştır.

Tasavvufî hareket incelendiği zaman görülür ki, bu hareket, pratik ve teorik planda beraberce gelişme göstermiştir. Bu sahada yazılan tefsirler nazarî ve işârî sufi olmak üzere iki kısımda incelenmektedir.

---

[12] Suyûti, *İtkân*, 2/128-9
[13] Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Ankara 1982, 1/146
[14] Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-Müfessirûn*, 2/380
[15] A.g.e., 2/381

Nazârî sufi müfessirler, Kur'an'ı kendi felsefi görüşleri paralelinde tefsir edip anlamlandırmaya çalışmışlardır. Bu tip tefsirler genellikle tasavvufi, felsefî ve nazarî eserlerde yer yer münferit olarak bulunmaktadır.

İşârî sufi tefsire gelince; bu tip tefsir sulûk ve tasavvuf erbâbına görünen gizli bir işaretle Kur'an'ın zâhirî manasıyla bağdaştırılabilen tefsir şeklidir.[16]

Ancak tasavvufi yani işâri tefsirin kabul edilebilmesi için bazı şartları dikkate almak zorunludur;

a) Bâtınî mana, Kur'an'ın zâhir anlamına aykırı olmamalıdır.

b) Bâtınî anlam, te'vilden uzak akla muhalif olmamalıdır.

c) Bâtınî anlamın doğruluğunu destekleyen şer'i bir delil bulunmalıdır.

d) Bâtınî anlama karşı şer'i veya aklî bir muarız bulunmamalıdır.

e) Zâhir anlam olmaksızın, yalnızca bâtınî mananın maksat olduğu iddia edilmemelidir.[17] Bu şartları taşıyan işârî tefsirler makbul sayılırlar.

"Burada zikredilen şartları yerine getiren işâri tefsir makbul sayılırdan maksat; bu tefsirin mutlak doğru olduğuna ve yerine getirilmesi şarttır diye kabul etmemek, ayrıca bu tefsir ne kadar te'vilde farklı olsa da reddetmemektir, çünkü bu görüşler mutasavvıfın vicdâni ve ruhi gelişimi ile ilgilidir ve bu, sûfînin kendisi ile Rabbi arasında oluşan bir durumdur."[18]

Nazari ve sûfi tefsirin birbirinden ayrıldıkları bazı noktalar vardır:

a) Nazari Sûfi tefsirde, sûfînin ilmi bilgisi önemlidir. Tefsir ilmi bilgileri ışığında yapılır.

İşâri tefsirde ise tefsir, sûfînin ruhi gelişimine bağlıdır.

b) Nazari Sûfi tefsirde, sûfînin yapmış olduğu tefsir, bütün manaları kapsar ve âyetler bunun dışında başka mana taşımazlar.

İşari Sûfi tefsirde ise, sûfînin yaptığı tefsir, âyetin bütün manalarını kapsamaz, sûfînin yaptığı tefsirden başka manalarda taşıyabilir.

İşâri (Bâtınî) Tefsirin dini bir yönü var mıdır?

İşâri Tefsir, Peygamber Efendimiz döneminden itibaren yapılmaya başlanmıştır. Kur'an buna işaret etmiş ve Peygamberimiz de buna dikkat çekmiştir. Allah Teala, Nisâ Sûresi 78. Âyette : "Bu topluma ne oluyor ki hiç söz anlamıyorlar" ve yine Nisâ Sûresi 82. Âyette: "Kurân'ı düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından (indirilmiş)

---

[16] Karaçam, a.g.e., s. 62-63.
[17] Zerkâni, a.g.e., 1/549; Zehebî, a.g.e.,3/43
[18] Zehebî, *et-Tefsir ve 'l-Müfessirûn*, 2/ 409

olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şey bulurlardı.'' Burada Allah Teâla, sözü anlamayan kafirlere hitap etmektedirler, aslında bu kafirler sözü anlamaktadırlar, fakat onlar Allah'ın murâdını anlayamamaktadırlar.

Müellifimiz Şemseddin Yeşil'in delil olarak verdiği mürsel olarak Firyâbî'nin rivâyet ettiği bir hadiste Hz. Peygamber: ''Her âyetin bir zahiri ve bir de bâtını vardır, her harfin bir sınırı ve o sınıra muttali olan vardır.''; Abdurrahman ibn Afv'ın rivayet ettiği diğer bir hadiste Peygamberimiz: ''Kur'an arşın altındadır, O'nun kulların ihtiyaç duydukları zahiri ve batını vardır.'' buyurmaktadır. Müfessirler hadiste bildirilen zâhir ve bâtın'ın anlamı konusunda farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ebu Ubeyde; zâhir'in geçmiş kavimlerin durumunu anlatan âyetler olduğunu; bâtın'ın ise bizlere geçmiş kavimler gibi davrandığımız zaman onlar gibi olacağımızı sakındırmasıdır demektedir. Bu konudaki en doğru görüş ise zâhirîn, âyetin kendi lafzından çıkan anlam; bâtın'ın ise âyetin te'vilidir görüşüdür.[19]

Bâtınî manaya misaller:

1) Tüsteri Bakara Sûresi 22. Âyette geçen ' Endâd' kelimesini,'Ezdâd' yani muhalifler olarak tefsir etmektedir. En büyük ezdâd'da ; Allah'ın yolundan başka yollara götüren, Allah'ın sınırlarını aştıran nefsi emmâre'dir.[20]

2) Tüsteri Nisâ Sûresi 36. Âyette geçen 'Yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya... iyilik edin' emrinin zâhirini açıkladıktan sonra bâtını olarak şöyle tefsir etmiştir. Yakın komşu, kalptir. Uzak komşu, tabîattır. Yakın arkadaş, şeriata götüren akıldır ve yolcu ise, Allah'a itâat eden âzâlardır.[21]

3) Tüsteri, Bakara Sûresi ilk âyetin tefsirinde geçen hurûf-u mukatta'a'yı şu şekilde tefsir etmektedir:

''Elîf Lâm Mîm. Elîf: Vahdâniyyet'e; Lâm: Lutfa; Mîm ise:Mülke işarettir.''[22]

İşârî tefsir sahasında vücuda getirilmiş eserlerden birkaçını zikredelim: Ebu Muhammed Şehl b. Abdillah et-Tüsterî (283/896) *Tefsiru't-Tüsteri*; Ebu Abdirrahman Muhammed b. Musa es-Sülemî (412/1021); Muhammed b. el-Kuşeyrî (465/1072) *Letâifü'l-İşârât bi't-Tefsiril-Kur'an*; Muhyiddin İbn'ı-Arabî (638/1240) *Tefsiru Şeyhi'l Ekber;* Sadreddin el-Konevî (613/1274) *Îcâzü'l-Beyan fî Te'vili Ümmi'l-Kur'an*; Hâce Yakup Cerhî (ö.900/1494) *Hakâikü't-Te'vil fî Vakâyii't-Tenzil*; Nizâmüddin Hasen b. Muhammed en-Nisâburî (900/1494) *Garaibü'l-Kur'an ve Regâibü'l-Fürkan*; Nimetullah

---

[19] A.g.e., 2/382-83
[20] A.g.e., 2/388
[21] A.g.e., 2/394
[22] A.g. e., 2/393

Nehcevânî (920/1514) *Fevâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Mefâtîhu'l-Ğaybiyye*; İsmail Hakkı Bursevî (ö.1137/1725) *Rûhu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*.

Muhakkak ki Tefsir ile ilgili daha çok müellif ve bu müelliflerin te'lif ettiği kitap vardır. Biz bu konu ile ilgili vereceğimiz bilgileri burada noktalayıp tezimizin aslını oluşturan Şemseddin Yeşil'in hayatı ve te'lif etmiş olduğu 'Fuyûzat' tefsirine geçeceğiz.

I. BÖLÜM ŞEMSEDDİN YEŞİL

A) HAYATI

Şemseddin Yeşil ile ilgili bilgiler, kendi tarafından yazılı olarak bize kadar gelmemiştir. Müellifimizin hayatı ile bilgiler, kendisinin müritleri tarafından bizlere aktarılmaktadır. Şemseddin Yeşil'in hayatını Ümran Selman'dan öğrenmekteyiz. Ümran Selman'ın yazmış olduğu müellifimizin hayatı ile ilgili bilgiler, Şemseddin Yeşil'in te'lif etmiş olduğu eserlerin ilk bölümlerinde, Şemseddin Yeşil hakkında okuyucuyu bilgilendirmek amacıyla kısa ve öz olarak hazırlanmıştır. Ümran Selman tarafından yazılan bu bilgiler dışında Şemseddin Yeşil'in hayatını anlatan çok az kaynak bulunmaktadır. Ümran Selman tarafından hazırlanan kitabın ismi: *''Avâm-ı Nâs'da YEŞİL HOCA Namiyle ma'ruf (Halk arasında YEŞİL HOCA diye tanınan) MUHAMMED ŞEMSEDDİN YEŞİL EFENDİ HAZRETLERİ KİMDİR?''*. Bu kitap da, Şemseddin Yeşil'in hayatından çok onun fazîletini anlatmaktadır. Biz de Şemseddin Yeşil'in hayatıyla ilgili bilgileri bu kitaptan ve bununla birlikte Şemseddin Yeşil'in en yakın talebelerinden olan ve müellifimizin son 16 senesini birlikte geçirdiği Ali Sümbül ile Alaattin Yılmaztürk'le yaptığımız görüşmelerden aktarmaya çalışacağız.

Şemseddin Yeşil, 1934 yılında çıkan soyadı kanununda, soyadı olarak I. T.B.M.M. Erzurum Mebusu Mehmet Salih Yeşil'in soyadını almıştır. Bu tarihten itibaren Şemseddin Beyin soyadı Yeşiloğlu olmuş, fakat müritler ve halk arasında Şemseddin Yeşil olarak tanınmıştır. Biz de tezimizde, müellifimizin halk arasında meşhur olan Yeşil soyadını kullanacağız.

1) Doğumu

Şemseddin Yeşil, 10 Muharrem 1322 (M. 1905)'de İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafından ailesi Bolu'nun merkez Tekke köyündendir. Babası İstanbul'da Samatya yakınlarında Ağahamam mevkiinde bulunan Hâtuniye Camii İmamı Hüseyin Efendidir. Annesi Hanife Hanım ise aslen Bolu'nun Gerede İlçesi Hacılar Köyündendir. Mürîdesi Ümran Hanım, Şemseddin Yeşil'in annesinden hamileliği, Şemseddin Yeşil'in doğumu ve çocukluğuyla ilgili olarak ilginç olaylardan bahsetmektedir.

''Hamileliğim müddetince arkamda sağ tarafımdan tertemiz beyaz elbiseli bir zâtın devamlı kontrolünde idim. Başımı çevirdiğimde omzunu ve beyaz elbisesinin bir kısmını görüyordum.

H. 1322'de Muharrem'in 10. Günü sabah saat 10 sıralarında oğlum Muhammed

Şemseddin dünyaya geldi. Daha sonraki günlerde, ne zaman oğlumun salıncağını sallamak üzere yanına gelsem salıncağı sallanır durumda buluyordum; bulu halbuki evde yalnız idim. Bir gün zevcimle beraber, yer sofrasında yemek yerken odamızın kapısında bir zât göründü. Elbisesinden, hamileliğim müddetince arkamda olan zât olduğunu anladım. Zevcimle ben donup kaldık. O zât salıncağa doğru yürüdü, uzun müddet oğlumuzun yüzüne baktı ve dönüp kapıdan çıktı. Daha sonra ma'neviyata âgâh olan zevcim, gördüğümüz bu zâtın Abdülkâdir Geylâni Hazretleri olduğunu söyledi.'' [23]

2) Nesebi

Şemseddin Yeşil, kendi nesebini Abdülkadir Geylâni'ye dayandırmaktadır. Ümran Selman, Şemseddin Yeşil'in nesebinin Abdülkadir Geylâni'ye dayandığını Şemseddin Yeşil'den bize şu ifadelerle aktarmaktadır.

''Bir gün Beyazıt Sahaflar çarşısı 8 No.da o zâtın kitapçı dükkanında idim. Kendisi büyük, esmer, mumlu gibi bir kağıt çıkardı ve masanın üzerine açtı. Bu bir şecere idi. Kendisinin Abdülkâdir Geylâni neslinden geldiğini ispatlayan bu şecereyi, mübarek parmağı ile işâretleyerek, dedelerinin isimlerini gösterdi.''[24]

Babası Hüseyin Efendi, oğlu Şemseddin on iki yaşına geldiğinde vefat etmiştir. Hüseyin Efendi vefat ettiğinde arkasında hanımı Hanife Hanım, oğlu Şemseddin ve yedi yaşındaki kızı Emine Makbul Nüzhet kalmıştır. Şemseddin Yeşil babasının vefatından sonra ailenin geçimini sağlayabilmek için küçük çapta işlerle de meşgul olmuştur. Bunlar arasında işportacılık tarzı işlerle meşgul olmasını zikredebiliriz. Alaattin Yılmaztürk'ün belirttiğine göre, Şemseddin Yeşil ve ailesi kıtlık zamanında İstanbul'da geçinemediklerinden dolayı memleketlerine kısa bir süreliğine gitmişler, fakat daha sonra tekrar İstanbul'a dönmüşlerdir.

3) Tahsîli

Şemseddin Yeşil, ilk ve orta öğrenimini İstanbul'da yapmıştır. Daha sonra da, yüksek tahsilini tamamlamıştır.

''Osmanlı an'anesine göre 4 yaşında ve 4 aylık iken, Besmele merasimi ile Kur'an-ı Kerîm'e başlayıp 5 yaşında hatim ettikten sonra Kocamustafapaşa ve

---

[23] Selman Ümran, *Avâm-ı Nâs'da YEŞİL HOCA Namıyle Ma'ruf, MUHAMMED ŞEMSEDDİN YEŞİL HAZRETLERİ KİMDİR?*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998, s. 8-9
[24] A.g.e., s. 9

Davutpaşa'da ilk ve orta tahsilini tamamlamayıp zamanının İlâhiyat Fakültesi ve mimâri tahsilini de yapmıştır.''[25]

Şemseddin Yeşil, İlâhiyat Fakültesinden sonra 3 Teşrini evvel 1928 tarihinde Tapu ve Kadastro Tatbikat Mektebine başlamış fakat, Umumî imtihanlara girmediğinden dolayı, bu mektepten eğitimini tamamlamadan ayrılmıştır.

4) İmamlık Görevine Başlaması

Babasının vefatından bir sene sonra Şemseddin Yeşil, babasının görev yaptığı Hâtuniye Camii'nde imamlık vazifesini yapmaya başlamıştır.

''Babasının vefatından sonra imâmete başladığında, 70-80 yaşındaki hocalar, bu yaşta çocuğun arkasında namaz kılınır mı, kılınmaz mı, diye münakaşa etmişler ve neticede salâhiyetli mercilerce ''İlmî kabiliyeti varsa kılınır'' diye karar alınmıştır.''[26]

Şemseddin Yeşil'in görev yaptığı yerler hakkında fazla bilgiye sahip değiliz. Yeşil'in oğlu Ezan Beyden aldığımız bir belgede, Şemseddin Yeşil'in 1929 yılında Haseki Cami imamı olarak İstanbul Müftülüğünden maaş almaktadır fakat Haseki camiinde ne kadar görev yaptığı belli değildir. Beyazıd-ı Cedîd (Samatya-Etyemez) caminin murakabe defterinde yaptığımız incelemede, 1936 yılından 10 Aralık 1951 tarihine kadar görev yaptığını görmekteyiz.

Bizim ulaşabildiğimiz bilgiler göre Şemseddin Yeşil, ilk önce Hâtuniye Camii imamlığı sonra Haseki Camii daha sonra da uzun yıllar Beyazıd-ı Cedîd (Etyemez) Camiinde görev yapmıştır.

''Hâtuniye camii şerifi imamı olan muhterem pederleri Hüseyin Efendi Hazretleri, dâr-ı bekâya intikal edince, aynı camide on üç yaşında imam olarak tayin edildi. Daha sonra Etyemez Cami-i Şerifinde uzun seneler hizmette bulundu...''[27]

5) Vâizliği

Şemseddin Yeşil, Etyemez Camiindeki imamlık görevi ile birlikte vaizlik görevi de almış ve İstanbul'da çeşitli camilerde görev yapmıştır. 4 Mart 1946 yılında Teşvikiye ve Yeraltı camilerinde vaizlik yapmak için İstanbul Müftülüğünden izin almıştır. Ayrıca Şemseddin Yeşil, bu camilerin yanında diğer camilerde de vaizlik için izin istemiş fakat, uygun görülmediği için izin verilmemiştir. Ali Sümbül'ün

---

[25] A.g.e., s.14
[26] A.g.e., s. 13
[27] A.g.e., s. 34

belirttiğine göre, 1947 ve 1949 yıllarında haftada üç gün olmak üzere; Pazartesi Günleri Dizdâriye Camiinde, Çarşamba Günleri Teşvîkiye Camiinde, Cumartesi Günleri Sultanahmet Camiinde ve Kumkapı İbrahim Paşa Camiinde vaaz vermiştir. Bu konuda Abdullah Develioğlu şöyle demektedir:

"Etyemez camiinde 2 saat süren bir hutbesini ve Sultanahmet camiinde bir va'ızını dinledim. Zeka ve cesaretini takdir ettim. Bir kaç defa da görüştüm, tevazu sahibi buldum."[28]

Vaizlik görevi sırasında çeşitli dinlerden insanlarla görüşmesi olmuştur. Bunlardan birinde bir papaz ile karşılaşmış ve papazın çeşitli sorularına cevap vermiştir.

" O mübârek hayatın, en önemli hâdiselerinden biri de şudur:

Boğaziçi câmilerinden birinde, bir va'zı esnasında kendini dinleyen müsteşrik bir papaz konuşma bitince ellerine sarılarak: " Efendim, zât-ı âlinizden 15 dakikalık bir görüşme rica ediyorum" diyor ve buluşmalarında; kendisinin Arapça'yı çok iyi bildiğini, Kur'ân-ı Kerîm'i tedkik ettiğini, bütün İslâm âlemini gezip en meşhur ulema ile görüştüğünü, Kur'an-ı Kerîm'de bir mevzû hakkında kimseden doyurucu bir cevap alamadığını ifâde ettikten sonra "Zât-ı âlinizi dinlerken içimden bir ses bu müşkilimi ancak sizin halledebileceğinizi söyledi" der. O zât, "buyurun sorun" deyince, "Kur'an-ı Kerîm'de Cenâb-ı Hak bir âyette, "Emaneti ehlinin gayrine vermeyiniz" diye emrediyor ve İslâm'ın peygamberi de "Emaneti ehlinin gayrına verirseniz kıyâmeti bekleyiniz" buyuruyor. Ve başka bir âyette (Ahzâb-72) Cenâb-ı Hak; " Allah emanetini bütün mevcûdata arz etti, hukukunu yerine getiremeyiz diye onu yüklenmekten çekindiler ve onu insan yüklendi çünkü o çok zalim ve çok cahil idi" diyor. Allah, Allah olduğu halde nasıl olurda emanetini çok zalim ve çok cahil olana teslim eder ?"

Şimdi, bu suâle o zâtın verdiği cevâb-ı yine kendi eserinden nakledelim: "Buradaki zulüm, zulm-ü memduhtur, adlîn mukabili olan zulüm değildir, Cehil de makbul cehildir. O insan ki nefsinin kuvvetli zâlimi oldu, Hak ve hakikatın gayrısının da cahili oldu, emâneti almak hakkına haiz oldu. Demek oluyor ki emânet-i ilahiyye; nefislerinin hayrını ayağının altına alan, Hak ve hakikatten maâdâsına câhil olan insanda bulunuyor. Onun için emaneti kalp taşır, zira kalp mevzi-i nazar-ı Haktır. Sahib-i kalp olan da ancak Hz. insandır.

[28] Develioğlu, Abdullah, *Büyük İnsanlar Üçbin Türk ve İslâm Müellifi*, Demir Kitabevi, İstanbul 1973, s. 476

Bunun üzerine o müşteşrik papaz, aldığı cevaptan çok memnun oldu.''[29]

Şemseddin Yeşil, hitâbeti kuvvetli bir vâiz idi. Vaazlarında daha çok günün hadiseleriyle ilgili olarak konuşurdu. Ali Sümbül'ün belirttiğine göre, Şemseddin Yeşil'in hitâbetinin kuvvetli olmasından dolayı Sultanahmet Camii, Cumartesi günleri tamamı ile dolu olurdu. Bu durum, o günkü idârecilerin de dikkatini çekmiş ve bazı çekemezliklerden dolayı Şemseddin Yeşil'in vâizlik sertifikasının geri alınması için başvurulduğunda (27 Aralık 1947) bu talep hemen kabul edilmiş ve vaizlik sertifikası elinden alınmıştır.

6) Vâizlik Vazifesinden Alınması

Şemseddin Yeşil, vâizlik görevini sürdürürken dönemin Diyanet Reisi tarafından vâizlik sertifikası elinden alınmış ve vaaz vermesi yasaklanılmıştır. Şemseddin Yeşil'in vaizlik görevinden alınmasının asıl sebebi, Alevilik suçlamasıyla şikayet edilmesidir. Ali Sümbül, bu şikayetin sebebinin Fatih semtindeki bir camide Hüsrev adlı bir hocanın vaazında ''Muâviye'yi sevmeyen piçtir'' demiş ve bunun üzerine Şemseddin Yeşil de, Muâviye'yi ve onu savunanları kötüleyen sözler sarf etmiştir. Hatta bir vaazında Şemseddin Yeşil, Muâviye'yi savunanlara ''Ey Şam Valisi Muâviye'nin veresiye tutulmuş avukatları'' diyerek Muâviye'yi savunanlara açıkça kızmıştır. Ayrıca Şemseddin Yeşil o dönmede çıkarmakta olduğu Hakikat Yolu Mecmuasında da bu konuya geniş bir şekilde yer vermiştir.

Şemseddin Yeşil bu davranışlarından sonra çeşitli gazete ve mecmualarca, mesela Tahiru'l-Mevlevi'nin çıkardığı ''İslâm Yolu'' Gazetesi ve Abdurrahim Zapsu'nun çıkardığı ''Ehl-i Sünnet'' Mecmuasında, Aleviliği yaydığı iddiasıyla eleştirilmiştir. Ümran Selman Hanım da bu olayı kitabında şu şekilde anlatmaktadır:

''Muhammed Şemseddin Yeşil Efendi Hazretlerinin şahsiyet-i âliyesine ve eşsiz külliyatını inkâr etmenin asıl sebebi budur. '' Ali benden, ben Ali'denim'' emr-i Muhammedisini görmezden gelenler cinsinden bir gürûh, aynı mâzeretleri taşıyan bu zât-ı a'layı da görmezden gelmişlerdir.

Bu insanlarca ashap 'Muâviye'dir ve Efendi Hazretlerinin tek suçu Muâviye'yi ashaptan kabûl etmeyişi, onu ve İslâm demokrasisinin belini kırarak, yerine vâris tayin ettiği, zalim oğlu Yezid'i ve ona tabî olanları hesap vermeye dâvet etmesidir. Yoksa

[29] A.g.e., s. 21-22

Efendi Hazretlerinin Hulefa-i Râşidine ve Ashab-ı Güzin'e olan saygı ve sevgisini, hiç kimseye nasib olmamış bir şekilde dile getirişi insaf ile tetkik edilirse, 'Ashaba sebb ediyor' iftirası gün gibi ortaya çıkar.

Bu mevzû ile ilgili olarak, o dönemde Şemseddin Yeşil Efendi Hazretleri ile Said Nursî arasında geçen bir hadiseyi anlatacağım. Bu iki zât arasında zâhiren ve bâtınen yakın bir dostluk mevcut idi. O senelerde Ankara'da bir otelde görüşmeleri oldu. Ortalık Muâviye bahsi ile çalkalanıyordu. Bu görüşmelerinde Said Nursî Efendi Hazretlerini 'Kıymetli kardaşım' diye kucakladı ve bir müddet şevk ile sohbet ettikten sonra Said-i Nursî Hazretleri, Muâviye mevzuuna temas ederek: "Kardaşım! Bu hususda kalben ben de senin yanındayım, ama bu konuyu şimdi açmasaydın daha iyi olmaz mı idi?" deyince, Efendi Hazretleri: "Bu konuyu ben açmadım. Fatih'te kürsüde bir imam 'Muâviye'yi sevmeyen piçtir' dedi. Onu ilk sevmeyen Hz. Ali'dir. Bu tecâvüz üzerine o hukukun müdafası bana farz oldu. Bu görev bana Allah tarafından verildi, şahsi re'yim yoktur" deyince Said-i Nursî Hazretleri: "Sen bilirsin kardaşım, gazân mübarek olsun" dedi."[30]

Bu olaylar üzerine dikkatler Şemseddin Yeşil'in üzerine çevrilmiştir ve 1947 yılında vâizlik sertifikası elinden alınmıştır. Şemseddin Yeşil vâizlik sertifikasının kaybettikten sonra imamlık görevinin de elinden alınmaması için daha dikkatli davranmaya başlamıştır. Fakat 1950 yılında Şemseddin Yeşil'in Sultanahmet Camiinde Kore'de şehit olan bir askerimizin çocuğunu yanına alarak yapmış olduğu duadan sonra "Şemseddin Yeşil vaaz vermeye devam ediyor" iddiası hakkında verilen diğer şikayetler sebebiyle Etyemez Camii'ndeki görevinden 10 Aralık 1951 tarihinde istifa etmek zorunda kalmıştır.

Şemseddin Yeşil imamlık sertifikası da elinden alındıktan sonra Sultanahmet Camii civarındaki şeker imalathanesinde, yine bu civardaki kendine ait tatlı dükkanında ve Beyazıt'taki kitab dükkanında ve diğer özel gelirleriyle geçimini sağlamıştır. Şemseddin Yeşil şeker hastası idi. Bu hastalığın ilerlemesi sebebiyle işleriyle meşgul olamamış ve 1955 yılında şekerci dükkanını, 1960 yılında da tatlıcı dükkanını elinden çıkarmıştır. Beyazıt'taki kitab dükkanını ise satmamıştır. Beyazıt'taki Sahaflar Çarşısı 8. no'lu dükkan bu gün bile Şemseddin Yeşil'in tek çocuğu Ezan Yeşiloğlu'na aittir.

---

[30] *Şemseddin Yeşil Kimdir*, s. 55

7) Masonluk Teklifi ve Siyasete Girme Teşebbüsü

Şemseddin Yeşil, imamlık vazifesinden alındıktan sonra, hitâbetinin güçlü olmasından dolayı çeşitli mason dernekleri tarafından kendisine masonluk teklifleri gelmiştir. Şemseddin Yeşil, gelen bu tekliflere hiçbir zaman yakınlık duymamış, masonluk teklif etmeye gelen insanlara İslâm'la ilgili bir şeyler anlatabilmek amacıyla onların teklifini hemen reddetmemiştir. Masonlara bir şey anlatamayacağı anladığında ise bu tekliflerini reddettiğini bildirmiştir.

"Ne gariptir ki; böyle bir gaflet ve makam hırsı ve korkusu ile hizmet belgesinin geri alındığının ertesi günü o mişât-ı ilâhîyi, o nûr-ı Hüdâyı, akılları sıra kirli emellerine âlet etmek isteyenler, hemen harekete geçtiler. O zâta adamlarını gönderip, ehl-i dünyaca, hemen hemen her zaman kabûl gören parlak vaad ve tekliflerini yaptılar. Mason olması için olanca güçleri ile çalıştılar. Kur'an-ı nâtık olan o zatın hitâbetteki kudretini iyi bildiklerinden; kendisine en parlak vaad ve tekliflerini yaptılar.

"Sen mason oldum de, yarın en büyük câmiler emrinde olacak, istediğin yerde konuşabilirsin" dediler.

Bir senenin sonunda, o Hakkın mahbûbu: "bir senedir usanmadan gidip geldiniz, siz beni mason yapmak için uğraştınız, ben ise sizi müslüman etmeye uğraştım. Ne ben mason olurum, ne de siz Müslüman olursunuz. (Leküm dîniküm veliyedîn) Artık yeter, bir daha gelmeyiniz. Yalnız sizden ayrılmadan önce size bir şey söyleyeceğim: Siz bâtıl inançlarınızla İslâm-ı eşdeğer göstermeye çalışıyorsunuz, bazı âyetleri, hadisleri ve İmâm-ı Alî'nin bazı sözlerini kullanarak Müslüman görünmeye çalışıyorsunuz. İslâm ile sizin inancınız asla benzerliği olamaz, neden mi? Zîra İslâm'ın gemisi öyle bir necat gemisidir ki, o, fakire de zengine de, sağlama da , sakata da , akıllıya da akılsıza da yardım elini uzatır.

Sizler ise, sadece işinize yarayan kimselere el uzatır, seçe seçe adam alırsınız. Yardımlarınız da ivazlı, garazlı, öncelikle kendi kendinizedir" buyuruyor."[31]

Şemseddin Yeşil'in hitabetinin kuvvetli olması ve geniş kitleleri etkilemesi sebebiyle, siyasi partiler siyasete girmelerin teklif etmişlerdir. Şemseddin Yeşil bu tekliflerin ikisini kabul etmiş daha sonra da bir daha siyaset ile ilgilenmemiştir.

Ali Sümbül, Şemseddin Yeşil'in ilk defa 1946'da Nuri Demirağ'ın başkanı olduğu Milli Kalkınma Partisinden daha sonra da 1950 yılında Adnan Menderes'in başkanı

---

[31]*A.g.e.*, s. 34

olduğu Adalet Partisinden aday olduğunu; fakat iki seçimde de seçilemediğini belirtmektedir

8) İmamlık Görevinden Sonra ki Faaliyetleri

Şemseddin Yeşil imamlık vazifesi elinden alındıktan sonra daha geniş kitlelere hitap edebilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetleri arasında; her perşembe günü çıkardığı Hakikat Yolu Mecmuası, daha sonra da bu mecmuayla birlikte her pazartesi günü çıkardığı haftalık İslâmiyet Gazetesi ve İstanbul'un Samatya Semtinde, Yüksek Ahlak Derneğini kurarak pazar günleri konferanslar adı altında İslâm dinini anlatması yer almaktadır.

a) Mecmua ve Gazete Çıkarması

1) Hakikat Yolu Mecmuası

Şemseddin Yeşil'in, Hakikat Yolu Mecmuasında 20 Şubat 1947 tarihinden itibaren M. Salih Yeşil ile birlikte yazıları çıkmaya başlamıştır. Mecmua Perşembe günleri çıkmaktadır. Mecmuanın sahibi, yazı işleri müdürü ve fiilen idare eden Esat Ekicigil'dir. Fakat Esat Ekicigil'in mecmuada yazısı bulunmamaktadır. Mecmuanın iki tane başyazarı vardır; bunlar Şemseddin ve M. Salih Yeşil'dir.

Şemseddin Yeşil'in, Hakikat Yolu Mecmuası çıkmadan daha önce, bazı günlük gazetelerde yazıları yayınlanmıştır. Mesela Cemal Kutay'ın çıkardığı Millet Mecmuasında on üç yazısı yayınlanmıştır. Mecmuanın ilk sayısında Şemseddin Yeşil, mecmuayı çıkarmadaki gayelerini şu şekilde açıklamıştır: (20 Şubat 1947, Sayı.1, s. 1)

"Necip milletimiz arasında hüsnü muaşeretin idamesine çalışmak. Terakki vesilelerini hazırlamağa sây etmek.

Dini celili İslâm; zulmü, şirki red ettiğini, kötülüğü imha ettiğini; hakiki ahlak ile hakiki dinin ayrı olmadığını, İslâm'ın akılları, vicdanları körletmeğe değil bilâkis ona nur vermeğe geldiğini göstermektir."

Şemseddin Yeşil ve Mehmet Salih Yeşil bu mecmuada genellikle dini konuları işlemişlerdir. Mecmua 8 sayfa olarak çıkmıştır. Şemseddin Yeşil din ile aklı uzlaştırıcı, Kur'an'ın tefsiri, İslâm büyüklerinin hayatları ve onlardan özlü sözler, Hz. Ali'nin Alice Sözleri ve 42. Sayıdan sonra da Mehmet Salih Yeşil ile birlikte kendileri hakkında çıkan eleştirilere cevap mâhiyetinde yazılar yazmıştır. Şemseddin Yeşil'in Hakikat Yolu Mecmuasında çıkan bazı makaleleri şunlardır:

- *İnsan Nedir* (20 Şubat 1947, Sayı 1, s. 6)

• *İslâm Dini Terakkiye Manidir Demeğe İmkan Var Mıdır?* (27 Şubat 1947, Sayı 2, s.2)

• *Neden Saadet Bulunamıyor?* (Şubat 1947, Sayı 2, s.5)

• *Kur'an'ı Mübinde Uçan Kale ve Mazot Bahsi* (Şubat 1947, Sayı 2, s.6)

• *Hz. Muhammed Hıra Dağında (Lâ ilâhe İllallah) Davasını Nasıl Açtı?* (6 Mart 1947, Sayı 3, s.2)

Bu makalesine Şemseddin Yeşil, mecmuasının yayın hayatına son verinceye kadar devam etmiştir.

• *İslâm Dininde Taassup Vardır Denilebilir mi?* (6 Mart 1947, Sayı 3, s.3)

• *Hz. Ebu Bekir'in İlk Hutbesi* (6 Mart 1947, Sayı 3, s.6)

• *Hz. Ali'nin Mısır Valisi Malik B. Eşter'e Gönderdiği Emirnamesi* (10 Nisan 1947, Sayı 8, s. 6) Bu emirnameyi Şemseddin Yeşil mecmuanın daha sonra ki sayılarında da, açıklamış ve İslâmiyet Gazetesine de aynen okuyucuya sunmuştur. Ayrıca bu emirnameyi kitab olarak da yayınlamıştır.

• *Dini Medeniyetler, Dünyevi Medeniyetlerden Daha Çok Yaşamıştır.* (7 Mayıs 1947, Sayı 12, s. 2-5)

Şemseddin Yeşil bu makalesinde medeniyetleri karşılaştırmış daha sonra da İslâm dininin neden günümüze çare üretemediğini vurgulamaya çalışmıştır. Şemseddin Yeşil'e göre İslâm dini değil, onu günümüze çare üretir durumu getirecek müslüman âlimler, içtihat yolunun kapalı olduğu zannıyla bu çareleri üretememektedirler.

"Mezheplerin sureti hususiyede taayyün ve herkesin bilâ kaydı şart taklidi, beynel İslâm müçtehitlerin azalmasından doğmuştur. Yâni cehil devri başlangıcı doğuyor. Ulema arasındaki cidal ve ithalat devri başlangıcıdır. Dine hizmet eden adamların azaldığı devre giriliyordu. Ulemanın ümeraya uşak olarak geçinmeye başladığı devirdir.

Hulâsa: beşeriyetin Fahri ebedisinin gösterdiği yolun ruhuyla hiç alakası bulunmadığı halde, mânasını anlamadan herkes bir yol tutturdu. Nezih din siyâsete âlet oldu. Şahısların, saltanatların elinde bâzice oldu. ....Esas bırakıldı, furuatı diniyye de sıkıldıkça sıkıldı. Nihayet patladı, siyaseti Muhammediye terk edildi."

Şemseddin Yeşil makalesinin devamında da ehl-i sünnet tabirini açıklamıştır. Ona göre ehl-i sünnet; *Hz. Peygamber'in tanıttığı Allah'a iman etmek, Hz. Muhammed'i gönülden sevip ona bağlanmak, Ashaba hürmet etmek, Allah'ın kitabından kıl kadar ayrılmayan ehl-i beyti sevmek ve ehl-i beytin dostunu dost görmek, düşmanını*

da düşman saymaktır. Ayrıca ehl-i sünnet: Hz. Peygamber'in eşlerine hürmet edip, Hz. Ebu Bekir, Cenâbı Ömer'e, Hz. Osman'a ve İmâmı Alî'ye hürmette hiç kusur etmemektir. İşte bu sıfatlara haiz olan kimseye Şemseddin Yeşil ehl-i sünnet demiştir.

- *Hz. Ömer Zevcesine Mühim Bir Emri Peygamberiyi İzahları* (29 Mayıs 1947, Sayı 15, s. 2 ve 5)

Bu yazısında Hz. Ömer'in hilafeti devrinde, Rum İmparatorunun Hz. Ömer'in eşine gönderdiği hediyeyi Hz. Ömer'in 'Rüşvet olur' gerekçesiyle kabul etmemesini, güzel ahlaka bir örnek olarak zikretmiştir.

2) Alevilik Tartışmaları

Hakikat Yolu Mecmuasında Şemseddin Yeşil, ahlaka ve dini yazılara devam ederken mecmuanın diğer yazarı Mehmet Salih Yeşil ile diğer gazete ve mecmuaların müslüman yazarları arasında birbirlerini tenkit ve suçlama mahiyetinde yazılar çıkmaya başlamıştır. Mehmet Salih Yeşil, mecmuanın 38. sayısından itibaren bu tenkitlere cevap vermeye başlamış ve kendisini tenkit edenleri de Hz. Ali ve Muaviye olayında doğruyu görememekle suçlamıştır. Şemseddin Yeşil ise ilk zamanlarda bu tartışmaya girmemiş kendi yazılarına devam etmiştir. Mehmet Salih Yeşil, mecmuanın 38. Sayısında (6 Kasım 1947, s. 3) kaza namazı ve Hz. Ali sevgisi yüzünden kendisini eleştirenlere sırasıyla cevap vermiştir ve kendisine yöneltilen Şia suçlamasını reddetmiştir. Mehmet Salih Yeşil, kendisini Alevilikle itham edenlere karşı Şia'dan ne anladığını şu şekilde açıklamıştır:

"İslâmiyette müstekıllen 'Şia ve Sünni' mezhebi namlarıyle de mezhep olmadığı: Bütün mezhep sahipleri 'Ehl-i Sünnet itikadında' oldukları gibi Kur'an'ı Mübin de, 've İnne Min Şîatihi le İbrahîme' (Saffat/83) âyet-i kerîmesinin saraheti ve umum tefsirlerle Kamus ve Ahteri lûgatlarının tarifleri veçh ile de; Peygamberlerin evladına, yâranına, dostlarına, taraftarlarına, muhiplerine Şia denildiği musarrahtır."

Mehmet Salih Yeşil yazısının sonunda da Hz. Ali'yi Allah gibi görmenin İslâm dininde hiçbir yerinin olmadığını belirtir ve saf müslümanlar arasına Peygambere nispetle Hz. Ali'yi sevenleri de; 'Hz. Ali'ye tapıyorlar' diye iftira atılamayacağını savunur. Ona göre Hz. Ali'yi gerçekten sevenlerin bütün ashâba hürmet etmeleri ve Hz. Peygamber'in eşlerine de baş tacı etmeleri gerekir.

Mehmet Salih Yeşil ile diğer mecmua ve gazete yazarları arasında böyle bir tartışmanın ilk başlarında Şemseddin Yeşil bu konularla ilgili hiç yazı yazmaz; fakat mecmuanın 42. Sayısında ***"Gafil Yaygarası Para Etmez İlmî Cevap Lâzım"***

(4 Aralık 1947) başlığıyla bir makale yayınlar ve tartışmaya Şemseddin Yeşil de böylece katılmış olur. Bu makalesinde yazar ilk önce, Medresenin asırlardan beri Hz. Ali ile Muaviye arasındaki savaşları ve Muaviye'yi ashap olarak takdim ettiklerini belirtir ve onları zalimlere uşak olmak ve diğer zalimlerin yetişmesine sebep olmakla suçlar. Yazısının devamında da, Hz. Ali'yle Muaviye'yi tanıtır. Yazara göre Hz. Ali; *''Hz. Peygamber'in kucağında büyüyen, Hz. Hatice'den sonra ikinci müslüman olan, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicret edeceğinde Peygamberin yatağına yatıp onun için canını feda etmekten kaçınmayan, Hz. Peygamber ile bütün savaşlara katılıp Hayber Fethinde büyük kahramanlıklar gösterdikten sonra Hz. Peygamberden 'Ferş ile arş arasında Ali'den efdal kimse yoktur' diye rütbe alan, Bizatün Minni sırrına mazhar olmuş, Hz. Fatıma'nın zevci bulunan ve Rasûl-i Ekremin sırtında gezdirdiği, öperek-koklayarak sevdiği sevgili torunları Haseneynin babası olan zâtı âli'dir''*. Yazar daha sonra Muaviye'yi okuyucuya tanıtmak istemiştir. Yazarımıza göre de Muaviye: *''Hz. Peygamber'e ordular sevk edip cephe alan Ebu Süfyan'ın oğlu, Hz. Peygamber'in amcası Hz. Hamza'yı Uhud Savasında öldürtüp ciğerini yiyen, kulaklarını gerdanlık yapıp boynuna takan Hind'in çocuğu, Hz. Hüseyin'i parçalattıran Yezid'in babası, Mekke Fethinde korkup mevki almak için müslüman olan Müellefe-i kulûptan sayılan bir adamdır.''* Yazara göre *"İşte bu adam Hz. Ali'ye karşı geldi. Peygamber; buna bâği dediği halde gafiller müçtehit dedi, Rasûl-i Ekrem meliki adud diye rütbe verdiği halde zavallılar eshap dedi."* Yazar daha sonra Muaviye kelimesinin ne anlama geldiğini belirtmiş ve onunla ilgili rivayetleri zikretmiştir. Yazar böyle birine sahabe denilemeyeceğini, Hz. Ali ile Muaviye arasındaki meselede Hz. Ali'nin haklı olduğunu vurgulamanın ashaba sebb etmek olmadığını belirtmektedir.

"Ey Hakikat Yolcusu!

Şimdi gafillerin yaygarasındaki mugalataya dikkat et ve ashaba kimin seb ettiğini öğren. İşte apaçık ashaba seb eden hem de din namına kürsülerde sövdürten, lânet okutturan eshab diye tanılmak istenen, müçtehid diye takdim edilen (Süfyan oğlu meşhur Muaviye!) Aman Ya Rabbi! Aklı selim böyle içtihad kabûl eder mi? Dinde de cinayet bu kadar rezalete yer verilir mi? Din nâmına bu adam muhabbet edilir mi? Bu kadar zulme rıza gösterilir mi?"

Yazar daha sonra *"Şam valisi Muaviye'nin veresiye tutulmuş avukatları size soruyorum: kaçmadan kıpırdanmadan cevap verin"* demiş; Buhâri şarihi Aynî'nin 'Muaviye'nin fazileti hakkında hiç bir hadis yoktur' sözünü zikretmiş ve hocaların

Muaviye'yi savunmamalarını tavsiye etmiştir. Şemseddin Yeşil, hocalardan şu şekilde davranmalarını istemiştir;

"Bu adamı beraat ettiremezsiniz! İyisi mi, maalesef bu hadisler doğrudur, Şam valisi Muaviye bu işleri irtikap etmiştir, suçludur deyin de söz bitsin. Yoksa bunun daha yapmış olduğu cinayetleri teker teker kudretin kalemime ihsan ettiği feyz ile açıp kâinatı aydınlatacağım!"

Bu tarihten sonra Hakikat Yolu Mecmuasının muhtevasını Hz. Ali ve Muaviye konusu oluşturmuştur. Öyle ki 8 sayfalık mecmuanın en az 5 sayfası Yeşillere yönelik eleştiri ve iftiralarına yazılan cevap yazıları oluşturmaktadır.

Hakikat Yolu Mecmuasının 43. Sayısında da (11 Aralık 1947) Şemseddin Yeşil, Muaviye'nin sahabeden olamayacağını, hele hele vahiy katipliği gibi kutsal bir görevde bulunmadığını akli delillerle ortaya koymaya çalışmış ve kendilerini eleştiren hocaların gerçeği görmelerini isteyerek daha makul bir biçimde davranmaları gerektiğini belirtmiştir. Şemseddin Yeşil bu yazısında şöyle demektedir:

"Cenabıhak, katili, fasıkı, zalimi; piçi kendisine kardeş yapan İslâm'ın esasını bozan haini, Habib-i edibine; 'Vahiy katibi, vasi katibi yap, o Kur'an'ı Kerîm'i yazmağa lâyık bir zâttır' diye Cibrîl-i eminle emir gönderip takdim etmez....

Ey Hakikat Yolcusu!

Muaviye'nin zavallı avukatları biçare müdafilerinin bol bol kullandıkları 'vahiy katibi' sözü uydurmadır...

Ey Hakikat Yolcusu!

Mekke'nin fethinden sonra İmamülenbiya bu âlemde ne kadar kalmıştır? Hangi âyetler nâzil olmuş ve bu adam hangi âyetin kitabetinde bulunmuştur.

Haydi vahiy kitabetini kabûl edenlere soruyorum: Vahiy kâtipliğinde bulunanlardan irtidad edenler olmamış mıdır?"

M. Salih Yeşil de mecmuanın 43. Sayısında kimlere ashab denilebileceği açıklamıştır. M. Salih Yeşil ashabın, fazilet bakımından üç kısma, tabaka bölümüyle de on bir tabakaya ayrıldığını belirtmektedir. M. Salih Yeşil, on ve on birinci tabakada, Mekke'nin fethinde kılıç korkusuyla kerhen Müslümanlığı kabûl edenler oluşturduğunu belirtmektedir.

"Ahmed b. Hanbel, İbn Sîrin, İbn Abbas'ın içtihadlarına göre Mekke'nin fethinden evvel İslâmiyet'i kabûl edip de en tehlikeli zamanlarda Peygamber Efendimizin yanından bir dakika ayrılmayan Eshâb-ı Kirâm ile, Mekke fethi günü ölüm korkusuyla

müslüman oldum diyen ve Kamus tercümesinde adları yazılı olan ve Müellef-i Kulup tabiriyle tahkir edilen Süfyan, Muaviye ve emsali otuz iki adamı MÜSAVİ addetmek en büyük cehalettir."

M. Salih Yeşil daha sonra çeşitli fıkhi, tarihi, hadis ve tefsirlerden örnekler vererek Muaviye'nin durumunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Anlaşılan Şemseddin Yeşil ve M. Salih Yeşil bu tartışmadan rahatsız olmuş ve bu tartışmayı bitirmek amacıyla mecmuanın 44. Sayısında (18 Aralık 1947) bu konuyla ilgili olarak son kez cevap vermek amacıyla birer makale kaleme almışlardır. M. Salih Yeşil kendilerini tenkit edenlere isim zikretmeden iki sayfalık bir cevap yazar ve makalesini şu şekilde bitirir:

"Rabbim Teala sizi dünya ve ahirette sevgili Muaviyenizle; Biz günahkarları da Ehl-i Beyt ile 'Haşr ve Neşr' buyursun! Âmin. Bi hurmeti SEYYİDİLMÜRSELÎN"

Şemseddin Yeşil de herhangi bir isim zikretmeksizin üç sayfalık bir makale yayınlar ve kendilerinin bu konuda suçlayanların kendilerine ne kadar karşı gelseler de, âhirette Muaviye'yi kurtaramayacaklarını belirterek yazısına son verir.

Bir hafta sonraki 45. Sayısında (25 Aralık 1947) Şemseddin Yeşil cevap yazmak zorunda kalmıştır. Çünkü Abdülhalim Akkul, kendisinin Şemseddin Yeşil tarafından tehdit edildiğini iddia etmiş, Şemseddin Yeşil de böyle bir olayın olmasının mümkün olmadığını belirtmek zorunda kalmıştır. Şemseddin Yeşil daha sonra (sayfa 6-8) kendisi hakkında iddia edilen Alevi, Şii, beşinci mezhep kurucusu ve siyasetten dolayı bu şekilde davranıyor iftiralarına ***"Tezvirata, İftiralar Cevap"*** başlığı makalesiyle cevap vermiştir.

Şemseddin Yeşil ilk önce Muaviye olayını tartışmak yerine kendi şahsıyla uğraşmağa başlayan yazarlara bu şekilde davranmanın kendilerine bir fayda sağlamayacağını belirtir ve kendisi hakkında ileri sürülen Alevilikten ne anladığını açıklamaya çalışır. Kendisini Alevilikle suçlayanların, Şemseddin Yeşil'i bilenlerin onların bu ithamına güleceklerini belirtir.

"Alevilikten maksadınızda üç şey vardır:

- *Aliyi te'lih etmek. Yani Ali'ye ülühiyet isnad etmek.*
- *İbahet yani ibaheti füruc. Fuhşu mübah göstermek*
- *İştiraki emval*

Âlemi insaniyet bizim mevzuumuzu okuyup ve dinlediği vakit sizin gösterdiğiniz batıl itikatla ne münasebeti ve ne âlakası var diye size güler.

Şiilikten maksanız;

İslâm'ın ilk üç halifesi olan zevâtı âliyeyi gasıp tanıyarak hürmette kusur etmek."

Şemseddin Yeşil, bundan sonraki cümleleriyle kendisini Şiilikle itham edenlerin bütün dayanaklarını ellerinden alıp kendisinin de ehl-i sünnet olduğunu belirtmiş olmaktadır.

"Ben o üç halifeden biri olan Hz. Ebu Bekir'e ; arifi valâ güher, mahbubu peygamberisiyer, mazharı saniyesneyni iz hüma fil gâr, Sıddîki celîl olarak iman edenlerdenim. Din kürsülerinde onun şanını böyle ilân ederim.

Bu üçten biri olan Cenab-ı Ömer'e ; Ecille-i eshabın, adeli hak yolunu gösterenin ekmeli, din mihrap ve minberin zîneti şeriatın nazırı olarak tanıyıp iman edenlerdenim.

Yine bu üç zâttan biri olan Hz. Osman'ın ; sahib ü haya ü imân ashab ü soffeye zînet efşân bir (zâtıâli) diye tanıyıp iman edenlerdenim.

Şimdi ehli vicdana soruyoruz. Bizim mevzuumuzun Alevilik, Şiilikle ne münasebeti vardır?"

Müellifimiz daha sonra, iftira atanlara daha önceki sayılarda verdiği delilleri sunmuş ve bunlar hakkında herhangi bir şey söyleyemediklerini belirterek konuyu cumhuriyet rejimine getirmiştir. Burada müellifimiz Muaviye'nin ümmetten seçim yolunu kaldırıp saltanat yolunu ikame ettiğini ifade etmiş ve Muaviye'nin bu günkü savunucularının da cumhuriyet değil saltanat taraftarı olduklarını iddia etmiştir. Müellifimiz en son olarak Muaviye'nin Hz. Peygamber'in akrabası olmasından dolayı eleştirilemeyeceğini savunanlara Âdem ve Nuh peygamberlerin çocuklarından örnekler vererek onların bu iddialarının geçersiz olduğunu belirtmiştir.

Şemseddin Yeşil bu cevap yazılarından sonra bu konularla ilgili hiç bir yazı yazmamaya dikkat etmiştir. Mecmuanın kırk gün sonraki 51. Sayısında (5 Şubat 1948) M. Salih Yeşil, Eşref Edibin Rafizilik ve Alevilikle ilgili yazdığı bir yazıdan dolayı dönemin Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki'ye hitaben bir yazı kaleme almıştır. Bu yazısında da M. Salih Yeşil, beş soru sorarak Ahmet Hamdi Akseki'den Rafizilik ve Alevilikle ilgili bilgi istemiştir. M. Salih Yeşil mecmuanın 52. Sayısında da Yusuf Ziya Yörükân'a yazarın isteğinden dolayı bir cevap yazmıştır.

M. Salih ve Şemseddin Yeşil, mecmuanın bu sayısında sonra Hz. Ali ve Muaviye olayıyla ilgili olarak herhangi bir makale ve cevap yazısı yayınlamamışlar; dini konulardaki makalelere devam etmişlerdir. Yalnız M. Salih Yeşil, mecmuanın 69.

Sayısında (10 Haziran 1948); Hz. Ali ve Muaviye olayında ilk önceleri Yeşillerin haksız olduğunu zannedip daha sonra; Mehmet Zihni Efendi'nin el-Hakâik adlı eserinde de Muaviye'nin haksız olduğunu belirtmesi üzerine, M. Salih ve Şemseddin Yeşillerden helallik dilemek üzere mektup gönderen okuyucunun ismini zikretmeden yer verir ve mektuba verdiği cevapta haklarını helal ettiklerini belirtir.

Bu makalelerden ayrı olarak M. Salih Yeşil, *Hz. İmam Ali (a.s.) ve Düşmanları (Mecmua-i Urefa)*[32]ve *Ashaba Hürmet, Sövenlere Lanet, Peygamber Buyruğu*[33] adlı iki kitap daha yayınlamıştır.

Şemseddin Yeşil ile M. Salih Yeşil'in bu tavırları mecmuanın daha az satılmasına sebep olmuştur. Ali Sümbül'ün ifadesine göre, Anadolu'nun çeşitli illerinde Hakikat Yolu Mecmuasını satan bayiler bu olaylardan sonra -satılmadığı gerekçesiyle- daha az mecmua gönderilmesini istemişlerdir. M. Salih ve Şemseddin Yeşil de mecmuanın 52. Sayısından sonra bu konuyla ilgili hiç bir makale yayınlamamışlardır. M. Salih Yeşil, mecmuanın 94. Sayısından itibaren yazılarına son vermiş ve Şemseddin Yeşil, mecmuanın son on sayısında sadece kendisi yazı yazmıştır. Şemseddin Yeşil mecmuanın yayın hayatına, 10 Şubat 1949'daki yüz dördüncü sayısıyla son vermiştir.

3) İslâmiyet Gazetesi

Hakikat Yolu Mecmuasının satışının düşmesi üzerine –mecmuanın yayını devam ederken- Şemseddin ve Mehmet Salih Yeşil, İslâmiyet Gazetesi adıyla haftalık bir gazete çıkarmaya başlamışlardır. Bu gazeteyi ilk olarak 22 Mart 1948 tarihinde dört sayfa olarak çıkarmışlardır. Gazetenin ilk on sayısında M. Salih Yeşil'in de makaleleri yayınlanmış, daha sonra M. Salih Yeşil'in bu gazete de yazıları çıkmamıştır. Bu gazeteyi Şemseddin Yeşil, her hafta müslümanları dini anlamda bilgilendirmek amacıyla bu gazeteyi çıkarmıştır. Ali Sümbül'ün ifadesine göre gazetenin beş bin civarında okuru bulunmaktadır. Bu gazete de Şemseddin Yeşil, hiçbir zaman isim belirterek kimseyi eleştirmemiştir. Bu yüzden de o günkü idareciler tarafından çıkardığı yayınlar çok fazla engellenmemiştir. Ali Sümbül'e göre, Şemseddin Yeşil bu konuda şöyle demektedir:

"Yüce Allah, tarih boyunca gelen bütün ve zalimlerin isimlerini Kur'an'da açık bir şekilde hepsini ismini tek tek belirtmemiştir. Bunun yerine onların vasıflarını

---

[32] Erzurumlu Yeşilzade M. Salih, *Hz. İmam Ali (a.s.) ve Düşmanları (Mecmua-i Urefa)* Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1947

[33] Erzurumlu Yeşiloğlu M. Salih, *Ashaba Hürmet, Sövenlere Lanet, Peygamber Buyruğu*, Adil Ceylan Basımevi, İstanbul 1949

belirtmiştir. Bizde aynı şekilde hareket etmeye mecburuz. Çünkü bizim asıl meselemiz toplumun imânını kurtarmaktır.''

Şemseddin Yeşil, İslâmiyet Gazetesinde yayınladığı makâlelerinde, Kur'an-ı Kerîm ve Hadis-i Şerifleri anlatarak toplumun İslâmi bilgisini arttırmaya çalışmıştır. Yayınladığı makalelerinden bazılarının isimleri şunlardır;

-*Ne Vakit Beşer Huzûra Kavuşacak*? ;31 Temmuz 1950, Sayı, 8

-*Allah Yanında En Büyük Günah, Hangi Günahtır*?;10 Mayıs 1948, Sayı,121

-*Beşeriyyet Hangi Ses İle Kurtulacak? Kur'an Kürsüsü Lâzım!* ;14 Ağustos 1950, Sayı,122;

-*Hz. Ali* ;18 Mayıs 1950, S.162

-*Sakın Mahlûkâta İtaat Edeceğim Diye Hâlik'a İsyan Etme!* ; 30 Ekim 1950, Sayı,133

-*Adnan Menderes*; 5 Mart 1951, Sayı,151 (Şemseddin Yeşil bu makaleyi, başbakan idam edildikten sonra yazmıştır.)

-*Ey Müslüman Vazifeye Koş!*;13 Eylül 1948, Sayı, 26

-*Allah'ın Husûsi Kulları*; 14 Şubat 1949, Sayı, 48

Şemseddin Yeşil gazetesinde ayrıca, ''*Evliyaullah'ın Sözleri*'' başlığı ile Allah dostlarının güzel sözlerini vermeye; ''*İslâm'ın Büyüğü Hz. Ali'nin Alice Sözleri ile*'' başlığı ile Hz. Ali'den sözler aktarmaya ve ''*Resûl-i Ekrem Efendimizin Emirleri İmam Ali'ye Husûsi Vasiyetleri*'' başlıklarını kullanarak dini bilgiler vermeye çalışmıştır. İslâmiyet Gazetesinin tezimiz açısından önemli olan yönü ise Şemseddin Yeşil'in gazetesinde haftalık olarak bir sûrenin tefsirini yapmasıdır. Tefsirini yaptığı sûreler arasında şu sûreler yer almaktadır: Âl-i İmrân Sûresi, Nisâ Sûresi, Mâide Sûresi, En'am Sûresi, Yusuf Sûresi, İnsan Sûresi, Necm Sûresi , Rahman Sûresi, Vâkıa Sûresi, Kıyâme Sûresi, Nebe' Sûresinden Kadr Sûresine kadar olan sûrelerin tefsirini yapmıştır. Şemseddin Yeşil, üç yüz ellinci sayısıyla İslâmiyet Gazetesinin yayın hayatına 20 Mayıs 1960 tarihinde son vermiştir.

4) İslâmiyet Gazetesine Yönelik Tenkitler ve Cevabı

Şemseddin Yeşil, bu gazete ile müslümanları aydınlatmaya çalışırken İslâm'a düşman olanların da dikkatini çekmiş ve çeşitli gazete ve mecmualarda İslâmiyet Gazetesi ile Şemseddin Yeşil'i kötüleyen yazılar çıkmaya başlamıştır. Bu yazılardan biride,o dönemde çıkan Vatan Gazetesinin sahibi Ahmet Emin Yalman'ın yazısıdır. Ahmet Emin Yalman gazetesinde ''İslâmiyet Gazetesi zehir saçıyor'' başlıklı bir makale yayınlamıştır. Şemseddin Yeşil'de 2 Nisan 1951 tarihli gazetesinde Ahmet Emin Yalman'a şu şekilde cevap vermiştir:

''*Tarihin en eski efendisi olan necib Türk'ün kanı ile sulanan o mübârek toprakları; bir zamanlar Ermeni Cumhuriyeti'ne peşkeş çeken ve Ahmet Emin Yalman ismine bürünen yaman, bizim yazılarımıza zehir demiş. Ne kadar doğru doğru, hayatında hiçbir zaman bu kadar doğru konuşmamıştır dersek hata etmiş olmayız. Bizim yazılarımız arza hayat veren Nisan yağmuruna benzer o rahmet, arz ile izdivac ettiği vakit sahne-i şühûd'da bambaşka bir tecellî olur. İşte o yağmur, sadef'in ağzına düşerse inci, yılan'ın ağzına düşerse zehir olur. Evet bizim yazılarımız Hz.İnsanın kulağına düşer onun kulağının zemzemi olur, arâzi-i kalbiyyesini sularsa , o kalb aslını bulmak aşkıyle çırpınır, mahlûk-ı Hûdâ'ya karşı da rahmetle atar. Keza yazı ve sözlerimiz, güneşin nûruna düşman, yarasa kuşu tabiatlı, Şems-i Hakîkat-ı Muhammediyye'ye cephe almış kara ruhlu kimselerin kulağına aktığı vakit küfrünü arttırır, nitekim zavallı Yalman'a da bu yazılar zehir gelmiştir.*''[34]

Şemseddin Yeşil, İslâmiyet Gazetesini çıkarmayı aralıksız olarak uzun yıllar sürdürmüştür.

b) Yüksek Ahlak Derneğinin Kuruluşu

Şemseddin Yeşil, vaizlik görevinden alındıktan sonra İstanbul'un Samatya mevkîinde Yüksek Ahlak Derneğini kurmuştur. Bu dernekte her hafta pazar günü konferanslar vermiştir. Bu konferanslarının ana konusunu İslâm Dini oluşturmuştur. Şemseddin Yeşil'in bu konferanslarda yapmış olduğu konuşmaları o günkü teknoloji ile kayda alınmıştır. Kayda alınan bu konferanslar her pazar günü Şemseddin Yeşil'in müritleri tarafından bugün bile zevkle dinlenilmektedir.

''... imamlık vesikası alındıktan sonra, bu ilâhi vazifeyi 17 sene de 'Yüksek Ahlak Derneği'nde 'Ahlak Dersleri' adı altında devam ettirmiş, bugün de bu eşsiz konferanslar aynı yerde, fennin hizmeti ile, teyp yolu ile devam etmektedir.''[35]

---

[34] *Şemseddin Yeşil Kimdir*, s. 19
[35] A.g.e., s. 16

9) Hapishaneye Girmesi

Şemseddin Yeşil, Ümran Selman'ın belirttiğine göre, çeşitli dönemlerde hapishaneye girmiştir. Ali Sümbül'e göre ise, Şemseddin Yeşil sadece bir defa, 1937 yılında bir kez tutuklanmıştır. Bu tutuklama olayında Şemseddin Yeşil'in özel eşyaları ve kitapları götürülmüş ve geri verilmemiştir. Denizli Hapishanesinde tutulmuş, daha sonra suçsuz olduğu anlaşılmış ve hapishaneden çıkartılmıştır. Şemseddin Yeşil hayatının ileri ki dönemlerinde, özel eşya ve kitaplarının geri verilmemesini kendisini çok üzdüğünü belirtmiş ve her fırsatta "Keşke kitaplarım geri verilseydi" demiştir.

Şemseddin Yeşil, girdiği hapishanede çeşitli dostluklar kurmuştur. Said Nursi ile Denizli Hapishanesinde tanışmışlar ve dost olmuşlardır. Said Nursî ile kurdukları dostluk, uzun yıllar devam etmiş ve birbirleriyle daha sonraları görüşmüşlerdir. Ayrıca Şemseddin Yeşil, girdiği hapishanelerde sûfi kişiliği ile hapishanedeki suçluları da etkilemiştir.

''Şemseddin Efendi Hazretleri 'Bütün hadisât Kur'an karşısında nasıl mağlûb oluyor, Kur'an saltanatından mâadâ bütün saltanatlar mulgâdır' gibi cümleler sebebi ile tevfik edilmiş, uzun müddet, gâh mevkûf, gâh gayrı mevkûf muhakemesine devam edilmiştir. Mevkûf olarak Denizli Hapishanesi'nde bulunduğu anlarda, hapishanede akıl almaz değişiklikler olmuştur. Gardiyanları öldüren, müdürlerin yanlarına yaklaşamadığı azılı katiller, kendisine gelip ağlayarak: 'Biz ne yapalım efendim? Acaba Allah bizi affeder mi? Bize dua et' diye yalvarmışlar, abdest alıp namaz kılmaya başlamışlardır. Hapishanede yaptığı konuşmalar ve va'azlar sonunda o korkunç hapishane, sıcak bir ma'bed haline dönmüştür.''[36]

10) Şemseddin Yeşil'e Yönelik Eleştiriler

Şemseddin Yeşil çeşitli sebeplerden dolayı tenkit edilmiştir. En önemli suçlama Hz. Ali taraftarı olduğudur. Ayrıca Şemseddin Yeşil, demokrasiyi savunması ve şık giyimi yüzünden çeşitli çevrelerce tenkit edilmiştir. Biz burada Şemseddin Yeşil hakkındaki suçlamaların en önemlisi olan Hz. Âli taraftarı olduğu suçlamasını incelemeye çalışacağız.

Alevîlikle suçlanması:

Şemseddin Yeşil sûfiliği benimsemiş bir mü'min idi. Kadirî Tarikatına bağlı idi. Sûfi kişiliğinin yanında Hz. Peygamberin 'benim ehl-i beytimdendir' dediği Hz. Ali'ye

[36] A.g.e., s.57

de karşı muhabbet ve sevgisi üst seviyedeydi. Bu sevgisinden dolayı, Hz. Ali ile Muâviye arasında geçen olaylarla ilgili olarak Muâviye'yi suçlamış, Hz. Ali'nin tarafında olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Şemseddin Yeşil bu şekilde tavrını ortaya koyduktan sonra bazı müslümanlar tarafından -yukarıda da belirttiğimiz gibi- ashâba sebb etmekle suçlanmıştır. Şemseddin Yeşil'e yöneltilen en büyük tenkit bu yöndedir. Fakat Şemseddin Yeşil bu suçlamaları kabûl etmemiştir.

Şemseddin Yeşil'i diğer hocalardan ayıran bir özellik de, onun demokrasiyi savunan ilk sistemin İslâm olduğunu ileri sürmesidir. Ona göre İslâm dini, seçim yoluyla devlet başkanının tayin edilmesini ortaya koyan ilk sistemdir. Muaviye'ye kızdığı ve onu eleştirdiği konulardan biri de, onun seçim yoluyla devlet başkanının tayin edilmesini ortadan kaldırıp İslâm tarihinde ilk defa saltanatı getirmesidir.

Şemseddin Yeşil, Hakikat Yolu Mecmuasında ve İslâmiyet Gazetesi'nde bunu açıkça belirtmiştir. Hakikat Yolu Mecmuası 42. Sayısında (4 Aralık 1947,s.2-4) kendisini "Muaviye sahabedendir ve saygı gösterilmelidir" diye eleştirenlere verdiği cevapta, Muaviye'yi şu şekilde tarif etmektedir.

"İslâm'a en büyük ihaneti irtikâp eden, ***ümmetten intihap hakkını kaldırtan, hakiki demokrasinin en büyük düşmanı, istibdat ve saltanatı İslâm'da ilk vaz eden,*** *saltanatı için zalimane binlerce can yakan Muaviye...Tüyler ürpertecek kadar cinayetler irtikâp etti. Hazret-i Hasan'ı şehit ettirdi. Bu yetmiyormuş gibi Yezid'i sağ iken yerine getirdi."*

Şemseddin Yeşil bu tutumundan dolayı yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi Aleviliği yaymakla itham edilmiştir.

Şemseddin Yeşil, Hz. Peygamber'in damadı ve amcasının oğlu olan Hz. Ali'ye karşı özel bir sevgisi vardı. Bu sevgi İslâm tarihinde var olan Alevilik diye özel bir isimle isimlendirilen cemaatın sevgisinden farklıdır. Bizim anladığımız kadarıyla Şemseddin Yeşil kitablarında, konuşmalarında, gazetelerdeki yazılarında ehl-i sünnet diye tabir edilen cemaatın savunduğu bir İslâm anlayışına sahiptir. Onu diğer vaizlerden ve hocalardan farklı kılan düşünce şudur: Kur'an'da işaret edilen (Ahzap/33) ve sahih hadislerde belirtilen ehl-i beyt sevgisine sahip çıkılmadığı, bunun yerine İslâm tarihinde binlerce müslüman kanının döküldüğü ve ümmetinin ihtilafa düştüğü Hz. Ali ile Muaviye arasındaki savaşlarda her iki tarafında sahabe olması hasebiyle, bu olayın Hz. Ali'nin siyasette hatası, Muâviye'nin ise içtihatta hatası olarak kabûllenilmesini doğru bulmamaktadır. Bu görüşünü Şemseddin Yeşil yazılarında açıkça ortaya koymuştur.

Şemseddin Yeşil ve M. Salih Yeşil'in bu tavırları, müslüman ilim adamları tarafından tasvip görmemiş ve Yeşillere çeşitli reddiyeler yazılmış ve beşinci mezhep ile Aleviliği yaymakla itham edilmişlerdir. M. Salih Yeşil ***"İlme, ulemaya Ait Açık Mektup"***[37] adlı bir mektubu İstanbul Müftülüğüne yazmıştır. Bu açık mektuba karşı bazı cevaplar almıştır. Bu reddiyelerden bir kaçı şunlardır:

1) Zamanın İstanbul Müftüsü Ömer Nasuhi Bilmen; ***"Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları, Hz. Muaviye Hakkındaki Suallare Cevaplar"***[38]

2) ***"İlme, Ulemaya Açık Mektub'a Cevap"***[39]

3) ***"Adana'dan Cevap Veriliyor: Biz Ashabdan Hiçbirisine Buğzetmekle Mükellef Değiliz"***[40]

4) ***"İlme Ulemaya Açık Mektup Sahibi Salih Yeşil'e Cevap"***[41] adlı reddiyeler yayınlanmıştır. Bu reddiyelere karşı Şemseddin Yeşil ve M. Salih Yeşil, Hakikat Yolu Mecmuasında kendilerinin Hz. Ali ile Muaviye arasında geçen olaylardan ne anladıklarını ve ne kastettiklerini açıklamaya çalışmışlardır. Hakikat Yolu Mecmuasında (4 Aralık 1947, Sayı 42; s. 2-4) şu şekilde ifade etmektedirler:

"Ey hakikat yolcusu!!!

Şimdi dikkat et. Medresenin asırlardan beri gizlediği en cezri tedbirlerle ört bas ettiği, İslâm'a en büyük ihaneti irtikâp eden, ümmetten intihap hakkını kaldırtan, hakiki demokrasinin en büyük düşmanı, istibdat ve saltanatı İslâm'da ilk vaz eden, saltanatı için zalimane binlerce can yakan, ashabın en güzidesine seb eden ve ettiren, bu kadar kesif zulmet içinde yüzen, büyük bâği, koca katil, geniş fasık, meşhur Muaviye'ye o saltanatın iskemlesinden sızan sızıntı ile geçinmek isteyen gafiller; İslâm'ın bel kemiğine en ağır baltayı vuran bu adamı ashap süsü ile süsleyerek, müçtehit reng ile boyayarak sıkılmadan yaptığı cinayetleri de bir ibadet gibi göstererek ümmeti Muhammed'e takdime çalıştılar, zalemeye uşak oldular, zalimin zulmünü söylemediler ört bas ettiler, diğer zalimlerinde yetişmesine sebeb oldular. Şunu iyi bilmek lazımdır ki, zalime muavenet mazluma ihanet olduğu söylenmiştir, ve öyledir. Fakat bunu da iyi bilmelidir ki, artık yobazlık devri geçmiştir, her şeyden nezih, mahzı rahmetü adalet olan İslâm

---

[37] M. Salih Yeşil, *İlme, Ulemaya Ait Açık Mektup,* Tecelli Mtbs, İstanbul 1947
[38] Ömer Nasuhi Bilmen, *Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları, Hz. Muaviye Hakkındaki Suallare Cevaplar,* Bürhaneddin Erenler Mtbs, İstanbul 1948
[39] Osman Akfırat, *İlme, Ulemaya Açık Mektub'a Cevap,* Doğru Yol Gazetesi, Sayı, 26-54
[40] Yusuf Ziya Çağlı, *Adana'dan Cevap Veriliyor: Biz Ashabdan Hiçbirisine Buğzetmekle Mükellef Değiliz,* Doğru Yol Gazetesi, Sayı, 25-26
[41] Yusuf Ziya Yürükan, *İlme Ulemaya Açık Mektup Sahibi Salih Yeşil'e Cevap,* İslâm Türk (Ansiklopedisi) Mecmuası, Aralık 1947, c. II, no: 88, s.1-7

dinine leke sürecek, din namına yapılan hiyanet içtihatlarıyla cinayet fetvalarına nihayet verilmiştir."

Şemseddin Yeşil bu yazının devamında Hz. Ali ve Muaviye'nin İslâm ve tarihteki durumlarını açıklamıştır. Yeşil'e göre Muaviye ; Hz. Peygamber'e karşı Mekke müşriklerinin açtığı savaşlara en ön safta yer alan, peygamberin sevgili amcası Hz. Hamza'nın Uhud savaşında öldürten ve Hz. Hamza şehit düştükten sonra onun mübarek vücudunu parçalatıp ciğerini yiyen, Hz. Hamza'nın kulaklarını koparıp kendisine gerdanlık yapan Hind'in çocuğu, Hz. Peygamber'in Mekke Fethinde bir mevki alabilmek için müslüman olan, müellefe-i kulûb'ten sayılıp (kendisine müslüman olması karşılığı para verilen) bir kişi olarak görmektedir. İşte Yeşillerin bu tutumları onları Alevilikle itham edilmelerine yol açtı.

"Kendisi; Rafizî, Şiî, Alevî gibi bâzı töhmetler altında kaldı. Fakat gerek din kürsülerinde, gerekse yazdığı eserlerde, ashâbı bâsafâya bağlılığını, Hulefâ-i Râşidîne olan hürmetini belirtti ve onlara pek büyük elfâz-ı tevkıriyye ile andı. Bununla beraber Ehl-i Beyt'e ve evlâd-ı Âlî'ye karşı meveddeti sonsuzdu. Bu ise bir fazilettir."[42]

Ayrıca biz Şemseddin Yeşil'in tefsiri Fuyûzat'ta ve incelediğimiz kadarıyla diğer eserlerinde bu tenkitleri haklı çıkaracak bir sonuca ulaşamadık. Çünkü Şemseddin Yeşil, tefsirinde veya diğer eserlerinde Hz. Ali'den bahsettiği kadar diğer sahabelerden de övgü ile bahsetmekte ve Hz. Ali'yi diğer sahabelerden üstün görmemektedir.

Şemseddin Yeşil, şık giyimiyle de hocalar tarafından eleştirilmekteydi. Yeşil, şık giyinmeyi severdi. Başında fötr şapka ile dolaşırdı. Altın ve gümüş yüzük takardı. Bu tavırları o zamanın hocaları tarafından Yeşil hoca aleyhine kullanılmış ve eleştiri malzemesi yapılmıştır.

Şemseddin Yeşil, Türk Milliyetçiliğini benimseyen bir kimseydi. Fakat onun milliyetçiliği, kavmiyetçilik anlamında değildi. O, necip Türk milletini İslâm'a yaptığı hizmetlerden dolayı hayırla yâd etmekten çok hoşlanırdı. Onun için vaaz ve konferanslarında Osmanlı Devleti ve Selçuklu Devletini hayırla yâd ederdi. Ali Sümbül, Şemseddin Yeşil'in milliyetçiliği İslâm'a tercih etmediğini belirterek onun bu konuda şöyle söylediğini nakletmektedir:

---

[42] *Büyük İnsanlar*, s.476

"Biz daima şeref-i İslâm'ı, şeref-i kavmiyete tercih ederiz. Ancak Arnavut: 'Ben Arnavut'um'; Tatar: 'Ben Tatarım' diye milliyet benliğini öne sürdükleri zaman, müsaade edin de, ben de kendi kavmiyetimi belli edeyim, onunla övüneyim."

11) Vefâtı

Şemseddin Yeşil, 12 Rabiu'l-âhir 1388/ 8 Temmuz 1968 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Zeytinburnu'nda, Seyyid Nizam Yolu Silivrikapı karşısındaki mezarlıktadır. Yeşil'in müritleri her sene Muharrem ayının 10. da, Şemseddin Yeşil'in kabrini topluca ziyaret etmektedirler.

B) ESERLERİ

Şemseddin Yeşil'in dîni ve tasavvufî bir çok kitabı vardır. Şemseddin Yeşil'in bizzat kendisinin te'lif ettiği eserleri yanında, Arapça'dan tercüme ettiği, kendisine sorulan soruları cevapları topladığı kitaplarıyla, Hıristiyan din adamlarına karşı yazılmış İslâmiyet'i savunan eserleri de vardır. Şemseddin Yeşil'in küçüklü büyüklü 23 eseri mevcuttur. Şemseddin Yeşil'in eserleri şunlardır:

1) Füyuzat, Kur'an-ı Mübîn'in Meâlen Tefsîri, 7 cilt,

Tezimizde konu olarak Şemseddin Yeşil'in bu eserini incelemeye çalışacağız.

2) Hz. Muhammed

Şemseddin Yeşil bu kitabında Hz. Muhammed'in hayatını bütün yönleriyle anlatmaya çalışmıştır. Müellif kitabına bir mukaddime ile başlamış daha sonra Peygamberimizin dedelerinin isimlerini Hz. Nuh'un oğlu Adnan'a kadar tek tek saymıştır. Daha sonra da, Peygamberimizin hayatını doğumundan ölümüne kadar ve Peygamberimizin âile hayatını tüm inceliklilerine kadar anlatmaya çalışmıştır.

Bu kitabın *Hz. Ebu Bekir'in Hilafeti* bölümü, Şemseddin Yeşil'in halifelik konusundaki görüşünü yansıtması bakımından önemlidir. Bu bölümde Şemseddin Yeşil, Hz. Ebu Bekir'in ensarla konuşup hilafeti aldığını belirttikten sonra, halifeliğin ilk önce hangi sahabenin alması gerektiği konusundaki tartışmanın asırlardır yanlış anlaşıldığını ve müslümanların bu yüzden ihtilafa düştüklerini belirttikten sonra kendi görüşünü belirtmektedir. Yeşil'e göre bir kısım insanlar, ilk üç halifenin gâsıp olduğunu ve Hz. Ali'nin birinci halife olması gerektiğini; diğerlerin ise mertebe itibarıyla Hz. Ali'nin dördüncü olmasından dolayı dördüncü halife olduğunu savunduklarını belirtir ve iki grubun da yanlış bir anlayışa sahip olduklarını savunur. Yeşil, birinci grup insanlara Hud Sûresi 113. Âyeti zikreder: "Ve zulüm yapanlara yakınlık göstermeyin ki, size de ateş dokunmasın. Allah'tan başka yardımcılarınız da yoktur. Sonra

yardım da göremezsiniz." ve sonra şu soruyu sorar:

"Acaba İmam Ali bu âyeti bilmiyor mu idi de gâsıblarla beraber çalıştı. Hâlbuki hiç bir âyet-i celîle yoktur ki, Hz. Ali'nin ilminde olmasın, onun sebeb-i nüzûlünü bilmesin"[43]

Yeşil, bundan sonra ikinci grubun iddiası olan; 'Hz. Ali zâhiren biat etmiştir fakat hakikatte kalben bir ilgisi yoktur' sözünün şu şekilde yanlış olduğunu belirtir:

"Bu tevcih o kadar soğuk bir tevcihtir ki insanın haberi olmadan Hz. Ali'yi gücendirir ve küçültür.

Hâşa Hz. Ali münâfık mı ki içi başka, dışı başka olsun..."

Müellifimiz daha sonra Hz. Ali'nin sonuncu halife olmasının onun mertebesinden dolayı olmadığını belirtmek için şu misali verir:

"Zira Ali Kerremallahü Zâtehu'nun dördüncü halife oluşu, rütbe i'tibariyle dördüncü olmasına illet teşkil etmez.

Kur'an-ı Kerîm de dört kitâbın dördüncüsüdür amma dördüne de câmi'dir. Ne güzel söylemişlerdir:

Oldu dördüncüsü Hayder Hulefâ-i Râşidînin

Kütüb-i münzelenin Hazret-i Kur'an gibi.

Hulâsa burada tekaddüm, tefaddulü mûcip değildir."

Hz. Muhammed'in hayatını anlatan bu kitap, 586 sayfadan oluşmaktadır.

3) Bin bir Hadis

Şemseddin Yeşil bu kitabında Peygamberimizin bin bir adet hadisini Arapça metinlerini vermeden sadece Latin harfleri ile okuyucuya sunmuş, ardından da hadislerin mealini vermiştir. Bu hadisler arasında ahlâki konular, Ehl-i Beyt'in fazîleti ve muâmelat ile ilgili nikah, zekat gibi konular yer almaktadır. Şemseddin Yeşil, bu kitabında bütün hadisleri geniş bir şekilde açıklamamış, önemli gördüğü hadislerde açıklama yoluna gitmiştir.

4) Namaz Sûrelerinin ve Fâtiha-i Şerîfe'nin Ma'nâsı

Şemseddin Yeşil bu kitabında genellikle namazda okunan âyetlerin manalarını vermeye çalışmıştır. Kitabına ilk önce namazın manasını, önemini ve nasıl kılınması gerektiğini anlatarak başlamıştır. Bu konuda şöyle demektedir:

---

[43] Yeşil, *Hz. Muhammed,* Yaylacık Matbaası, Beşinci Tab'ı, İstanbul 1983, 607-608

''Cenâb-ı Hak: ''Okuduğunuzu bilmediğiniz halde huzûruma yaklaşmayınız, namaza girmeyiniz'' buyuruyor.

Bu fermâni sübhâni karşısında bir mü'minin çok iyi ve çok derin düşünmesi icâb eder. Binâenaleyh her namaz kılan, namazda ne halde olduğunu bilmesi şarttır. O bir ziyâfet-i ilâhidir, insan orada ne dediğinin farkında olmalıdır. Yoksa âdet halinde kılınmış olur ki o şekilde kılınan namazdan kâm alınmaz.

Namaz kılan kişinin kendisi için namaz, ma'nevi bir ilaçtır. Ve madem ki bu ilaçları kullanıyor, her an kendisini: ''Ben bu namazı kılmadan evvel ahlakımda şu şu hastalıklar vardı, acaba izâle oldu mu, olmadı mı?'' diye kontrol etmekle mükelleftir. Eğer izâle olmuşsa ne a'lâ, fakat izâle olmamışsa, zavallı, kıldığı namazın henüz şekli ile meşgul oluyor demektir ki daha pek çok çalışması lâzımdır.''[44]

Müellifimiz daha sonra abdest ve teyemmümün alınış şekillerini, beş vakit namazın kılınışını ve namaz sûreleri olarak bilinen Fatiha Sûresi ile Fil Sûresinden Nâs Sûresine kadar olan sûreleri açıklamaya çalışmıştır. Kitap, elli iki sayfalık küçük bir risâle halindedir.

5)Meş'ali Felâh

Müellifimiz bu kitabında ilk önce dinin gereksiz olduğunu iddia edenlere, dinin lüzûmunu ispata çalışmıştır. Daha sonra da, dünyadaki dinleri saymış ve İslâm'ın diğer dinlere olan üstünlüğünü ve farkını ortaya koymuştur.

6) Kitabü'l-Hac

Kitabın isminden de anlaşılacağı gibi müellifimiz bu kitabını, İslâm'da çok büyük önemi olan Hac ibadetiyle ilgili bilgi vermek amacıyla yazmıştır. Müellifimiz kitabında; Hacc'ı Anlatmak İçin Ne Lazımdır?, Hacc'ın Hükmü ve Delilleri, Hacc'ın Ehemmiyeti ve Fâideleri, Hacc Kimlere Farzdır?, Hacc'ın Farzları, Vâcibleri, Sünnetleri ve Hacc Duâları başlıklarını kullanarak Hacc'ı anlatmıştır.

7) İslâm'da Esas (İman-İnsan)

Şemseddin Yeşil bu kitabında dinin mâhiyetini, İslam'ı ve imanla insan arasındaki ilişkiyi anlatmaya çalışmıştır. Müellif kitabına ilk önce dinin tarifini yaparak başlamıştır:

''Din ne demektir?

Bu suâle çok ehemmiyet vermek gerekir. Bizde ' Din ne demektir?' diye sorulunca, hemen ekseriyet: 'Namaz kılmak, oruç tutmak' diye cevap verir.

---

[44] Yeşil, Şemseddin, *Namaz Sûrelerinin ve Fatiha'nın Ma'nası*, Yaylacık Mtb, İstanbul, 1996, s. 3

Halbuki namaz kılmak, oruç tutmak, dinin umdesi(prensibi)dir, din değildir.

Din: Bizim bu âleme nereden geldiğimizi, burada ne gibi vazifelerle mükellef (yapmaya mecbur) bulunduğumuzu ve bu âlemden sonra nereye gideceğimizi bildiren bir ilm-i celîl (yüksek bir ilim)dir.

Aslını, Rabbisini, meâdını (âhiretini) bilmek aşkıdır.'[45]

Müellifimiz daha sonra bazı akli deliller getirerek insanın dine duyduğu ihtiyacı, İslâm'ın güzelliklerini ve amacını anlatmış ve insanları müslüman olmaya dâvet etmiştir.

8) Besmelenin Esrarı ve RUH NEDİR

Müellif bu kitapta ilk önce besmeleyi açıklamış, içerisinde geçen Allah'ın rahman ve rahîm sıfatlarını genişleterek anlatmıştır. Daha sonra da ruhla ilgili bilgi vermiştir. Bu kitabın ilk kırk sayfasını besmele bölümü ve ardından da yirmi sayfasını ruh bölümü oluşturmaktadır.

9) Zirve-i Tevhid, Saâdet Yolu (İlmihal)

Yeşil bu kitabında îtikad ve ibâdet konularında bilgi vermiştir. Kitabında otuz üç soru sormuş ve bu sorulara kendisi cevap vermiştir. Müellifimizin bu eseri 56 sayfalık küçük bir kitap halindedir.

10) İslâm'da Nikah

Şemseddin Yeşil'in talebelerinden Ali Sümbül, Şemseddin Yeşil'in âilenin korunmasına çok büyük önem verdiğini belirtmektedir. Şemseddin Yeşil te'lif ettiği diğer kitaplarında ve çıkardığı mecmua ve gazetesinde, bu konuyu her zaman ele almış ve âile birliğinin sağlanması için İslâm'ın koyduğu kurallara uyulması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır. Şemseddin Yeşil, âilenin korunmasıyla ilgili olarak hazırladığı bu kitabını, üç bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde İnsan-Kadın konusunu incelemiştir. İlk olarak insanın Allah tarafından yaratılışından bahsetmiş daha sonra da kadının yaratılışını anlatmıştır.

"Ve nefahtü fîhi min rûhi" sırrına mazhar olan, ya'ni nefhâ-i İlâhi ile sâir sınıftan mümtaz kılınan bu insan, rabbisine kavuşmak aslı ile mücehhez kılındı.

Cenâb-ı Hak rûh-i küllîsinden, insanı, nefhâ-i ruh ile tekrim ederek onda aslına karşı bir meyl-i iştiyâki hâsıl etti. Onun için beşerin fıtratında aslına kavuşmak aşkı vardır. Bu cibillîdir. Ve ismin koyamadığı bütün muhabbetlet hakîkatte Allah'adır.

---

[45] Yeşil, Şemseddin, *İslâmda Esas (İmân-İnsan)*, Yaylacık Mtbs, İstanbul, 1991, s. 6-7

Âdem nasıl mazhar-ı Hak olup Hakk'a şevk ile muhabbet ettiyse, cenâb-ı Hakk'ın Âdem'e şevkı daha eşed oldu.

Cenâb-ı Hak âdem'i nasıl kendisine müştak kılıp, kendisine delil kıldığı gibi, Âdem'e delil olmak üzere, âdem'den mer'eyi, ya'ni kadını halk etti.Ve kadın erkeğin cüz'ü olup, erkeğe delil kılındı. Âdem kendisini mer'ede müşâhede etti. Âddem'in recüliyyeti ve sıfat-ı fi'liyye ile ittisaf-ı ma'rifetine Havvâ mukaddime oldu. Havvâ olmasaydı, Âdem bu sıfatla zâhir olmaz idi."[46]

Şemseddin Yeşil daha sonra evlenmenin öneminden bahsetmiştir. İslâm'da evlenmenin gayesinin, şehevî arzuların tatmini değil yeni nesiller yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır.

Şemseddin Yeşil kitabının ikinci bölümünde, kızların neden evlenme çağından önce evlendiklerini, evlenenlerin de neden çabuk boşandıklarını ve en önemli mevzu olarak ele aldığı kadınların İslâm'daki konumunu anlatmıştır.

Müellifimiz kitabının üçüncü bölümünde Müebbet İstikbâl başlığıyla insanın, ebedî kurtuluşunu kazanabilmesi için yapması gereken davranışları anlatmıştır.

11) İman Küfür

Müellif bu kitabında iman ve küfrü tanıtmaya, insanın neden küfür yerine imanı tercih etmesi gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır.

"İki âlemde huzûr ile yaşamak ve aslına kavuşmak istersen; Sâni-i Zülcelâl'ine nisbet tedârik et. Bu nisbete ise îmân denir.

Filhakîka îmân, bir intisabdır. İnsanda olan İlâhî sıfatlar ve Râbbânî isimlerin nakışları; îmân ile tezâhûr eder ve büyük bir kıymet alır.

İmânın zıddı olan küfür de o nisbeti kat'eder.

Ya'ni küfür; kulun, Allah'a olan nisbetini koparır. O kimsenin kıymeti yalnız madde i'tibârıyle olur. Madde ise fâni, geçici, muvakkat bir hayat bahşettiğinden kıymeti, hiç hükmündedir.'[47]

Müellifin bu eseri otuz üç sayfadan meydana gelmektedir.

12) Allah'a Nasıl Münâcat'da Bulunmalı

Müellifimiz bu kitabında Allah'a nasıl dua edileceğini anlatmıştır. İlk önce duânın kısımlarını açıklamış daha sonra da Hz. Eyyüb'ün içinde bulunduğu zor durumda Allah'a dua etmesini misal vererek, inanan insanın Allah'tan dua yoluyla yardım

[46]Yeşil, Şemseddin, *İslâm'da Nikah*, Yaylacık Mtbs, 7.Bsk, İstanbul 1996, s. 14-15
[47] Yeşil, Şemseddin, *İmân Küfür*, Yaylacık Mtbs, İstanbul 1991, s. 6-7

istemesi gerektiğini belirtmiştir. Müellifimizin bu eseri yirmi beş sayfadan meydana gelen bir risâle şeklindedir.

13) Varını Allah'a Sat!

Şemseddin Yeşil'in bu eseri bir kitaptan daha çok bir risale şeklindedir. Bu eser, 18 sayfadan oluşmaktadır. Bu kitapta müellifimiz, insanoğlunun nasıl, neden yaratıldığı ve sonunun nasıl olacağı açıklamaya çalışılarak insanın iki cihanda da kurtuluşa erebilmesi için Allah'ın emirlerine boyun eğmesi gerektiği vurgulamıştır.

14) Divân'ül Huteb, İslam'ın Rûhunu, Kâinâtın Gidişini Bildiren HUTBELERİM

Müellif bu kitabına ilk önce Cuma Namazıyla ilgili bilgi vermektedir. Cuma namazının Müslümanlara neden farz olduğunu, namazın kaç rekat olduğunu ve namazının kılınış şeklini anlatmaktadır. Müellif verdiği bir dipnotta ise cuma namazın kaç rekat olduğu konusunda şu açıklamayı yapmaktadır:

''Asıl Cum'a namazı: Dört rek'at ilk sünnet, iki rek'at farz, dört rek'at da son sünnet olmak üzere hepsi on rek'atdır. (Zuhr-ı âhır) denilen ya'ni eğer Cum'a namazı kabûl olunmamış ise yâhut sıhhatinde bir bozukluk olmuş ise... diye kılınan ve altı rek'at olan namaz, Asr-ı Se'adet'de ve Hulefâ-i Râşidîn devirlerinde kılınmadığı gibi, İmâm-ı A'zam ile İmam-ı Muhammed ve İmam-ı Yusuf taraflarından nakledilmediğinden bu hesaba katılmadı. Zira cum'a namazı Asr-ı Seâdet'de nasıl kılınmışsa öyledir. Şekk ve şübhe ile namaz olmaz''[48]

Şemseddin Yeşil bu bilgileri verdikten sonra çeşitli konularda kendisinin hazırladığı elli beş adet hutbesini vermektedir. Bu kitap, 400 sayfadan oluşmaktadır.

15) Hz. İsa'nın Huzurunda Metropolide Cevab

Şemseddin Yeşil bu kitabını, Metropolit Yakovos'un yazmış olduğu "Nurlu Ufuklar" adlı kitabına reddiye olarak yazmıştır. Metropolid Yakovos kitabında; Kur'an'a "ahenksiz", Hz. Muhammed'e "zorba" ve Müslümanlara da "Yahudi Azmanı" diye iftirâ atmıştır. Bunun üzerine Şemseddin Yeşil de Metropolid'e bu kitabı ile cevap vermiştir. Ayrıca Şemseddin Yeşil bu konuyu İslâmiyet Gazetesinde de işlemiştir.

---

[48] Yeşil, Şemseddin, *Divânu'l-Huteb HUTBELERİM*, Üçüncü Baskı, İstanbul 1994, s. 2

Metropolid Yakovos'un İslâmiyet'i eleştirdiği ve Şemseddin Yeşil'in cevap verdiği konular arasında şu başlıklar yer almaktadır:

"Tevrat ve İncil Allah'ın sahih kelâmı olmasına rağmen İslâm Ulemâsı Kur'an'a gösterdikleri ihtimamı bu iki kitaba göstermemişlerdir"; "Kur'an, Mukaddes Kitapların yanında ahenksizdir"; Hz. Peygamber için "Mukaddes Kitaplarda peygamberler için gösterilen vasıfları kendi şahsında cem etmiştir" ve "İnsanları Müslüman olmaları için zorlamıştır, zorba bir insandır"; Müslümanlar için de "Yahudi Rafızîsidir"ler demiş, Şemseddin Yeşil de, bu iftiraları geniş bir şekilde ele alarak boşa çıkarmıştır. Kitap 144 sayfadan oluşmaktadır.

16) Amerikalıların Suallerine Cevaplar

Şemseddin Yeşil bu kitabında Amerikalı bir avukatın sorduğu 23 soruyu cevaplamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Amerikalı avukatın sorduğu bu 23 soruyu cevaplamış fakat Şemseddin Yeşil bu cevapların yeterli olmadığı düşüncesiyle kendisinden bir istekte bulunulmadığı halde bu soruları tekrar cevaplamıştır. Amerikalı avukatın sorduğu ve Şemseddin Yeşil'in cevapladığı sorular arasında şu konular yer almaktadır; İslâmiyet'e Göre Allah İnancı, Hz. İsâ'nın Konumu, Cennet ve Cehennem, Bu Dünyaya Gelmeden Önceki Hayat, Ruhu'l-Kuds, Hayr ve Şerr, İnsanın Menşei, Mu'cizeler. Bu kitab 163 sayfadan oluşmaktadır.

17) Dinsizlere Cevaplar

Müellifimiz bu küçük kitabı 1955 yılında orta öğretimde din derslerinin okutulmasına karşı çıkanlara cevap vermek amacıyla yazmıştır. Bu kitabında müellif, dinin gerekli olduğunu vurgulamış özellikle de Türk Milletinin yükselmesinde İslam Dininin ne kadar büyük bir rol üstlendiğini belirtmeye çalışmıştır.

18) Kitabü't- Tasavvuf

Müellifimiz bu kitabında ilk önce bütün yönleriyle tasavvufu anlatmıştır. Anlatmaya çalıştığı konular arasında Tasavvufun Mahiyeti, Tasavvufa Göre Âlem, İnsan, İlim-İrfan-Ma'rifet, İlme'l-Yakîn, Ayne'l-Yakîn, Fenâ, Zâhir-Bâtin gibi konular yer almaktadır. Müellifimiz daha sonra da Mevlânâ'ya itiraz edenlere cevap verebilmek amacıyla Hz. Mevlânâ'dan yaptığı alıntılar yer almaktadır.

19) Dünya Gidişine Kur'an Ne Diyor

Müellif bu kitabını da, diğer kitablarında yaptığı gibi iki bölüme ayırmıştır. Birinci bölümde Kur'an'ın konularını anlatmaya çalışmış daha sonra da Kur'an'dan bazı âyetler çerçevesinde bugün ki insanlığın yaptığı hataları ortaya koymuştur. Son olarak

da, doğru yolu bulmak isteyenlerin sarılması gereken tek kitabın Kur'an-ı Kerim olduğunu vurgulamıştır.

20) Cennet Cehennem

Müellif bu kitabında cennet ve cehennemi iki şekilde anlatmaktadır. Birinci cennet ve cehennem, Allah'ın yaratmış olduğu; ikinci cennet ve cehennemde kişinin içinde bulunduğu ruhsal durumuyla ilgili olan cennet ve cehennemdir. Müellifimiz, Cenâb-ı Hakk'ın yarattığını belirttiği cennet ve cehennemin şu an için mevcut olduğunu belirtmektedir:

''Maddî, ma'nevi mevcud olup, göz ile görülmeleri, el ile tutulmaları da mümkündür.

Evet Cennet, Cehennem mevzû'u, söylediğimiz gibi: Semâvâtın fevkinde, Arş'ın tahtında mahlûk ve mevcud, ma'nen ve maddeten hissedilmesi mümkündür.''[49]

Müellifimiz daha sonra cennet ve cehennemi tasavvufî bir şekilde anlatmıştır. Daha sonra da kişinin iç haliyle ilgili olan cennet ve cehennemden bahsetmiştir.

Şemseddin Yeşil'in yazmış olduğu eserlerin yanında Yüksek Ahlak Derneğinde yaptığı konuşmalar da bulunmaktadır. Şemseddin Yeşil'in müritleri, o günkü konferansları teybe almışlar ve her hafta pazar günü Şemseddin Yeşil'in kasetlerden konferansını dinlemektedirler. Ayrıca Şemseddin Yeşil'in talebeleri, Hz. Peygamber'in soyundan gelen Zeytinburnu'nda metfûn bulunan Seyyid Nizâm camiinde, Hz. Hüseyin'in şehît edildiği gün olan Muharrem ayının 10. günü, Hz. Hüseyin ve Şemseddin Yeşil için mevlit okutmaktadırlar. Mevlitten sonra da Şemseddin Yeşil'in kabrini topluca ziyaret etmektedirler.

---

[49] Yeşil, Şemseddin, *Cennet Cehennem*, Yaylacık Mtb, İstanbul 1996, s. 2

II. BÖLÜM FUYÛZAT TEFSİRİ

A) TEFSİRE GİRİŞ

Şemseddin Yeşil'in te'lif etmiş olduğu "Fuyûzat, Kur'an-ı Mübîn'in Meâlen Tefsiri" isimli tefsirini bu bölümden itibaren inceleyeceğiz. Biz Fuyûzat tefsirini incelerken, müfessirimizin âyetlere meal verme ve tefsir etmesi yönünden incelediğimiz gibi, bir tefsirde bulunması gerektiğine inandığımız tefsir konularını, müfessirimizin nasıl değerlendirdiğini de ele alacağız. Bu tefsir konuları arasında, sebeb-i nuzûl bilgisi; huruf-ı mukatta'a'nın değerlendirilmesi; Kur'an'ı tefsir eden her müfessirin ilgilendiği rü'yetullah, şefâat, hidâyet meselesi gibi kelâmi konuları; müellifimizin nesh'e yaklaşımı; fıkıhla ilgili âyetleri değerlendirmesi; geçmiş kavimlerle ilgili anlatılan kıssalardaki âyetlerin yorumlanması ve müellifimizin bir işâri tefsirci olması sebebiyle âyetlere verdiği bâtınî manaları incelemeye çalışacağız. Şunu da belirtmemiz gerekir ki, müellifimizin tefsirinde anlatmağa çalıştığı batınî manaları tezimizde inceleme konusu yapmadık.

Şemseddin Yeşil ilk olarak Fuyûzat tefsirini 1943 yılında yazmaya başlamıştır. Vaizlik yaptığı dönemde Şemseddin Yeşil, cemaata anlatmak üzere ilk 1943-1945 yılları arasında Âli İmrân Sûresi 92. Âyete kadar âyetlerin tefsirini matbaada çıkartmış ve vaaz ettiği camilerde bu bölümleri cemaata ulaştırmıştır. Daha sonra haftalık olarak çıkardığı Hakikat Yolu Mecmuası ile İslâmiyet Gazetesinde de, Kur'an tefsirine özel bir yer vermiş ve yayınlamıştır. Müellifimiz 1952 yılından itibaren de Ali Sümbül ile Fevkiye Gündoğan'ın Latin harfleriyle yazmalarıyla tekrar tefsire başlamış ve 1966 yılında Fuyûzat tefsirini tamamlamıştır.

1) Kur'an ve İnsan

Şemseddin Yeşil'in te'lif etmiş olduğu Fuyûzat isimli tefsiri, 7 ciltten oluşmaktadır. Tefsiri, "KUR'AN-İNSAN" önsözüyle başlamaktadır. Bu önsözde müfessir insanı anlatmış, insanı 'Esrâr-ı hakîkâte vâkıf olan beşer'[50] olarak tanımlamıştır. Müellif, ayrıca bu önsöz de Ahzab Sûresi 72. Âyette belirtilen emânetin insana verilmesindeki hikmeti de açıklamıştır. Müellifimize göre bu hikmet, diğer canlıların "kâbiliyyetlerinin bu yükü taşımaya müsâid olmamasıdır."[51]

---

[50] Yeşil, Şemseddin, ***Fuyûzat*** *Kur'an-ı Mübîn'in Mealen Tefsiri,* Üçüncü Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1984, 1/3

[51] A.g.e.,1/ 4

2) İşâri Tefsirin Delili

Önsözden sonra müfessirimiz 'Fuyûzat' adlı bölümle kısaca Kur'an'ı ve Fuyûzat tefsirini tanıtmaya çalışmıştır. Bu bölümde Kur'an'ın icâzını anlatmakta ve tefsirinde yapmış olduğu bâtınî mânâyı Peygamberimizin bir hadis-i şerifi ile delillendirmektedir.

''Nâzil olan âyât-ı Kur'aniyye'den hiçbir âyet yoktur ki; o âyetin (zahrı) ve (batnı) olmasın; ve her (harfi) içün (had) ve her (haddi) içün (ıttıla') olmasın''[52]

Müellifimiz hadis-i şerif'i zikrettikten sonra şu şekilde açıklamıştır:

''İmdi Kitâbullah'ın ıttıla'-ı zâhirîsinden alınan ma'nâya tefsir, ıttıla'-ı bâtınîsinden dinin hakîkatı, mârifetin yakınlığı üzere alınan ma'nâya da te'vil derler.

Te'vil hakkı ilimde rüsuh bulan zevât-ı âliyye içündür ki Cenâb-ı Hak 'Verrâsihûn' kelime-i celîlesini ilmullah'a atfederek Kitâbullah'ın ma'nâ-yı enfüsîsini bildirdiği sınıfı ayırmıştır.

Kitâbullah'ın gerek zâhirinden, gerek bâtınından her münteha içün bir makam-ı ıttıla' vardır. Hadis-i şerifdeki had: Kelâmın ma'nâsı cihetinden fehmin nihâyetidir. Bunların biriyle amel ettikten sonra Cenâb-ı Hak ikincisinin ma'nâsını açar.

Esrâr-ı ıttıla'ın makamı ise çok büyük olduğundan her his ona yaklaşamaz, o dâireye duhûl içün:

''Lâ yemessühü illel mütahherûn''

Âyetini iyi bilip enfüsde ve âfakda tamamıyle temiz olmak şarttır. Nâpâk olan gönül mahrem-i esrâr olamaz.''[53]

3) Kur'an'ı Anlayabilmek İçin İki Şart

Müfessirimiz bu cümleleriyle, işâri tefsirin kimler tarafından yapılabileceğini ve her Kur'an'ı okuyan kimsenin onu hakkı ile anlayamayacağını bildirmektedir. Müfessirimize göre Kuran'ı hakkıyla anlayabilmek için, kişinin nefis ve âfâkta tamamı ile temiz olması şarttır. Aşağıdaki cümlelerinde müfessirimiz, Kur'an'ı hakkı ile anlamayı şu şekilde açıklamaktadır:

''Kur'an-ı Kerîm yalnız elfâz-ı şerîfesine bakılıp da hemen ma'nâ verilecek bir kitâb-ı şerîf değildir.

Zîra o büyük Kitap lafzan Arapça ise de ma'nâsı Allah'cadır. Kezâ ehâdîs-i şerîfe de öyledir. Lafzı Arapça ise ma'nâsı Muhammed'cedir.

---

[52] A.g.e., 1/4
[53] A.g.e, 1/8-9

Binâenaleyh, elfaz, ma'nâ-yı Kur'an'ı gösteren münevver bir âyinedir. Kur'an'ın inceliklerini anlamak içün hak ile ünsiyyet ve Hazret-i Muhammed'e kendisini sevdirmek şarttır.''[54]

Şemseddin Yeşil'e göre Kur'an-ı Kerîm'i anlamanın en iyi yolu, mü'minin iç dünyasını Allah'a ve Peygambere açmış olmasıdır. Şemseddin Yeşil bunu belirtmekle birlikte, Peygamberimizin hadislerine âyetlerin tefsirinde çok fazla yer vermemiştir. Âyetlerin tefsirinde müellifimiz hadis-i şerifleri çok fazla kullanmamıştır.

4) Tefsirindeki Metodu

a) Sûreler ile İlgili Bilgiler

Müellifimiz bu kısa açıklamayı yaptıktan sonra sûrelerin meal ve tefsirine başlamıştır. Müellifimiz sûrelerin meal ve tefsirine başlamadan önce sûreyle ilgili bazı bilgiler vermektedir. Verilen bu malûmat, genellikle sûrelerin isimlerini, âyet, kelime, harf sayıları ve az da olsa sûrenin içeriğiyle ilgili bilgiler oluşturmaktadır, fakat sûrelerin ne zaman ve nerede inzâl edildiği, muhtevası gibi bilgiler verilmemektedir.

b) Âyetlerin Meal ve Tefsiri

Şemseddin Yeşil, işâri tefsir ekolû içerisinde değerlendirebileceğimiz bir müfessirdir. Müellifimiz âyetleri tefsir ederken, âyetlerin mealinden sonra bâtınî mânâlarını da vermiştir. Şemseddin Yeşil, yaptığı işâri tefsirinin doğruluğunu belirtmek için de, Peygamberimizin bir hadis-i şerîfinin açıklamasını yapmaktadır:

''Burada şunu da arzedeyim ki:

''Men fesserel Kur'âne bire'yihi fekad kefer''

Hadîs-î Şerîfini ba'zı kimseler yanlış anlamışlardır. Murâd-ı Nebî şudur:

''Âyât-ı ilâhiyyeyi ahkâm-ı nefsânîsine mağlûb olup, kendi arzularına muvâfık bir şekilde tağyîr ü tebdil etmek sûretiyle tefsir etmek küfürdür.

Yoksa kendisinin abd-i mahz olduğunu ve ihlâs-ı tâm sahibi bulunduğunu duyan her mü'minin Kur'ân sofrasında hissesi vardır ve aldığını ümmet-i Muhammed'e söylemekle me'zundur.''[55]

---

[54] A.g.e., 1/9
[55] A.g.e., 1/10

Şemseddin Yeşil, âyetlere meal verir ve tefsir ederken kendine has bir metod takip etmektedir. Âyetleri sayfa sayfa meal ve tefsir etmiştir. Bir sayfanın tefsirini yapıp diğer sayfanın tefsirine geçmektedir. Şemseddin Yeşil'in âyetleri bu şekilde meal ve tefsir etmesi, âyetler arasındaki bağlantıyı tam anlamıyla sağlayamamasına sebep olmuştur. Ayrıca Şemseddin Yeşil âyetleri tefsir ederken, açıklayacağı âyetin Türkçe transkribsiyonunu yapmakta, âyetin Arapça metnini ise tefsirinin hiçbir yerinde vermemektedir. Şemseddin Yeşil, tefsirinde âyetleri transkiribsiyonunu yaparken de, genelde âyetin tamamını transkribe etmiş daha sonra da âyeti açıklamıştır. Fakat Yusuf Sûresi'ndeki âyetlerin transkiribsiyonunu tam olarak vermemiştir.

c) Âyetlerin Transkribsiyonu ve Müfessirin Kullandığı Dil

Müellifimiz sûrelerin meal ve tefsirinde her sûreyi birbirine yakın derecede meal ve tefsir etmemiştir. Fatiha Sûresini çok kısa bir şekilde beş sayfa olarak tefsir etmiştir. Bakara Sûresinden R'ad Sûresine kadar olan sûrelerin meal ve bâtini tefsirini geniş bir şekilde yapmış daha sonraki sûrelerinse, sadece meâliyle yetinmiştir. R'ad Sûresinden sonraki sûrelerin bazı âyetlerinin ise hem meal hem de bâtınî tefsirini yapmıştır.

Ayrıca müfessirimiz tefsirinde bu günün diline göre çok ağır bir dil kullanmıştır. Dilinin ağır olması tefsirini yazan öğrencilerinin de dikkatini çekmiştir. Bu konuda talebelerinden Ali Sümbül şöyle demektedir:

"Tefsirini yazıya geçiren öğrencilerinden Fevkiye Göndoğan Hanımefendi, Şemseddin Yeşil'e Fuyûzat Tefsirinde daha anlaşılır bir dille yazılmasını teklif ettiğinde Şemseddin Yeşil: ''Bırak kızım! Şimdiki nesil dedelerinin ne konuştuğunu bilmiyor, belki daha sonra dedelerinin ne konuştuğunu merak edip öğrenmek ister de, bizim tefsirimiz onlara yardımcı olur!'' demiştir.

B- ÂYETLERE MEÂL VERME VE BÂTİNİ TEFSİR ETME ŞEKLİ

Şemseddin Yeşil, âyet-i kerîmelere meal verir ve âyetlerin bâtınî tefsirini yaparken farklı şekillerde yapmıştır. Bu farklılık, bazen âyetin sadece zâhiri manasını çok kısa bir şekilde vermesi fakat bâtınî manayı hiç vermemesi; bazen âyetin bâtınî manasını çok kısa bir şekilde verip âyetin zâhiri manasını çok uzun bir şekilde vermesi; bazen âyetleri çok kısa bir şekilde âçıklamayla; bazen âyet içerisindeki bir kelimeyi açıklama ile yani âyetleri güzel sözler ve şiirlerle açıklamasıyla yetinmesi şeklinde olmaktadır.

1) Vaaz Biçiminde Açıklama

a) Şemseddin Yeşil, Bakara Sûresi 83. Âyetin meâlini verirken hem meâl hem de vaaz verir gibi açıklamıştır.

''Habibim, mü'minlere Beni İsrâil'den aldığımız şu misakı da anlat:

Ancak Allah'a ibadet edin, ya'ni sahrâyı ademden varlık vücûdu pazarına sizi getiren Hâlıkınıza ve kalbiniz ve kalıbınızla oraya dönün, himâyet-i hilkatinize sebeb olan annenize, babanıza hizmetlerinde mütevâzıâne, kusursuz bulunup ma'nen ve maddeten iyilik yapın, akraba hukukuna riâyet edin, düşmüşe yardım edin, yetimi incitmeyin, annesiz babasız yavrulara başka türlü şefkat gösterin, mâişetini çalışıp çıkaramayan zavallıların elinden tutun, bâhusus âlem-i insâniyyete tatlı söz söyleyin. Muhabbet esası kurulsun, mi'racınız olan, zirve-i tevhîde çıkaran namazınızı: Hakka engel olacak muzahrafat-ı fâniyyeden soyunarak, kalbiniz ve kalıbınız huşu' tedarik ederek vakitlerinde kılınız, nefsinizi tasviye edecek olan zekâtınızı veriniz diye emrettik. Bunlara mîsak almıştık. Sonra sizin pek azınız bu evâmir ü nevâhiye imtisâl ederek ahd ü mîsâkında durdu, ekseriniz yüz çevirdiniz, arkanızı döndünüz, ahdinizi bozdunuz, Hak'tan döndünüz. Esasen siz öyle bir kavimsiniz ki âdetiniz Hak'tan i'razdır.''[56]

b) Bakara Sûresi 218. Âyetin Meâli

Müellifimiz Bakara Sûresi 218. Âyet-i kerîme'yi vaaz şeklinde açıklamıştır. Allah Teâlâ bu âyette şöyle buyurmaktadır:

''İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihat edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahîmdir.''

Şemseddin Yeşil bu âyeti şu şekilde açıklamıştır:

[56] *Füyuzat,* 1/101-103

''Şimdi 'bu hale sebebiyet veren muannit kafirlerle şehr-i haramda çarpışan mü'minlerin hali ne olacak' dersiniz. Hiç şüphesiz, İlm-i yakîn mertebesi ile tevhîd-i zâtiyye imân eden, aynel-yakîn mertebesine çıktıktan sonra o uğurda nefsinin hayırlarını ayaklarının altına alıp Allah içün hicret eden ve bundan sonra hakkal-yakîn mertebesine terfi edip Allah yolunda cihâd eden işte o mü'minler rahmet-i ilâhiyeye müstahak olanlardır. Bütün kullarının zamâirine muttali olan Allah da, onların setri lazım olan hallerini setreder ve cennet-i zâtına îsal eder.''[57]

2) Bâtınî Manayı Geniş Şekilde Yapması

Müellifimiz Bakara Sûresi 127. Âyetin zâhiri manasını çok az vermiş fakat bâtini manasını ise geniş bir şekilde anlatmıştır.

''Ey Ekmelerrüsul!

İbrahim ve İsmail'in Kâbe'nin temellerini yükselttiklerini anlat. Şöyle dua etmişlerdi:

''Ya Rabbi, İbâdetimizi kabûl buyur. İhlâs ile duâmızı işiten, maksadımızı, gayemizi hakkıyle bilen yalnız sensin. Şübhesiz semi' sensin, alîm sensin'

Nazm-ı kerîmin ma'nâ-i enfüsisi tahsil edilirse:

İnsanın iklîm-i vücûdündeki rûhun hubût ettiği yere Arz denir. Rûh cesede taallûk edince tevahhuş eder. Allah ü Teâlâ akl-ı kül ve iman nûrları ile tevavhuşu kaldırır. İmânda en mühim esas, (Elestü) bezminde Hakk'a verilen sözden dönmemek, ahde vefa göstermektir. Bu sözün imtihanı, tûfan gününde başlar. O tûfan da sıfat-ı beşeriyye âfâtı zamanında başlar. Bu da çocukluk devri bitip hıyn-i bülûğda sükûn eder.

İşte bu âfât u tûfandan merkez-i hükümet-i insâni olan nazargâh-ı İlâhi bulunan (kalb) denilen Beyt-i Şerîfi muhâfaza içün, ya'ni Beyt-i ma'mur denilen anâsır-ı erbaa arasında perdelenmiş olan kalbi anâsır-ı erbaasının kendi âleminin dördüncü semâsına rûhun emriyle, nefs-i mutmainne'sinin yardımı ile ahkâm-ı diniyye taşlarıyla temelini kurup yükseltmektir ki, nefs-i emmâre ordusu orayı isti'la edemesin.''[58]

3) Âyeti Kısa Olarak Açıklama

Müfessirimiz Şemseddin Yeşil, bazen âyetin ne zâhiri ne de bâtınî manasını vermektedir.

Nisâ Sûresi 99. Âyetin meâli şöyledir:

''İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır.''

---

[57] A.g.e., 1/248
[58] A.g.e., 1/145

Müfessirimiz bu âyet ile ilgili açıklama yaparken, tefsiri okuyanın, âyetin manasını biliyormuş gibi davranmış ve sadece şu açıklamayı yapmıştır:

''Zira bu çaresizleri Allah'ın affetmesi kat'iyyen me'muldür.''[59]

4) Âyetteki Bir Kelimeyi Açıklama

Şemseddin Yeşil âyetleri tefsir ederken, âyette geçen kelimeleri de açıklamaya çalışmıştır:

Nisâ Sûresi 59. Âyette geçen 'Ulü'l-emr' kelimesini hem açıklamaya çalışmış hem de Ülü'l-emr konusunda İslam Tarihi boyunca yapılan yanlışlıkların sebebini anlatmıştır:

''İşte Allah'a itâat edin ve Rasûlüne itâat edin, sizden olan ülü'l-emr itâat edin.

Ey Hakîkat yolcusu!

Ülü'l-emr, hukuk-ı ilâhiyi ve hukuk-ı Muhammedî'yi, şeâir-i İslâm'ı muhafaza husûsunda buyrultu sâhibi olana denir.

Yoksa herhangi bir biçimde bir milletin başına geçen, teâli ve terakkîsine engel olacak zulm ü istibdâdı vaz'eden bir başa itâat edin ma'nâsına değildir.

Esâsen Kur'ân-ı Mübîn ona Ülü'l-emr demez.

Maalesaf asırlarca birçok zâlim hükümdarlar, bu âyet-i kerîmenin ma'nâ-yı kerîmânesini tağyir ve tahrîf ettirerek kendilerini (lâ yüs'el) mevkiine sokmuşlar ve taptırmışlardır. Buradaki emr-i ilâhinin daha iyi anlaşılabilmesi içün asr-ı saâdette olan bir hâdiseyi arzedeyim:

Cenâb-ı peygamber birisini kumandan ta'yin ediyor, eshâb-ı kiramdan ba'zı kimseleri onun maiyetine vererek düşmanın tecâvüzünü müdaafaya gönderiyor.

Kumandan, yolda bir ateş yakarak : ''Bunun içine kendinizi atın bakalım'' diye emir veriyor. Hiç kimse ateşe yaklaşmıyor.

Bunun üzerine ''Sizinle harbe gidilmez, siz ülü'l-emr'e itâat etmiyorsunuz'' dediğinde o zâtlar ''Biz ülü'l-emr'e itâat ederiz, fakat o itâatten Hakk'a isyan çıkarsa itâat edemeyiz, biz ihyâya memuruz, imhâya me'mur değiliz, vücûdlarımızı vakfetmişiz, kendi hesâbımıza bir şey'imiz kalmamıştır. Fakat bizim bu ferâgatimiz insanlığın felâhı içündür, şahsın keyfi içün değildir'' diyorlar.

Bunun üzerine geri dönülmüş huzûr-ı Peygamberî'de mes'ele aynen anlatılmış.

Âlemlerin hakîki kurtarıcısı olan Cenâb-ı Muhammed:

''Eğer ateşe kendinizi atmış olsaydınız, hepiniz ehl-i nâr olurdunuz'' buyurmuşlardır.

---

[59] A.g.e., 1/ 662

DİKKAT!

Âyet-i kerîmede Allah ve Rasulü hakkında 'etiy'u ve etiy'u' diye itâat ıtlâkı üzere tasrih ediliyor de, ülü'l-emr hakkında ayrıca 've etiy'u ülü'l-emr' buyurulmayıp bunlara itâat rasüle atfen ve mahzâ itâati resüle tebâen emrolunmuş ve bu sûretle tâbiiyyet tahtında itâatin hem aynı kuvvetle mutlak olduğu gösterilmiş, hem de itâat edilmeyecek mevki'ler hükümden hâric bırakılmıştır.

Şu halde âmirin her emri, me'mûru mes'ûliyyetten kurtarmağa kâfi gelmez.

Bilfarz bir me'mûr âmirinin emri ile rüşvet alsa veya sirkat yapsa mes'ûliyyetten kurtulamaz.'[60]

5) Şiir ve Güzel Sözlerden Yararlanma

Şemseddin Yeşil âyetlere meal verirken ve tefsir ederken şiirlerden ve güzel sözlerden yararlanmaktadır.

a) Âl-i İmrân Sûresi 109. Âyet

Âl-i İmrân Sûresi 109. Âyeti tefsir ederken şiirden faydalanmıştır:

''Bütün varlık Hakk'ındır. Göklerde ve yerlerde ne varsa hepsi O'nundur.

Bütün işler Allah'a dönecektir. Beşer, haddizâtında mâlik bil'araz, memlük bizâtihîdir.

Ne güzel söylemişler:

Vücûd cûd-ı ilâhî hayât bahş-ı kerîm,
Nefes atıyye-i rahmet, kelâm fazl-ı kadîm,
Beden ninâ-i Hudâ, rûh nefhâ-i tekrîm,
Kuvâ vediâ-i kudret, havâs sun-i hakîm,
Bu kâr-ı hânede bilsem neyim, nem var benim?..[61]

b) Hz. Peygamber'e Tabii Olmak

Âl-i İmrân Sûresi 31. Âyetinde Allah Teâla Peygamberine tabii' olmanın kendisine tabii' olmak olduğunu bildirmektedir. Şemseddin Yeşil bu âyeti uzunca açıkladıktan sonra Râbiatü'l-Adeviyye'den bir şiir aktarmaktadır:

''İslâmın büyük kadınlarından Râbiatü'l-Adeviyye'nin şu sözünü dikkatle dinle!

Ta'sal ilâhe ve ente tüzhiru hubbehü
Hâzâ le umri filkıyâsi bedîu
Lev kâne hubbeke sâdıkan leata'tehu
İnnel muhibbe limen yuhibbu mutîu.

---

[60] A.g.e., 1/625-626
[61] A.g.e., 1/467-468

Meâli:

Allah'a muhabbetini ilân ettiğin hâlde; kendisine isyân ediyorsun,

Bu hâl zannımca yemîn ederim ki, çok acîb ve garîbdir.

Eğer Allah'ına muhabbetinin dosdoğru olsa idi mutlak O'na itâat ederdin,

Çünkü muhîb olan mahbûbuna mutî olur.''[62]

6) Âyetin Mealini Geniş Bir Şekilde Yapması

Müellifimiz Âl-i İmran Sûresi 144. Âyetin ilk önce iki sayfaya yakın bir sebeb-i nuzûl'ü zikretmiş ve sonra da âyetin uzun bir mealine geçmiştir:

''İskat-ı izafât ederek tevhîd-i zâtın zevkini tatmak isteyen oraya teveccüh eden mü'minler, biliniz ki: Muhammed ancak resûldür. Yâni tevhîd-i zâta, tevhid yolunda ibâdet eden bir peygamber-i z'işândır. Kendisinden evvel gelip geçmiş olan tevhîd-i sıfat ve tevhîd-i ef'al yollarına hidâyet eden peygamberler gibi bu yollarda hâdi olduğu gibi tevhîd-i zâta hidâyet eden bir resûl-i ekremdir. Habîbim tebliğ ve tenbih vazifesini bitirip, sizi makam-ı tahkik ve yakîne çıkardıktan sonra aranızdan çekilip, âlem-i cemâle geldiği vakitte siz işin kışrında ve taklidinde kalarak, âzây-ı tevhîde vâsıl olmadan, maksâd-ı tevhîd hâsıl olmadan dinden dönecek misiniz? Cihâddan kaçacak mısınız? Ökçeniz üzere dönecek misiniz? Bundan Allah'a bir zarar gelmez. Belki kendinize fenalık yapmış olursunuz.

Cenâb-ı Hak, i'lâ-yı kelimetullah içün sabredip cihâd ederek dönmeyenlerin, o şükürde kusur etmeyenlerin mükâfatını verecektir.''[63]

7) İslâm'ı Eleştirenlere Cevap Vermesi

Şemseddin Yeşil bazı âyetlerin açıklamalarında İslam'ı eleştirenlere cevap vermektedir.

Âl-i İmrân Sûresi 97. Âyette Allah Teâla, Hacca gitmeye güç yetirebilenlerin haccetmelerini emretmektedir. Müslümanların Hac ibâdeti için Mekke'ye gitmesini eleştirenlere müellifimiz şu şekilde cevap vermektedir:

''Ba'zıları 'Efendim! Niçün (Niş) olmamış, yahud dünyanın daha müsâid, daha bedâyii ile tezyin edilmiş bir yerinde olmamış da böyle bir vâdîde olmuş?' derler. Senin düşündüğün gibi olsaydı, o vakit herkes giderdi. Hakîkî âşık seçiliyor!..Hakîkî âşık..

Eli boş âşıklara mahbûbeler el vermezler,

Dikeninden çekinen ellere gül vermezler.''[64]

---

[62] A.g.e., 1/394
[63] A.g.e., 1/507
[64] A.g.e., 1/ 452

Görüldüğü gibi müellifimiz Şemseddin Yeşil, Kur'an-ı Kerîm'in âyetlerine meal verir ve tefsir ederken farklı şekilde davranmıştır. Bu farklılık tefsirine ayrı bir güzellik katmıştır.

C) HURÛF-I MUKATTA'A

Hurûf-ı Mukatta'a, Kur'an-ı Kerîm'de 29 sûrenin başlarında yer alan ve isimleriyle telaffuz edilen harflerin ortak adıdır. Bu harflere ayrıca Hurûf-ı teheccî, Evâilü's-süver ve Fevâtihu's-süver de denilmektedir.

''Başta müfessirler olmak üzere İslâm âlimleri hurûf-ı mukatta'a'nın tefsiri meselesinde çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. İslâm âlimlerinden bazıları (Zeyd b. Eslem gibi) hurûf-ı mukatta'a, başında bulundukları sûrenin ismidir; bazıları (Ebû Revk Atıyye b. Hâris el-Hemedânî gibi), bu harfler Kur'an'a dikkat çekmek içindir; bazıları (İbn Abbas), bu harflerin her biri belli kelimelerin anahtarı veya kısaltmasıdır şeklinde görüşler ortaya koymuşlardır. Bu harflerin belli kelimelerin anahtarı veya kısaltmasıdır şeklinde görüş belirten âlimlerin de kendi aralarında farklı görüşleri vardır. Bu âlimlerden bazıları; bu harflerin İlâhi isim ve sıfatların kısaltması olduğunu; bir kısım âlimler de bu harflerin bazılarının Allah'ın, bazılarının da diğer varlıkların isimlerinin kısaltması olduğunu; bazı âlimler de bu harflerin her birinin farklı bir anlamı olduğunu belirtmişlerdir. Bu harflerin her birinin farklı bir anlama geldiğini ileri sürenler, her bir harfin Allah'ın isimlerinden bir isminin anahtarı olduğunu gibi O'ndan gelecek nimet ve belâlara işâret ettiğini de ileri sürmüşlerdir.

Hurûf-ı mukatta'a'nın yorumunda sûfilerinde kendilerine has bir yaklaşımları vardır. Kâşânî'nin Tefsiru'l-Kur'an'il Kerîm'inde elîf-lâm-mîm harflerinin sırasıyla Allah, Cebrâil, Muhammed isimlerinin kısaltılmasıdır''[65] şeklinde değerlendirdiği görülmektedir.

Şemseddin Yeşil de, bu harfleri bir süfi tefsirci gibi tefsir etmiş, âyetlerdeki her harfin Allah ile Peygamberimiz arasında bir rumûz ifade ettiğini belirterek harflerdeki rumuzları açıklama yoluna gitmiştir.

1) Bakara Sûresi İlk Âyetini Açıklaması

Bu konuda Bakara suresinin ilk âyetini tefsir ederken müellifimiz şu açıklamayı yapmaktadır:

''*Elif lâm mim.*

Ba'zı sûre-i celilenin başındaki hurûf-ı mukatta'a, Allah ile Habibi arasında bir şifre-i kerîmedir. Allahü Teâlâ ile Habibi arasında bir işarettir. Binâenaleyh ma'nâ-yı hakîkîsini ancak Zât-ı Kibriyâ ile, Habib-i Hudâ bilir. Bir de Resûlüllah'da fâni olmuş zevât-ı âliyyeye bildirilmiştir.''[66]

---

[65] M. Zeki Duman- Mustafa Altundağ, *Hurûf-ı Mukatta'a*, T.D.İ.A, İstanbul 1998, 18/403-406
[66] *Füyuzat*, 1/25

2) Bu Harflerin Manâsını Ulemâ-i Râsihûn da Bilir

Müellifimiz bu harflerin Allah ve Rasülü arasında bir şifre olduğunu, manasını Allah ve Rasülüyle birlikte ulemâ-i râsihûn'un da bildiğini A'raf Sûresi 2. Âyetin tefsirinde şu şekilde belirtmektedir:

''Ey hakîkat yolcusu!

Sûre-i celîlenin ilk âyeti ya'ni hurûf-ı mukatta ile tenezzül eden âyât-ı müteşâbihattan olan bu âyet-i kerîme'nin ma'nâ –i hakîkîsini Allahu Zülcelâl Hazretleri ile O'nun Habîbi Edîbi Sultânı Rusûl, Hâdi-i Sübül bilir. Onların aralarında bu nazm-ı kerîm bir şifre-i celîledir. Ondaki ilimde murâd da onlara âiddir. Bir de ulemâ-i râsihûn denilen sevip seçtikleri, kendilerinde fâni olan zevât-ı âliye mahsusdur.''[67]

''Ma'nâ-yı hakîkîsini Cenâb-ı Risâlete bırakıldıktan sonra, zâhir âyet-i celile'den şöyle bir ma'na tahsil olunuyor:

(Elif), Zât-ı Ahadiyyet'e, (Lâm) kitâbı beşeriyyetteki füyûzâtı İlâhiyye'nin ahzına müstaid mahal, (Miym) de Cenâb-ı Muhammed'e remzdir.
Mü'minin mi'racı olan hey'et-i salâta da işarettir.

(Elif): Kıyâma, (Lâm): Rükûa, (Miym): Secdeye remzdir.''[68]

3) Âl-i İmrân Sûresindeki Harflerin Tefsiri

Müellifimiz Şemseddin Yeşil, Âl-i İmrân sûresindeki huruf-ı mukatta'a'ları da şu şekilde tefsir etmiştir:

''Elif Lâm Mim.

Ey Zât-ı Ahâdiyetimle, Cenâb-ı Ahmediyetinin arasında ma'lûm olan şifrenin sâhibi! Ey nefs-i nâtıka-i kâinatın kalbi! Ey esrâr-ı zâtiyyeme âgâh olan, sıfât-ı ilâhiyyemle muttasıf insân-ı kâmil! Ey melek velvelesi, felek meş'alesi yok iken, kader nakkaşı bu semânın tezyinâtını yapmazdan evvel (Kulhüvallaü ahad) hitâb-ı Samedânîsinde de müstağrak olan Muhammedim! Esrâr-ı rubûbiyetimizi senin vâsıtanla kitâb-ı istidâdına aksettireceğimiz eşref-i mahlûkat olan beşeriyyete ilân et''[69]

4) A'raf Sûresindeki Harflerin Mânâsı

Müellifimiz Şemseddin Yeşil, Âraf Sûresi ilk âyetin tefsirinde hurûf-ı mukatta'a'ları şu şekilde tefsir etmektedir:

[67] A.g.e., 2/262
[68] A.g.e., 1/25
[69] A.g.e., 1/360

"Âyetin zevâhirinden birçok ma'nâ tahsîl eden ehlüllah-i ızam hazerâtı bir ma'nâyı da şöyle vermişlerdir:

Elîf : İşârât-ü Zâtül-Ahadiyye,

Lâm: : O Zât-ı Ahadiyyetin sıfât-ı ilmi,

Mîm : Ma'nâ-i Muhammed

Sâd : Sûret-i Muhammediyye, Arş-ı Rahmân.

Nitekim 'Kanülmü'minü arşullah' buyurulmuştur."[70]

5) Hud Sûresindeki Harflerin Mânâsı

Hûd Sûresinin ilk âyetinin tefsirinde de bu harflerle ilgili olarak şöyle demektedir:

"İlimde rüsuhu olan bazı zevat:

Elif : Zat-ı Subhanînin ezeldeki tecelli i zatîsine işarettir.

Lâm : Bütün levazımat-ı ubûdîyyete ezelde üzerine vâcib kılınan ahkâma işarettir.

Ra : O ubûdîyyetin neticesinde rahat-ı müşahede-i zât ve sıfâta işarettir demişlerdir."[71]

6) Harflerin Mânâları

Şemseddin Yeşil bu harflerin her sûrenin başında ne anlama geldiğini belirtmeye çalışmıştır. Yaklaşık olarak bir sûrede verdiği anlamı, diğer sûrede de aynen tekrar etmiştir.

Şemseddin Yeşil'e göre, "Elîf" harfi bazen Peygamberimize işaret ediyorken bazen de Allah'a işâret etmektedir.

a) Elif Harfi

Şemseddin Yeşil hurûf-ı mukatta'a harflerinden Elîf'e farklı anlamlar vermiştir: Yusuf Sûresinde Elif harfi: Ehl-i tevhîde[72]; Râ'd Sûresinde "Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyul kayyum' kavl-i celîline işâret ettiğini"[73]; İbrahim Sûresinde Elif Lâm Râ harflerinin Peygamberimize işaret ettiğini[74]; Hicr Sûresinde Allah'ın isimlerine ve Ayâtullaha (Allahu lâ ilâhe illâ hüvel hayyul kayyum) âyet-i ilâhisine[75]; Ankebût

[70] A.g.e., 2/262
[71] A.g.e., c. 3, Hûd Sûresi , s. 3
[72] A.g.e., 4/ 3
[73] A.g.e., c. 4, Râ'd Sûresi, s. 3
[74] A.g.e., 4/ 62
[75] A.g.e., 4/119

Sûresinde [76]; Rûm Sûresinde[77]; Lokman Sûresinde[78] ve Secde Sûresindeki[79] Elif Lâm Mîm harflerinin de, Peygamberimize işaret ettiğini vurgulamaktadır.

b) Lâm Harfi

Şemseddin Yeşil huruf-ı mukatta'a'dan olan Lâm harfine de farklı anlamlar vermiştir. Yusuf Sûresinde Lâm harfi, Ehl-i tefrîde[80]; Râ'd Sûresinde "Lehü mâ fissemâvâti vel'ard' fermanı subhanîsine"[81]; Hicr Sûresinde İsm-i Cebrâile veya (Velillahi mülküssemâvâtti yağfiru limen yeşâ) âyet-i kerîmesine [82]işaret ettiğini belirtmektedir.

c) Diğer Harfler

Şemseddin Yeşil, diğer huruf-ı mukatta'a'ların da manaları vermeye çalışmıştır. Şemseddin Yeşil'e göre Şuârâ Sûresindeki Tâ Sîn Mîm[83] ; Neml Sûresindeki Tâ Sîn[84]; Kasas Sûresindeki Tâ Sîn Mîm[85]; Yâsin Sûresindeki Yâ Sîn[86]; Mü'min Sûresindeki Mîm harfi [87]; Fussilet Sûresindeki Hâ Mîm [88]; Zuhruf Sûresindeki Hâ Mîm [89]; Duhan Sûresindeki Hâ Mîm [90] ve Ahkâf Sûresindeki Hâ Mîm [91]harflerinin Peygamberimize işâret ettiğini belirtmektedir.

Bu harflerden farklı olan Kâf Sûresindeki Kâf [92] ve Nûn Sûresindeki Nûn [93] harflerinin de Peygamberimize işaret ettiğini belirtmektedir.

Ayrıca Tâhâ Sûresindeki Tâ ve Hâ harflerinin hangi anlama geldiğini belirtmemektedir.[94]

---

[76] A.g,e., 6/ 3
[77] A.g.e., 6/46
[78] A.g.e., 6/80
[79] A.g.e., 6/102
[80] A.g.e., 4/3
[81] A.g.e., c. 4, Râ'd Sûresi, s. 3
[82] A.g.e., 4/119
[83] A.g.e., 5/367
[84] A.g.e., 5/427
[85] A.g.e., 5/473
[86] A.g.e., 6/315
[87] A.g.e., 6/386
[88] A.g.e., 6/429
[89] A.g.e., 6/486
[90] A.g.e., 7/ 3
[91] A.g.e., 7/39
[92] A.g.e., 7/125
[93] A.g.e., 7/ 405
[94] A.g.e., 5/ 47

7) Hamdi Yazır ile Tartışması

Şemseddin Yeşil'in hayatını anlatan kitapta, müfessirimiz Şemseddin Yeşil ile Elmalı Hamdi Yazır'ın huruf-ı mukatta'a'nın anlaşılıp anlaşılamayacağı sebebiyle tartıştıkları bildirilmektedir. Şemseddin Yeşil'in müridesi Ümran Selman'ın bildirdiğine göre Elmalı Hamdi Yazır, bu harflerin manasının Peygamberin bile anlamayacağını ileri sürmektedir, Şemseddin Yeşil ise buna karşı çıkmıştır.

''Şemseddin Yeşil Hz. ile olan bir mubâheselerinde, Hamdi Efendi, 'Bunların mânâsını Peygamber de bilmez' deyince Şemseddin Yeşil Hz.leri; 'Siz âlim bir zatsınız, bunu nasıl söylersiniz, Allah bir şeyi vahyeder, vahyettiği zat onu bilmez ise, bu abesle iştigal (maânasız, gereksiz) bir iş demektir. Allah ise noksan sıfatlardan münezzehdir'' deyince, susuyor ve yanlışını itiraf ediyor.''[95]

Tefsirinde Şemseddin Yeşil hurûf-ı mukatta'a diye bilinen harflerin anlamını vermeye çalışmıştır. Harflere verdiği mânâlar, içerisinde bulunduğu manevî hava ile doğru orantılıdır. Çünkü Şemseddin Yeşil, daha önce de belirttiğimiz gibi sûfi bir kişiliğe sahiptir. Bu yüzden mukatta'a harflerine, tasavvufi bir anlam yüklemiştir.

[95] *Şemseddin Yeşil Kimdir*, s. 45-46

D) ÂYETLERİN TEFSİRİNDE SEBEB-İ NUZÛL

Kur'an-ı Kerim'in âyetleri 23 sene içerisinde H.z. Peygambere pey der pey indirilmiştir. İndirilen her ayette bir olay üzerine nâzil olmuştur. Âyet-i Kerîm'enin nâzil olmasına sebep olan olaya da tefsir ilminde sebeb-i nuzûl denilmektedir. Tefsir ilminde Sebeb-i nuzûl'ün önemli bir yeri vardır. Vahidî: ''Bir âyetin tefsiri, o âyetin iniş sebebi bilinmeden yapılamaz'' demektedir.[96] İbn Teymiyye de: ''Nuzûl sebebini bilmek âyeti anlamaya yardımcı olur'' demektedir.[97]

Şemseddin Yeşil âyetlere meal verir ve batınî tefsirini yaparken, sebeb-i nuzûl'e çok fazla dikkat etmemiştir. Allah-u Teâla'nın gönderdiği âyet-i kerimedeki maksadın daha iyi anlaşılabilmesi için, sebeb-i nuzûl'ün mutlak olarak zikredilmesi gereken âyetlerin açıklamalarında bile müfessirimiz ya sebeb-i nuzûl bilgisi hakkındaki eksikliğinden veya verdiği batinî mananın yeterli olacağı düşüncesiyle yeterli derecede okuyucuyu bilgilendirmemiştir. Müfessirimiz tefsirinde sebeb-i nuzûl'ü gerektiren her âyette açıklama yapmamış sadece belli âyetlerde sebeb-i nuzûl'ü zikretmiştir. Bu yüzden tefsirini yaptığı bazı âyetlerde, Allah Teâlâ'nın muradını anlamak zor olmuştur. Müfessirin te'lif etmiş olduğu 'Fuyûzat' adlı eserinde de sebeb-i nuzûl'ün tefsir ilmindeki yeri ve bu konunun önemi ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlamamaktayız. Biz burada ilk önce, müellifimizin sebeb-i nuzûl'ü zikrettiği âyetleri; daha sonra da bizce âyetin daha iyi anlaşılabilmesi için sebeb-i nuzûl'ün zikredilmesi gerektiği, fakat müellifimizce zikredilmeyen âyetlerden misaller vereceğiz.

1) Sebeb-i Nuzülün Zikredildiği Âyet-i Kerîmeler

a) Bakara Sûresi 89. Âyet

Bakara Sûresi 89. Âyetin meâlen açıklamasında müfessir sebeb-i nuzûl'ü açık bir şekilde zikretmektedir:

''Bunlar Hazret-i Muhammed'in bi'setinden müşrîkîne ve kendilerinden evvel kâfir olanlara Kitâblarında mev'ud bir peygamber geleceği haber verilmiş diye iftihâr ederler kendileri sıkıştıkları vakit: "Yârabbi! Bizi son zamanda göndereceğin Peygamber hürmetine ferâha çıkar' diye nusrat isterlerdi.''[98]

b) Bakara Sûresi 217. Âyet

---

[96] Suyûti, *el-İtkan*, 2 /38
[97] *Fuyûzat*, 1/41
[98] A.g.e., 1/110

Müellifimiz Bakara Süresi 217. âyet'in tefsirinde bir dipnotla, sebeb-i nuzûl-ü aktarmaktadır.

''Bu âyet-i celîlede günahların bâzısı, bâzısından daha büyük olduğu ilân olunuyor. Fahr-i Âlem Efendimiz Batnî Nahle mevkiinde müşrikîn-i Kureyşi tarassut içün gönderdiği müfreze, müşrîkin ile Cemaziyel'âhir'in son günü zannıyla çarpıştılar, birini öldürdüler ve ikisini esîr ederek Medine'ye huzûr-ı Nebiye getirdiler. Cenâb-ı Peygamber: 'Niçün öldürdünüz,ben şehr-i haramda kıtal emretmemiştim' buyurdular ve hududulah'a tecavüz eden kimsenin her zamanda te'dibi icâb ettiğini beyan buyurdular.''[99]

Müfessir âyetin sebeb-i nuzûl'ünü vermiş fakat herhangi bir kaynak zikretmemiştir.

c) Âl- i İmrân Sûresi 100. Âyet

Müellifimiz Âl-i İmrân Süresi 100. Âyette sebeb-i nuzûl'ü açık bir şekilde verdiği dipnotta anlatmaktadır.

''Âyet-i Celîlenin nüzülüne şu hadise sebeb olmuştur:

Evs ve Hazrec nâmındaki iki kabîleden birkaç kimse bir yerde toplanıp gayet tatlı....''[100]

d) Âl-i İmrân Sûresi 60. Âyet

Müellifimiz, Âl-i İmrân Süresi 60. âyet-i kerîmenin sebeb-i nuzûl'ünü vermiştir.[101]

Müellifimizin sebeb-i nuzûl'ünü zikrettiği âyetler sadece bu âyet-i kerîmeler değildir, daha başka âyet-i kerîmelerinde sebeb-i nuzûl'ünü zikretmiştir. Bizim bundan sonra inceleyeceğimiz âyetler ise müellifimizin sebeb-i nuzûl zikretmeden açıkladığı âyetler olacaktır.

2) Sebeb-i Nuzûl Zikredilmeden Tefsir Edilen Âyet-i Kerîmeler:

a) Nisâ Sûresi 43. Âyet

Kurân-ı Kerim'in tedrîcilik metoduna misâl olarak gösterilen insanı sarhoş eden içeceklerin yasaklanılması ile ilgili Nisâ Sûresi 43. Âyetin açıklamasında müfessirimiz sebeb-i nuzûl'üyle ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bu âyette Allah, sarhoşken

---

[99] A.g.e., 1/247
[100] A.g.e., 1/457
[101] A.g.e., 1/629

namaza yaklaşılmamasını emretmektedir. Kaynaklarda rivâyet edildiğine göre bu âyetin sebeb-i nuzûl'ü şöyledir :

''Atâ ibn Sâib'den rivâyet edildiğine göre; ''Ebu Abdurrahmân, Hz. Ali ve bazı sahabeler bir gün içki içtiler ve sarhoş oldular. Abdurrahmân onlara akşam namazı kıldırdı, namazda Kâfirûn Sûresini okudu ve âyetleri karıştırdı. Bunun üzerine Allah Teala, namaza içkili bir şekilde yaklaşılmasını yasaklamıştır.''

Abdurrahmân ibn Hubeyb'den rivâyet edildiğine göre; ''Abdurrahmân ibn Afv'ı ve Hz. Ali'yi sahabeden bazıları yemeğe davet ettiler, beraber yediler ve sarhoş oluncaya kadar içki içtiler, daha sonra da Hz. Ali onlara akşam namazını kıldırdı, namazda Kafirûn Sûresini okurken; "De ki! Ey Kafirler! Ben sizin ibadet ettiklerinize ibadet ederim. Sizde benim ibadet ettiğime ibadet edersiniz. Ben de sizin ibadet ettiklerinize ibâdet ederim. Sizin dininiz size, benim dinimde banadır." şeklinde sûreyi yanlış okudu. Bunun üzerine Allah Teala da bu âyeti indirdi.''[102]

Şemseddin Yeşil bu âyeti herhangi bir sebeb-i nuzûl belirtmeden şu şekilde meal ve tefsir etmiştir:

''Ey imân edenler!

İnananlar ve istikbâl inananların olduğuna inananlar!

Namazın iktızâsı, huzur-ı ilâhide müeddeb olmadığının icâbı, bâhusus huzur-ı ilâhiyye teveccüh ettiğiniz vakit huşü' ve hudu' üzerinize olmanız ic'abeder. Onun içün sarhoş halde iken namaza yaklaşmayınız! O halde namaz yerine, mescidlere yaklaşmayınız. O vaziyette, yaptığınızı, söylediğinizi bilmedikçe namazı edaya kalkmayınız...''[103]

b) Bakara Sûresi 189. Âyet

Müellifimiz Bakara Sûresi 189. âyeti kerîmeyi, sebeb-i nuzûl'ü zikretmeden açıklamaya çalışmıştır. Bu âyet, sebeb-i nuzûl verilmeden bir âyetin tefsir edilemeyeceğini göstermesi bakımından önemlidir. Âyet-i Kerîme'de Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

''Sana ay hakkında sormaktadırlar. De ki; O, İnsanlar ve hac için vakit belirleyicidir. Sizin evlere arkalarından girmenizde bir iyilik yoktur, asıl iyilik takva'dadır...''

---

[102] Taberi, Ebu Câfer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu 'L-Beyan an Te'vili 'l-Kur'an,* Neşr.Ahmed Muhammed Şakir ve Mahmud Muhammed Şakir, Mısır 1374/1955, 4/98

[103] *Füyuzat,* 1/ 613

Bu âyet-i kerîme'nin sebeb-i nuzûl'ü olarak cahiliyye dönemindeki bir bâtıl inanışın reddedilmesi gösterilmektedir :

''Ebu Ca'fer'den rivâyet edildiğine göre , bu âyet ihramlıyken evlerine kapılardan girmeyen bir kavim hakkında nâzil oldu; Berrâ'dan rivâyet edilen diğer bir rivâyete göre ise, Ensâr hac ettikten sonra geri döndüklerinde evlerinin ön kapılarından girmez, arka taraflardan girerlerdi. Fakat Ensâr'dan biri Hacc'dan sonra böyle yapmayıp evine ön kapısından girdi, bunun üzerine evine arkadan girmeyip ön kapıdan girdiği için bu adam hakkında dedikodu yapıldı ve Allah Teala da bu âyeti inzâl etti''[104]

Bu âyêtin meâlen tefsîrinde ise Şemseddin Yeşil şöyle demektedir:

''Evlere arka taraftan girmekten hayır olmaz! İyilik değildir. Ehl-i birr, ittika sahibi olan insandır. Yâni Allah'tan lâyıkiyle muhabbetle sakınandır. O hukuka çok riaeyet edendir. Bu sakınmak sebebiyle felah bulursunuz..

Dikkat edin mü'minler!

Bu âyeti kerîmede çok dakîk mânâlar vardır..

Hakk'a kurbiyet: Huzûr-ı cemâl-i ilâhiye duhûl içün takva şarttır. Bu da yalnız âmâl-ı zâhireyi yapıp da, hukuk-u bevâtını terketmekle veyahut riayet etmemekle olmaz. Binâenaleyh 'evin tersinden girmeyin, kapılardan girin' demek dininizin yarısını yapıp da yarısını terketmeyin demektir. Yâni; yalnız dinin zâhiriyle amel edip de bâtınını terketmeyiniz demektir. Hakk'a vâsıl olacak kapı da ancak ittika kapısıdır.''[105]

Bu âyet-i kerîme de müfessir yukarıda belirttiğimiz câhiliye âdetinden bahsetmemektedir. Müellifimiz âyeti kerîme'nin meâlen açıklamasını vermiş, devamında da âyetteki *muttakîn* kelimesine bâtınâ mânâ vererek âyetin açıklamasını bitirmiştir. Fakat müellifimizin verdiği meal ve yaptığı tefsir, âyette anlatılmak istenileni tam olarak yansıtmamaktadır.

c) Bakara Sûresi 204. Âyet

Müellifimiz Bakara Sûresi 204. Âyetin sebeb-i nuzûl'ünü zikretmemiştir. Bu âyette Allah Teâla münafıkların durumunu şu şekilde anlatmaktadır.

''İnsanlardan öylesi vardır ki, dünyâ hayatına dâir sözü, senin hoşuna gider. Kalbinde olan (samimi düşünceleri söylediğin)e Allah'ı şâhit tutar. Oysa o, hasımların en yamanıdır.''

Bu âyet-i kerîme'nin nuzûl sebebi olarak kaynaklarda şu olay anlatılmaktadır:

---

[104] *Câmiü'l- Beyân*, 2/192-193
[105] *Füyuzat*, 1/215

''Sûddî'den rivâyet edildiğine göre: "Bu âyet, Ahmed İbn Şüreyk es-Sakafî hakkında nâzil olmuştur. Ehnes, Medine'de Peygamberimize geldi ve müslüman olduğunu söyledi. Peygamberimiz, Ehnes'in müslüman olduğuna ilk önce şaşırdı. Ehnes: 'Ben müslüman olduğumu bildirmek için geldim ve Allah biliyor ki ben doğru sözlülerdenim' diye yemin etti ve Peygamberimizin yanından ayrıldı. Yolda müslümanların ekin ve hayvanlarına rastladı. Müslümanların ekinleri yaktı, hayvanlarını da kesti. Bu olayın ardından da Allah Teâlâ bu âyeti inzâl etti.''[106]

Şemseddin Yeşil bu âyetin tefsirinde de herhangi bir nuzûl sebebi zikretmeksizin âyetle ilgili olarak şu yorumu yapmaktadır:

''Şu âleme geliş ve gidiş bu kadar âşikâr iken; necâbet-i asliyesinden inhiraf etmiş; nifak, fitne ve fesad ile içi dolmuş, zahirde tatlı tatlı konuşmasıyla insanı imrendiren, hayrette bırakan ba'zı insanlar vardır. Onlar o kadar sahte tavırlıdırlar ki, bütün sözlerinin saf bir edâ ile doğru olduğuna, kalblerinizin nezâhetine Allah'ı şahid tutarak konuşurlar. Um'ür-ı dünyayı çok iyi anladıklarını, esbab-ı maîşeti çok güzel bildiklerini ve süret-i hakk'tan görünerek; 'kalbime, vicdanıma Allah şahiddir. Nâmusum, şerefim şöyledir böyledir' diye içinde semm-i kaatil olan şeyi zahirde bal gibi tatlı göstermek içün çalışırlar. Öyle parlak konuşurlar ki işte hakikatte onun düşmanlığı çok ağırdır.''[107]

d) Âl-i İmrân Sûresi 92. Âyet

Allah Teala bu âyette şöyle buyurmaktadır.

''Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, asla iyiliğe erişemezsiniz. Ve her ne infak ederseniz şüphesiz Allah onu bilir.''

Kaynaklarda bu âyet ile ilgili şu olay anlatılmaktadır:

''Medine'de Ensardan hurma ağacı en çok olan kişi Ebu Talha idi. O'nun en sevdiği malı da mescidin karşısında bulunan Beyrûha adlı bahçesiydi. Rasulüllah oraya gider ve pınarının tatlı suyundan içerdi. Bu âyet nâzil olunca Ebu Talha, Peygamberimize gelerek: 'Ey Allah'ın Rasûlü, Allah Teala: "Sevdiğiniz şeylerden Allah için infak etmedikçe asla iyiliğe erişemezsiniz" buyuruyor. Benimde en sevdiğim malım Beyrûha'dır. Ve Allah için sadakadır. Ben Allah katında onun iyiliğini ve Allah katında bana azık olmasını istiyorum. Ey Allah'ın Rasûlü burayı Allah'ın sana gösterdiği yere koy.'

---

[106] *Câmiü'l-Beyân*, 1/324
[107] *Füyuzat*, 1/234

Rasûlüllah'da şöyle buyurdu : 'Mâşâallah! Bu kazançlı bir maldır. Burayı akrabalarına bırakmanı uygun görüyorum.''[108]

Müellifimiz, bu âyetin sebeb-i nuzûl'üna hiç değinmemiş ve âyeti kendi anlayışı doğrultusunda ve vaaz konusu olarak şu şekilde tefsir etmiştir:

''Ey hakîkat yolcusu,dikkat et!

Bu infakta; mal da, can da dahildir. Ve bunun imtihanı çok zordur. Cenâb-ı Hakk:

'En sevdiğini,benim uğruma vermedikçe benim habîbimin,muhabbetimin zılli altında bulunamazsın' buyuruyor.

Sakın sahte bir tavırla fukaranın sofrası ayrı, ağniyânın sofrası ayrı olarak iki türlü yemekle ziyâfet vererek 'Ah! Ben de ehl-i infâktanım!' diye kendini aldatma!..''[109]

e) Âl-i İmrân Sûresi 94. Âyet

Âl-i İmrân Sûresi 94. Âyeti kerîmenin daha iyi anlaşılması için sebeb-i nuzûl'ün zikredilmesi gerekmektedir. Müellifimiz bu âyet-i açıklarken bu hususa dikkat etmemiş ve âyet-in meâlini verdikten sonra sebeb-i nuzûl zikretmeden şu şekilde açıklamaya çalışmıştır :

''Ey tâlib!

Cenâb-ı Hakk bu emr-i ilâhisinde met'ı fâni için, yâni garaz-ı dünyeviyye sebebiyle: 'sen mü'min değilsin' demeyin buyuruyor. İyi araştırın, güzel tedkik yapın, nefsâni ve dünyevi hırslardan âzâde olarak, sırf Allah içün kılınç kullanın, buyuruyor ve diyor ki:

Sizin başınızdan da geçti. Siz de kelime-i şehadet getirdiniz, 'Müslüman olduk' dediniz. Bizde ihlâsınıza karşı din ni'metinin zevkini size tattırdık. Artık her işin hakîkatını arayın. Belli olmasını isteyin. Allah yaptığınız işlerden âgâhtır.''[110]

Bu âyet-i kerimenin, bu şekildeki açıklanılması ile Allah Teâla'nın murâdı bir nebze anlaşılmaktadır, fakat Allah'ın âyetten murâdı tam olarak ortaya çıkmamaktadır.

f) Mâide Sûresi 93. Âyet

Müellifimiz Mâide Sûresi 93. âyeti kerîme'nin sebeb-i nuzûl'ü zikretmeden açıklamaya çalışılmıştır.

Allah'u Teala bu âyette şöyle buyurmaktadır:

---

[108] *İbn Kesîr,* 2/98
[109] *Füyüzât,* 1/447-8
[110] A.g.e., 1/659

"İnanıp iyi iş yapanlara –bundan böyle –(kötülüklerden) korunup inandıkları ve iyi işler yaptıkları, sonra (yasaklardan) korunup (onların yasaklığına) inandıkları ve yine korunup iyilik ettikleri takdirde yaptıklarından dolayı bir günah yoktur. Allah güzel davrananları sever."

Bu âyet-i kerîme'nin rivâyet edildiğine göre sebeb-i nuzûl'ü şöyledir:

"Katâde'den rivâyet edildiğine göre: 'Allahu Teala, Mâide Sûresindeki içkinin haram olduğunu bildiren âyeti indirdikten sonra sahâbelerden bazıları Peygamberimize gelerek; 'Ya Rasülallah! Falanca arkadaşımız Bedir'de bizimle birlikte savaştı, Falanca arkadaşımız da bizimle birlikte Uhud'da savaştılar ve şehid oldular. Onlar içki de içiyorlardı, biz onların cennet ehli olduklarına da şehâdet ederiz. Şimdi onların durumu ne olacak? diye sordular. Bunun üzerine Allah Teala bu âyeti indirdi."[111]

Subhi Sâlih, şayet sebeb-i nuzûl bilgisi olmasaydı bu âyete bakarak insanların içki içmeye devam edeceklerini şu şekilde ifade etmektedir:

"Şayet nuzûl sebebinin açıklaması olmasaydı insanlar Yüce Allah'ın Mâide Sûresindeki 'inananlara ve yararlı iş işleyenlere daha(önceleri) tatmış olduklarından dolayı herhangi bir sorumluluk yoktur' âyetinin zahirine bakıp günümüzde alkollü içki içmeye devam edeceklerdi."[112]

Şemseddin Yeşil'de bu konulara hiç değinmeden bu âyeti şu şekilde meal ve tefsir *etmiştir:*

"O kimseler mâdâmı ki îmân ettiler, vahdâniyyeti gâye ittihâz ettiler, ba's ü ba'delmevte inandılar, imanlarını me'mur oldukları amel-i sâlih ile beyân ettiler, hayırda yarışa çıktılar, Şerîatın istediği, vicdanlarının meftûn olduğu, Allah'ın beğendiği işleri yaptılar, bunlara, tahrîm edilmezden evvelki şeylerin yenmesinden ve içilmesinden dolayı bir beis yoktur.

Ve mâdâmı ki gadâb-ı İlâhînin vürûdundan sakındılar, Allah'ın haram kıldığını hem tasdik ve hem tahrîm ettiler, mübtelâ oldukları şeyleri, nehyedildiklerinden dolayı muğber olup da, işledikleri amel-i sâlihte eksiklik göstermediler, sonra Hak'ka karşı olan saygılarını yine yerinde tuttular, İmanlarından ihlâsları arttı, rızâ-i İlâhîyi taleb husûsunda ittika üzere kaldılar, takvâda ve ibâdette Allah'ı görüyor gibi bulundular; Allah'ı görüyor gibi ibâdet ihsandır. Cenâb-ı Hak kullarının muhsin olanlarını, rızâsına, likasına müştak olanları sever."[113]

---

[111] *Câmiu-l Beyân*, 5/38

[112] Subhi Sâlih, *Mebâhis fî Ulümi'l Kur'an*, Dersaadet, İstanbul, Tarihsiz, s. 131

[113] *Fuyuzât*, 2/ 99

g) Enâm Sûresi 25 ve 26. Âyetler

Müfessirimiz Şemseddin Yeşil, Enâm Sûresi 25 ve 26. Âyetleri herhangi bir nuzûl sebebi zikretmeden meal ve tefsir yapmıştır.

Enâm Sûresi 25 ve 26 âyetler, Mekke müşriklerinin Allah'ın âyetlerine karşı aldıkları tutumu göstermektedir. Allah Teala bu iki âyette şöyle buyurmaktadır :

''İçlerinden seni dinleyenler vardır ; fakat biz onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne kılıflar, kulaklarının içine de ağırlık koyduk. Onlar her mûcizeyi görseler de yine ona inanmazlar. Hatta sana geldiklerinde seninle tartışırlar, o kafirler: "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler. Onlar hem (insanları) ondan men ederler, hem de kendileri ondan uzak dururlar. Böylece yalnız kendilerini mahvediyorlar ama farkında değiller.''

Kaynaklarda zikredildiğine göre bu âyetin sebeb-i nuzûl'ü şöyledir :

''Peygamber Efendimiz Kur'an okurken Müşriklerden; Ebu Süfyan, Velîd, Nazır ve onlar gibi İslam düşmanları Peygamberimizi dinlerler ve birbirlerine: 'Muhammed ne okuyor?' diye sorarlardı. Orada bulunan Ebu Süfyan ve Ebu Cehîl: "Muhammed dilini oynatıyor ve sizin önceki kavimlerden bahsettiğiniz gibi O' da geçmiş kavimlerin hikâyelerini anlatıyor" derlerdi ve Hz. Muhammed'in peygamber olduğuna hem kendileri inanmazlar hem de insanlar inanmasın diye engel olurlardı.''[114]

Şemseddin Yeşil bu âyetin meal ve tefsirinde bu olaylardan hiç bahsetmeden âyetten kendi anladığı şekilde, okuyucuya şu şekilde yansıtmıştır:

''Ey Ekmelerrüsulüm!

O ma'zerette bulunan müşriklerden ba'zıları, sen Kur'an okuduğun vakit inkar maksadı ile istihzâ ederek, Allah ile azamet yarışına çıkarak kibr ü inadlarına dayanırlar, okuduğunun ma'nasını anlayamazlar. Nasıl anlasınlar? Biz bu tavırlarına karşı kalblerine kendi zulümlerinden kesif perdeler, kulaklarına da ağırlık koyduk, işidemezler. Vahdâniyyet-i Sübhânîme, Hakk-u temcîdime, Şân-ı Risâletine, esrâr-ı zâtıyyeme âgah ve sıfat-ı ilâhiyyeme lâyık nâibi Hakk olduğuna delâlet eden istedikleri herhangi mu'cizeyi görseler inad ve kibirleri dolayısı ile ona onamazlar, yine huzuruna gelince, dır dır öterler, çene cidâli yaparlar. Kur'an-ı Mübîne, o kafirler; eskilerin maslından başka bir şey değildir diye dil uzatırlar.

Onlar bu kadar tecâvüz etmekle de kalmazlar, Kur'an'a tâbi' olmak isteyenleri, tâbi' olan müslümanları, Resül-i Ekrem'e iman etmek isteyenleri nehyederler,

[114] Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, *Medârikü't- Tenzîl ve Hakâiku't- Te'vîl*, Thk. Muhammed Şa'âr, Beyrut, 1996, 2/13

men'ederler. Fakat bilmiyorlar ki onlar kendi nefislerini hidâyetten uzak tutuyorlar. Kitâb, Resüle karş olan hud'aları, tecâvüzleri dolayısı ile farkına varmaksızın yalnız kendi kendilerin helâk ediyorlar. Alîm ü Hakîm olan Allah onların kalblerini mühürlüyor, gözlerini, kulaklarını da perdeliyor.''[115]

h) Tevbe Sûresi 80. Âyet

Müfessirimiz, Tevbe Sûresi 80. âyet-i kerîmeyi tefsir ederken kaynaklarda zikredilen sebeb-i nuzûllerden birini tercih etmiştir. Fakat Şemseddin Yeşil'in âyete verdiği meal ve yaptığı tefsir, genel İslâm düşüncesinden farklı bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır. Şemseddin Yeşil, bu âyetin açıklamasında şöyle demektedir:

''Ey Tâlib!

Bu nazm-ı kerim'de, Rasül-i Ekrem'in zâtına mahsus olan şefkat ve merhamet sıfatlarını beyan eden bir inceliği arzedelim:

Taraf-ı İlâhiden: (Ve mâ ersalnâke illâ rahmeten lilâlemiyn) diye beyan edilen Fahriâlem buyuruyorlar ki: 'Rabbim beni istiğfar etmeklikle, etmemeklik arasında muhtar kıldı. Ben, istiğfarı ihtiyar ettim. 'Yetmiş kerre istiğfar etsen Allah onları mağfiret etmeyecek' diye beyân buyurdular. Ben yetmişten fazla istiğfar edeceğim.'

Vâkıa yedi, yetmiş, yediyüz kelimeleri, teksirde şâyi' olduğu söylense de, biz, Resûl-i Ekrem'in şu emirleri karşısında duralım, nezâket-i Muhammedî ve merhamet-i Ahmedîden huşû u hudu ile utanalım.''[116]

Müellifimizin yukarıda vermiş olduğu rivâyet her ne kadar kaynaklarda zikredilmekteyse de, müfessirlerin daha çok tercih ettiği görüş müellifimizden farklıdır:

''Şa'bî'den rivâyet edildiğine göre: "Abdullah b. Selûl'ün oğlu Abdullah babasının cenaze namazını kıldırması için Peygamberimize geldi. Peygamberimiz ona: 'Senin ismin ne?' diye sordu. O' da: 'Hubâb ibn Abdullah ibn Ubeyy' dedi. Peygamberimiz 'Hayır! Senin ismin Abdullah ibn Abdullah ibn Ebî ibn Selûl'dür, çünkü Hubâb şeytanın ismidir' diye değiştirdi.

Sonra Peygamberimize bu âyet sahabeler tarafından hatırlatıldı, Peygamberimizde 'Ben yetmişten fazla istiğfâr edeceğim' buyurdu. Allah Teala daha sonra Münafikûn Sûresi 8. âyeti indirdi. Allah Teala bu âyetle onları bağışlamayacağını bildirmekteydi.''[117]

---

[115] *Füyuzat*, 2/142
[116] A.g.e., 3/ 94
[117] *Câmiü-l Beyân*, 6/434

Şemseddin Yeşil bu âyetle ilgili yapmış olduğu açıklamada, Peygamberimizin Allah'ın bağışlamayacağını bildirmesine rağmen dua etmede ısrarlı olduğu anlaşılmaktadır.

ı) Meryem Sûresi 77. Âyet

Müellifimiz, Meryem Sûresi 77. âyetin sebeb-i nuzûl'ünü vermeden açıklamaya çalışmıştır. Kaynaklarda belirtildiğine göre bu âyetin bir sebeb-i nuzûlü vardır:

"Saîd b. Yahyâ'dan rivâyet edildiğine göre, Hubbâb şöyle demektedir. "Ben demircilik işi ile uğraşırdım. Benim Âsıl b. Vâil'den alacağım vardı. Âsıl'dan alacağımı tahsil etmek için gittiğimde bana: 'Vallâhi, sen Muhammed'in peygamberliğini inkar etmezsen sana olan borcumu asla ödemeyeceğim' dedi. Bende ona : 'Vallâhi, ben de ölünceye ve tekrar dirilinceye kadar Muhammed'i inkar etmeyeceğim' dedim. Bunun üzerine Âsıl: 'Şayet senin dediğin gibi ölüp tekrar dirilirsek, o gün de bana tekrar mal ve çocuk verilecek' dedi. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.""[118]

Müellifimiz bu âyetle ilgili herhangi bir nuzûl sebebi zikretmeden âyeti şu şekilde açıklamıştır:

"Ey görüşü i'tibarlı! Azamet-i Sübhânîmize delâlet eden âyetleri inkâr eden, Rablerini tanımayıp sahte benliklerine güvenen, istihzâ yolu ile: bana kıyamette mal da , oğul da verilecektir" diyeni gördün a... "[119]

k) Sûrelerin Sebeb-i Nuzûl'ü

Müellifimiz sûreler ile ilgili bilgi verirken, sûrelerin sebeb-i nuzûllerini de zikretmemektedir. Bizce Kur'an-ı Kerîm'i tefsir eden her müfessirin en azından Mücâdele Sûresini, Ahkaf Sûresini, Âl-i İmrân Sûresini, Hucurât Sûresini tefsir ederken bu sûrelerin nâzil oluş sebeplerini zikretmesi gerekir. Fakat müellifimiz bunu sadece Tevbe Sûresi ve Rûm Sûresi ile birkaç sûrenin tefsirinde yapmış, diğer sûrelerin tefsirindeyse, sebeb-i nuzûl'e hiç değinmemiştir.

Vermiş olduğumuz misallerde de görüldüğü gibi müellifimiz Şemseddin Yeşil, tefsirinde sûrelerin ve âyetlerin sebeb-i nuzûlünü tam olarak vermemiştir. Yukarıda da belirtmeye çalıştığımız gibi bunun sebebi, ya müellifimizin sebeb-i nuzûl

---

[118] A.g.e., 8/375
[119] *Füyuzat*, 5/37

bilgisinin az olması veya müellifimizin âyet ve sûreler hakkında yapmış olduğu açıklamaların yeterli olduğu düşüncesinde olmasıdır.

E) FIKHÎ ÂYETLERİ DEĞERLENDİRMESİ

Şemseddin Yeşil, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen fıkıhla ilgili âyet-i kerimeleri geniş bir şekilde açıklamaya çalışmıştır. Bu açıklamaları meal ve tefsir ederken yaptığı gibi ayrıca dipnotlar halinde de yapmıştır.

1) Evlilik ve Boşanma İle İlgili Âyetler

a) Mü'min Bir Kadın, Kafirle Evlenemez

Bakara Sûresi 221. Âyette Allah Teâla, mü'min erkek ve kadınların kimlerle evlenebileceğini ve kimlerle evlenemeyeceğini belirtmiştir. Bu âyetin açıklamasında Şemseddin Yeşil, meal verdikten ve tefsir ettikten sonra iki akli delille neden bu şekilde hüküm verildiğini açıklamıştır.

''Dikkat! Eğer bir ehl-i kitâb gelir: 'Siz bizim kızımızı almak hakkınız oluyor da bizim neye olmasın' diye sorarlarsa: 'Evet, biz bütün evliyayı tasdik ettik. Hz. Musa'nın, İsâ'nın nübüvvetine imân ettik. Sizin kızlarınızı almak hakkını kazandık. Siz de bütün enbiyanın sertâc ü ibtihâcı olan Hz. Muhammed'i kalbinizle, mevcudiyetinizle tasdik edin. İstediğiniz kızı almak hakkını kazanın' cevabı verilir.

Mü'minler dikkat edin! Kadın mahalli tekvîndir. O bir tarla, bir arsadır ki, can tohumu oraya ekilir, enfüsi bir vatandır. Nasıl vatanın topraklarına ecnebî bir ayağın basmasına kat'iyyen râzı olunmaz, çünkü vatan bir nikabdır....Can tohumu ekilen bir İslâm kadınına da Hz. Muhammed'i tasdik etmeyen bir kimsenin yaklaşmasına dînen cevaz verilmemiştir.''[120]

b) Âile Yuvası Kurmak İlâhi Bir Emirdir

Ayrıca Talak Sûresi'nin ilk âyetini açıklarken de, evlilikle ilgili olarak şöyle demektedir:

''Cenâb-ı Hak zevc ve zevce arasında bir meyl-i kalbî yaratmış, onun neticesi olarak da merhamet mesnedlerine dayanarak aile yuvası kurun''buyurmuş, tenâsül gayesini de esas olarak göstermiştir.

Cenâb-ı Peygamber de: ''Evlenenler dinlerinin yarısını yapmışlar, yarısı için de çalışsınlar'' buyurmuşlardır.''[121]

---

[120] *Fuyuzât*, 1/256
[121] A.g.e., 7/366

c) Evliliğin Gâyesi

Nisâ Sûresi 24. Âyette nikah'ın meşrûiyetini klasik İslam düşüncesinden daha farklı ve güzel bir yorumla okuyucuya vermektedir:

''Dikkat!

Nikâhın ve istifrâşın meşrûiyyeti: iffet ve insan yetiştirmektir. Binâenaleyh hars ü tenâsül istemeksizin, kadına yalnız şehvet maksadıyle nikâh olacak olursa veyâ temellük yâni câriye câiz değildir.''[122]

d) Talak Sûresi

Müellifimiz, boşanmayla ilgili olarak Talak Sûresinde, boşanmanın nasıl olması gerektiğini şu şekilde açıklamaktadır:

''Cenâb-ı Hak talâkda şartlar koşuyor ki bu şartları hulâsa edebiliriz:

1- Kadın, âdetinden önce tuhur zamânında mukaarenet etmeksizin bir talâk ile tatlik edilecek.

2- Hayz günlerinde, tekarrub kendisine mekrûh olan ezâlı zamanlarında boşamak harandır. (Zîra meyilsizliğin ârızî olması ihtimâli vardır.)

3- Keza tuhur içinde tekarrub ettikten sonra da tatlik mekruhdur. (çünkü tekarrub meylin vücûdüne bir delildir ve henüz binanın temelinde çürüklük yok demektir. Ya'ni tekarrub ettikten sonra meyilsizlik olursa ârızî olabilir. Buna binaen kadın üç tuhûru görecek üçünde de tekarrub edilmeyecek. Ondan sonra talak verilirse ancak yerinde olur.)

4- Sonra üç talâkı birden vermek de emr-i şer'ıyyeye muhalafet etmek olduğundan büyük bir günahtır.

5- Cenâb-ı Hak, emr-i talâkı erkeklerin yed-i ihtiyârına vermişdir, fakat buna mukaabil onlara (iza tallaktümünnisâe) sûresini gaayet güzel bir sûrette isti'mâlini emretmişdir. Ya'ni kadının talâkda doğrudan doğruya bir hakk-ı ihtiyârı yokdur. Meğer ki dilediği zaman kadının kendisini boşamak da muhtâr olduğunda nikâh zamanında bir şart koşmuş veya sonra erkek tarafından bir tefviz yapılmış olsun.

Demek oluyor ki boşanma husûsu çok dikkat edilecek bir hususdur. Zîra hadîs-i şerîfde : ''Boşanmadan Allah'ın Arş'ı titrer'' buyurulmuşdur. İşte ona binâendir ki üç talâk vâkı' olduktan sonra erkek o kadını tekrar almak isterse, o

[122] A.g.e., 1/593

kadın başka bir erkekle evlenmeden ve evlendikten sonra -şayet ikinci eş boşarsa- meşru' müddet bitmeden ilk zevcine varamaz.''[123]

e) Mehir Belirlenmeden Boşanma

Allah Teâla, Bakara Sûresi 237. Âyette, zifaf veya halvet-i sahiha öncesi boşama da –şayet mehir belirlenmişse- verilmesi gerekeni bildirmiş fakat mehir belirlenmeden boşanma gerçekleşirse ne yapılması gerektiğini bildirmemiştir. Şemseddin Yeşil burada mehir belirlenmeden boşama olduğu zaman ne yapılması şu şekilde açıklamaktadır:

''Dikkat! Mihir tesmiye edilmeden dühûl olsaydı, mihr-i misil lâzım gelirdi. Dühûl vâki olmadan talâka da bir müt'a olsun lâzımdır. Hatta Resûlüllah böyle birisine: 'Hiçbir şey'in yoksa külâhını sat da o kadına bir müt'a ver' buyurmuşlardır.''[124]

f) Nafaka Yükümlülüğü

Ailede nafaka görevinin anne babadan kime ait olduğunun belirlendiği âyette ki açıklamaları:

Bakara Sûresi 233. Âyette Allah Teâla, aile içinde nafakanın babanın görevi olduğunu belirtmiş, anne ve babanın nafaka yüzünden zarara uğratılmamaları gerektiğini bildirmiştir. Şayet anne ve baba çocuklarının nafakalarını temin etmede zorlanırlarsa, bu görevin vârislerin olduğunu bildirilmiştir. Şemseddin Yeşil bu vârislerin kimler olduğunu şu şekilde açıklamıştır.:

''İmâm-ı A'zam'ın kavlinde bu vâris çocuğun vârisidir ki: zî rahm-ı mahrem olandır.

İbrahim'in kavlinde çocuğun asabeden olan vârisleridir.

İmâm-ı Şafiî ve İmâm-ı Mâlik'in kavillerinde; burada vâris çocuktur ki, babanın vârisidir. Binaenaleyh emzirme ücreti, masrafı çocuğun malından verilir.''[125]

g) Kuru' Lafzının Anlamı

Bakara Sûresi 228. Âyette Allah Teâla boşanan kadının üç kuru' müddetiyle iddet beklemesi gerektiğini bildirmektedir. Şemseddin Yeşil de bu sürenin ne anlama geldiğini bir dipnotla sahabenin görüşlerini belirterek açıklamıştır:

---

[123] A.g.e., 7/366-367
[124] A.g.e., 1/277
[125] A.g.e., 1/272

''Kur' lâfzı, elfâz-ı müşterektendir. Hayız ile ithar arasında müşterektir. Hazret-i Ali, Cenab-ı Ömer, İbn-i Mes'ûd kuru'u hayızda; İbn-i Ömer, Zeyd İbn-i Sâbit, Cenâb-ı Âişe de itharda kullanmışlardır.''[126]

2) Hayz'ın Anlamı

Bakara Sûresi 222. Âyet-i kerîme de Allah Teâla, kadınların özel hallerinden olan hayzın durumunu anlatmaktadır. Şemseddin Yeşil âyette geçen hayz kelimesinin hangi anlama geldiğini açıklamaya çalışmış ve neden hayız halindeki kadına yaklaşılmaması gerektiğini açıklamıştır.

''Hayız hali kirliliktir. O hayız kanı, râyihası fena, rengi bozuk çirkin bir ifrazattır. Yaklaşana istikrah ettirir, ezâ verir. Binaenaleyh hayız halinde mukârenetten çekinin.''[127]

Şemseddin Yeşil, hayız'ın zahiri manasını bu şekilde açıkladıktan sonra bir de bâtınî manasını vermiştir.

''Zâhir de hayız, kadının kadınlık uzvundan seylân eden müstekreh kan olduğu gibi bâtında da hevâ ü hevesâtın kedûratlı seylânıdır. Binaenaleyh hayz-ı ma'nevî, hayz-ı sûrîden daha büyüktür. Zira tevbe menba'ından gelen mâ-i feyz ile abdest alınmadıkça temizlenilmez. Onunla abdest alan vücûdün vasıflarında rücû' ederek ahlâk-ı ilâhiyye ile tehallük eder.''[128]

3) 'Halâil' Kelimesinin Anlamı

Müellifimiz bu kelimenin anlamını verirken Hanefi ve Şafii' mezhebindeki görüşleri şu şekilde aktarmaktadır:

''Dikkat!

Hanefilere göre halîle zevce demektir. İmam-ı Şafii'ye göre cârîreye şâmildir.''[129]

4) Namazın Kısaltılmasının İlleti ve Hikmeti

Şemseddin Yeşil bazen de Kur'an-ı Kerîmdeki fıkıh ile ilgili olan âyetlerde çok fazla açıklama yapmadan âyetlerin sadece mealini vermekle yetinmiştir. Bu âyetlerden biri de namazın kısaltılmasına ruhsat veren Nisâ Suresi 101. Âyettir. Bu âyette müfessirimiz Şemseddin Yeşil, herhangi bir fıkhî bilgi vermemiş bunun yerine sadece âyetin mealini vermiştir:

''Yeryüzünde sefer ettiğiniz vakit, (Yalnız bu sefer ma'sıyyet –i dünyeviyye içün değil, maslahat-ı diniyye içün olacak, gazâ, ticâret, taleb-i ilim, hac, sıla gibi seferler

---

[126] A.g.e., 1/262
[127] A.g.e., 1/256-257
[128] A.g.e., 1/258
[129] A.g.e., 1/591

olacak) o zaman kafir olanların sizi bir mihnete düşüreceğinden korkarsanız, yâni ansızın baskına uğramak ve taarruz gibi şeylerden çekinirseniz namazı kısaltmanızda beis yoktur. Zîra kafirler size apâşikâr düşmândırlar, fırsat gözlerler.''[130]

Şemseddin Yeşil burada namazın kısaltılmasını sebep ve hikmeti veyâ namazın nasıl kısaltılması gerektiği konularında hiçbir açıklama yapmamıştır. Fakat Mâide Sûresi 3. Âyetini açıklarken illet ve hikmet konusunu anlatmış ve burada namazın kısaltılmasıyla ilgili olarak şu bilgileri vermiştir:

''*Emirlerde, nehiylerde (illet) ve (hikmet) aranır, illet ile amel edilir, hikmet ile de tefeyyüz edilir.*

Domuz etinde (Trişin) mikrobunun ve daha birçok şeylerin olması hikmet olabilir. İlleti ise domuz oluşudur. Binâenaleyh dînen haramdır.

Buna daha açık bir misâl vereyim:

Seferî olan kimse dört rek'atlı farz namazını iki rek'at kılar. Bunun illeti: 18 saatlik bir sahâyı geçmesidir. Hikmeti ise: Yolun mihen ü meşâkıdır.

Fakat meselâ bir kimse sabahleyin kalksa, yıkılmış olan duvarı kendisi yapmaya başlasa ve çok yorulsa acaba yatsı namazının farzını iki rek'at kılabilir mi? İşte had derecesinde yoruldu. Hayır kılamaz. Çünkü illet yok, o 18 saatlik sâha geçilmedi.

Diğer taraftan bir kimse hiç yorulmadan bir vâsıta ile belki o 18 saatlik sâhayı yarim saatte kat'etti. Hiç yorgunluk eseri görmedi. İki rek'at kılar. Niçün? Zîra illet mevcud on sekiz saatlik mesafe kat'edilmiştir.''[131]

Şemseddin Yeşil bu âyetin tefsirinde ayrıca kurban kesiminde kesilmesi şart olan yerleri hangi mezhebe göre olduğunu belirtmeden -ki belirttiği mezhep Hanefî mezhebidir- zikretmektedir:

''*Kesilmesi vâcib olan şey (evdac) ta'bir olan dört şeydir:*

a-Hulkum(nefes borusu) gırtlak

b-Mi'de yolu

c-Şah damarı ta'bir olunan iki damardır ki, hulkûm ile(meri) ta'bir olunan mi'de yolları bunların aralarındadır.

Bunların dördü de güzelce kesilecek olursa sünnet üzere kesilmiş olur. Bunların ekserîsinin kesilmesi elzemdir.''[132]

---

[130] A.g.e., 1/ 663
[131] A.g.e., 2/11
[132] A.g.e., 2/13

5) Guslün Mahiyeti

Mâide Sûresi 6. âyette Allah Teâla, abdest ve guslün nasıl yapılacağını bildirmektedir. Bu âyetin dipnotunda Şemseddin Yeşil guslün mâhiyetini açıklamaktadır:

''Guslün mâhiyyeti, suyu âzânın üzerinden tamamen akıtmaktır. Oğmak şart değildir. Oğmak sünnettir, binâenaleyh su damlamadıkça gusledildi sayılmaz. Mesh: Tâze kullanılmamış bir yaşlıkla dokunmaktır, ya'ni o yaşlığın mikdarı matlûba isabetli demektir.''[133]

6) Yemîn-i Lağv

Mâide Sûresi 89. Âyette, Allah'ın lağv yeminden dolayı sorumlu tutmayacağı bildirilmektedir. Şemseddin Yeşil de lağv kelimesini Ebû Hanîfe'den alıntı yaparak vermektedir:

''(Lağv) demek: Ebû Hanîfe hazretlerine göre, bir kimsenin bir maddeye, doğru zanniyle yemîn ettikten sonra onun hilâfı zâhir olmaktır.''[134]

Şemseddin Yeşil fıkıhla ilgili olan âyetlerde, tefsirinde çok fazla bilgi vermemiştir, verdiği bilgiler genelde konu hakkında fazla bilgisi olmayan okuyucuya yönelik bilgilerdir. Şemseddin Yeşil'in fıkhî konulara az yer vermesinin sebebi; ya çevresindeki insanların bu konularda yeterli bilgiye sahip olduğu düşüncesinde olması veya bu konularda yeterli bir bilgi birikimine sahip olmamasıdır.

[133] A.g.e., 2/19
[134] A.g.e., 2/ 94

F) NESH'E YAKLAŞIMI

Kur'an-ı Kerîmi tefsir eden her müfessir gibi Şemseddin Yeşil de, tefsirin konusu olan nesh meselesinde konuyla ilgili bilgi vermektedir. Şemseddin Yeşil, nesh hakkındaki görüşlerini tefsirinin farklı yerlerinde okuyucuya sunmaktadır. Şemseddin Yeşil'in neshle ilgili görüşlerini şu şekilde sıralayabiliriz :

1) Tecelliyyât-ı İlâhisinde Tekerrür Yoktur

Bakara Sûresi 106. âyetin meal ve tefsirinde nesh meselesiyle ilgili olarak farklı cümleler sarf etmektedir. İlk önce 'tecelliyyât-ı Îlâhisinde tekerrür yoktur' derken, neshi kabûl etmemekte, daha sonraki cümleleriyle de neshin olabileceğini belirtmektedir:

''Mürebbî-i â'zam olan Zât-ı Mutlak Hazretleri, tecelliyyât-ı Îlâhisinde tekerrür olmadığını ve kudret-i kâmile sâhibi bulunduğunu işâreten şöyle i'lan ediyor: Biz Azîmüşşân herhangi bir âyeti bir zamanda nüzûlü iktiza etmiş de inzal etmişiz, sonra nesh etmek istedik mi: yâ o âyeti kalblerden çıkarır tamamıyla unutturur, ya'ni tamamıyla nâzil olmamış gibi unutturur, tekrar nüzûlü iktiza eden ikinci zamanda ondan daha hayırlısını inzâl ederiz, yâhut onun mislini inzal ederiz.(Ya'ni aynını değil)

Yakînen bilmez misin ki ey ins ü cinnin imâmı Resûlüm! Tecelliyyât-ı nâmütenâhi ile mütecelli, kudret-i nâmütenâhi sâhibi olan her şey'e tamamıyle kaadirdir.''[135]

2) Âyetlerin Zâhir Anlamı Nesh Olabilir

Müellifimiz Bakara Sûresi 180. Âyetin açıklamasında âyetlerin zâhir ve bâtınını anlatırken, âyetlerin zâhiren nesh olsa bile bâtınının hiçbir zaman nesh olmayacağını vurgulamaktadır:

''Şunu biliniz ki: Kitâbullah'ın zahrı ve batnı vardır. Ve kitabın zahirinin nüzûlü ehl-i zevâhire olduğu gibi, bevatının nüzûlü de ehl-i bevatınedir. Zahirindeki ahkam nesh olursa batınındeki hüküm bâkidir. 'Mîras âyeti ile mensuhtur' diyenler olduğu gibi muhkem olduğuna kail olanlar da vardır. Yalnız her ne olursa olsun bâtınındaki hüküm bâkidir. Yâni mensuh olmaz. Hikem-i esrâr-ı hakayıkı bâkidir. Eshâb-ı ittikâya hidâyet-i mahsusa ile üzerlerine vâcibdir. İşte ehl-i maânînin 'Kur'an'da mensuh yoktur' demeleri: Neshi; ahkam-ı zâhirede olsa dahi ahkam-ı bâtıne de nesh ebediyyen yoktur.''[136]

3) Geçmiş Kitaplar Nesh Olmuştur

Müellifimiz Âl-i İmran Sûresi 68. Âyetin tefsirinde geçmiş kitabların nesh edildiğini vurgulamaktadır :

[135] *Fuyûzat*, 1/126
[136] A.g.e., 1/198

''İbrâhim'e ittiba' edenlerle, ind-i ilâhîde celâlet ü şânı âlâ ü evfer, şefi'-i rûz-i mahşer, seyyidü-l beşer olan Muhammed aleyhisselâm'a bu peygamberdir diyenler ve bir de onun kitâbı bütün kütûb-i sâlifeyi neshettiğini ikrar edenlerdir.''[137]

Şemseddin Yeşil neshi kabûl etmektedir. Âyetlerin zâhiri ve bâtınî yönüne işaret ederek, zâhiri yönün nesh olabileceğini, fakat âyetlerin bâtınî yönünde neshin mümkün olmadığını belirtmektedir.

[137] A.g.e., 1/ 424

G) 'İTÂB ÂYETLERİ

Şemseddin Yeşil, Kur'an-ı Kerîm'de Peygamberimizin yapmış olduğu bazı yanlış davranışlardan dolayı, Allah'ın ikazına yönelik olan 'itâb âyetlerini değerlendirirken, bu âyetlerdeki îkazların Peygamberimize yönelik olamayacağını, bu ikazların ümmete nasıl davranacağını öğretmek amacıyla yapıldığını savunmaktadır. Şemseddin Yeşil'in bu konudaki görüşleri şöyledir:

1) Hz. Peygamber Bütün Nekâisden Münezzehtir

Nisâ Sûresi 106. âyet-i kerîme de Allah u Teâlâ şöyle buyurmaktadır.

"...ama Allah'a (onları) bağışlaması için dua et; unutma ki Allah çok bağışlayıcıdır, rahmet kaynağıdır.'

Bu âyette Allah, Kur'an-ı gönülsüz bir şekilde dinleyenlere ve münafıklara işaret etmektedir. Her iki grup da kendilerine tevdi edilen emanete ihânet etmekle suçlanmaktadırlar; çünkü Kur'an mesajını kabul etmiş göründükleri halde aslında onu çarpıtmaya çalışmaktadırlar. Allah Teâlâ'da, Peygamberimize yine de onların bağışlanması için dua etmesini tavsiye etmektedir. Şemseddin Yeşil, bu âyeti bâtınî mânâda tefsir ederken şöyle demektedir:

"Âyetin enfüsündeki mânânın rûhuna vâkıf olmadan, bunu doğrudan doğruya 'peygambere bir i'tabdır' diyerek tefsir etmek doğru olmaz. Çünkü Zât-ı Muhammed'i bütün nekaisden münezzehdir. Fakat emr-i Sübhâni, Zat-ı Ahmediyyet üzerinde böylece tecelli ederse, artık ümmetin; din düşmanlarına, içi başka dışı başka olan kimselere karşı ne şekilde davranmaları icâb ettiğini herkesin irfânına terk olunur."[138]

2) Hitap, Ümmete Ta'lim İçindir

Bakara Suresi 106. Âyette Allah Teâlâ, Peygamberimize Yahudi ve Hıristiyanların kendi dinlerine tâbî olmadıkça, onların H.z. Peygamberden razı olmayacağını ve Peygamberimizin de onları razı edecek şekilde davrandığında, Peygamberimizin ne Allah'tan ne de başka bir varlıktan yardım bulamayacağını bildirmektedir. Şemseddin Yeşil, tasavvuf geleneğinde var olan peygamberlerin, şeyhlerin hiçbir zaman yanlış yapmayacağı inancıyla bu âyet-i kerimeyi açıklamakta ve bu konu da şöyle demektedir:

"Cenâbı Risâlet bundan münezzehtir. Bu hitab, ümmete talimdir. Küfre, şirke, zâlime, münafıka hatır içün dâhi meyletmenin ne büyük felâket olduğunu i'lândır."[139]

3) Ta'lîm-i Ümmet

Zümer Sûresi 65. Âyette Allah Teâla :

---

[138] *Füyuzat*, 1/ 670

[139] A.g.e., 1/138

"Muhakkak ki sana ve senden öncekilere şayet şirk koşarlarsanız ameliniz boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursunuz diye vahiy ettik" buyurmaktadır ve peygamberlerden herhangi biri şirk koşarsa amellerinin boşa çıkacağını vurgulamaktadır. Şemseddin Yeşil, bu âyetin dipnotunda da bu tehdidin peygamberlere, özellikle de Hz. Muhammed'e yönelik olamayacağını bilakis ümmete öğretim amaçlı olduğunu şu şekilde vurgulamaktadır:

"Cenab-ı Hak'kın Habîb-i Edîbine bu kadar te'kidli emr-i celîli elbette ta'lîm-i ümmet içündür."[140]

4) Allah, Hz. Peygamberin Amelinden Evvel Onun Günahını Bağışlamıştır

Şemseddin Yeşil, Tebük Gazvesine katılmayacaklara Hz. Peygamber'in izin vermesinden dolayı Allah Teâlâ'nın Peygamberimize yönelik Tevbe Sûresinin 43. âyetindeki "Allah seni affetsin. Onlara niçin izin verdin? Doğrularla yalancılar sana belli oluncaya kadar beklemeliydin!" 'itâbını şu şekilde tefsir etmektedir:

"Ey Tâlib!

Âyet-i Kerîme'de ne incelik, ne tatlı bir nezâket-i sübhaniyye vardır. Cenâb-ı Hak, Habîbinin kalbini tatmin için nazm-ı kerîm'in başına (afv)'i takdim ediyor, (Afallahü ank...) Habîbine cemal ve celâl sıfatlarını gösteriyor. Marîfet-i Kâmile ile tecelli vardır. İşte buna binaendir ki Resul-i Ekrem, 'Ben sizden daha fazla Allah'a arifim ve sizden daha fazla ondan korkarım' buyuruyor.

Sonra hitâb-ı izzede husus-i bir tecelli vardır: (Afallahu ank ..) buyurulmuştur; fi'l-i mâzi ile söylenmiştir, fi'l-i istikbâl ile değil. Ya'ni 'Allah u Teâla, amelin vücûdünden evvel seni affetmiştir.' buyuruyor; bununla Habîbinin gönlünü ferahlatıyor." [141]

5) 'İtâb Âyetleri Tefsir Edilirken Dikkat Edilmeli!

Şemseddin Yeşil, Âbese Sûresinin 11. Âyet-i kerîmenin mânâsını verdikten sonra 'itâb âyetleri hakkında yapmış olduğu genel açıklamayı şu şekilde tekrarlamaktadır:

"Hakıkat-i Muhammediyye idrâk edilmedikçe bu gibi âyet-i celîlelerin ma'nâlarında daima hataya düşmek ihtimali vardır. Nitekim ekseriyetle bu âyât-ı celîlerlerdeki zât-ı peygamberiye âid hıtabların inceliklerinin farkına varılmamış, Resûl-i Ekremi gücendirebilecek tarzda ma'nâlar verilmiştir.

Bir def'a sûre-i celîlede ta'lim-i ümmet vardır. Zirâ hâşâ Resûl-i Ekrem eşyâya nazar-ı hakaretle bakmaz. Bil'akis o zat-ı âli; müminlere karşı, onların seâdete nâil

[140] A.g.e., 6/ 377
[141] A.g.e., 3/51

olmaları husûsunda o kadar harîsdir ki, Cenab-ı Hak bunu apaçık ilan ediyor da bu hâl-i Muhammedî'sine karşı ona 'Erraûf' ve 'Errahıym' isimlerini veriyor.''[142]

Şemseddin Yeşil bu görüşüne delil olarak da Peygamberimizin bir hadis-i şerifini vermektedir:

''Bâhusus Cenâb-ı Peygamber beşeriyyete kendisini takdim ederken 'Ben mekârim-i ahlak-ı tamamlamak üzere gönderildim' diye buyurmuşlardır.''[143]

6) Müellifin 'İtâb Âyetleri Hakkındaki Genel Kanaati

Şemseddin Yeşil'in 'itâb âyetleri hakkındaki genel kanaatini şu cümlelerden de çıkartmak mümkündür.

a) *''Hep buralarda ta'limi ümmet vardır. Cenâb-ı Hak Zât-ı Ahâdiyyetini Cenâb-ı Ahmediyyete feth etmiş olduğu Habîbine böyle emretmesi ümmetinin bu hususlara çok dikkat etmesi lâzım geldiğini âmirdir.*''[144]

b) *''Aynı zamanda Enbiya ma'sumdur. Cenâb-ı Hakkın, Habîbi Edibini muhatap tutarak, O'nun sıfat-ı beşeriyyesine bu şekilde hitab etmesi ümmet-i Muhammed'e işin ehemmiyet ve dehşetini tefhim içindir.*''[145]

c) ''Nebî ma'sumdur. Yani: Onların suç işlemeleri içün bir şey halk olunmamıştır. Binâenaleyh yine bu emirlerden maksad ta'limi ümmettir.''[146]

Ayrıca bu görüşlerini el-Kehf Sûresi 28. âyette[147] aynen tekrarlamaktadır.

Şemseddin Yeşil 'itâb âyetlerini değerlendirirken, bu âyetlerdeki ikazların Hz. Peygamber'e yönelik olamayacağını ifade etmektedir. Çünkü ona göre Hz. Peygamber hatadan münezzehtir. Bu âyetlerdeki ikazın Allah'ın, Hz. Peygamberin ümmetine yönelik bir eğitim metodu olduğunu belirtmektedir.

---

[142] A.g.e., 7/541
[143] A.g.e., 4/309
[144] A.g.e., 1/60
[145] A.g.e., 1/60
[146] A.g.e., 1/61
[147] A.g.e., 4/399

H) KELÂMİ KONULARDAKİ GÖRÜŞÜ

Şemseddin Yeşil, kelâm âlimleri arasında tartışma konusu olan bazı meselelerde kendi görüşüne tefsirinde yer vermektedir. Tefsirinde ele aldığı konular, rû'yetullah (Kıyamet Günü Allah'ın görülüp görülmemesi); kaza-kader; şefâat meselesi ve hidâyet meseleleridir. Bizde Şemseddin Yeşil'in bu konular hakkındaki görüşlerini sırasıyla ele alacağız.

1) Hidâyet

Şemseddin Yeşil, hidâyet konusunu anlatırken cebri bir tutum izlemeyip, hidâyet'in, herkesin kendi elinde olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Şemseddin Yeşil, Cebriye diye bilinen, insanların hidayetinin sadece Allah'ın dilemesiyle gerçekleşeceği görüşüne katılmamakta ve bu görüşü tefsirinin farklı yerlerinde eleştirmektedir.

a) Cebriyecilik

Bakara Sûresi 21. Âyetin meâl ve tefsirinde cebriyeye inananları şu şekilde eleştirmektedir :

''Ey Hak yolunu unutup, zahirinden, bâtınından gafil olan sınıf! (Hak yolu cebir yolu olmayıp herkes o yola girmeye bu âlemde serbest bırakılmıştır. Bu yolun hak olduğuna bu kadar açık burhan zuhur etmiş iken Hakk'a mutabakat etmeyip, iklîm-i vücüdünde asılan büyük nefis putuna tâbi' olmak ne büyük dalâlettir.''[148]

b) Hidayet Kişinin Kendi İsteği İledir

Müellifimiz, Bakara Sûresi 252. Âyet-i kerîme'nin meâl ve tefsirinin dipnotunda hidâyetin herkesin kendi dilemesiyle gerçekleştiğini, herhangi bir zorlamayla değil rıza ile olduğunu belirtmektedir :

''Âyetten tahsil olunacak ma'nâ: -Beşeriyeti sair mahluk gibi yaratmadım- cemad gibi kılmadım. Azıcık mukayyed meşrut bir suretle hür ve mürîd olarak halk ettim. Binaenaleyh bunlar bu imtiyazlarını su'i- isti'mâl edip de kafalarını yukarı kaldırmasınlar. Her şeyde illet-i tâmme benim meşiyyet-i ilâhiyyemdir ve bunu da iyi bilsinler ki benim emr ü teklîfim, meşiyyet-i cebriye değil; hayır ve rızâya girmek içündür. Yoksa cebr-i mutlak yoktur.''[149]

---

[148] *Füyuzat*, 1/37
[149] A.g.e., 1/299-300

c) İmanda İhtiyar Esastır

Şemseddin Yeşil, cebriye'ye karşı olan tutumunu En'am Sûresi 107. Âyetin açıklamasında da sürdürmektedir. Bu âyette Allah Teâlâ: ''Eğer Allah dilemiş olsaydı onlar O'ndan başka hiçbir şeye ilâhlık yakıştırmazlardı'' buyurmaktadır. Şemseddin Yeşil bu âyetin açıklamasında şöyle demektedir:

''Ey Talib!

Bu âyet-i Sûbhâni'nin zâhirindeki ma'nâsından ziyade enfüsündeki ma'nâsı zevk ile anlaşılır. Nazm-ı kerîmin diğer nazm-ı celillerle ma'nasını idrâk edemeyenlerden ba'zıları cebriyyeye girerler. 'Ne yapalım Allah istememiş de müşrik olmuşuz, bizim ne suçumuz var?' derler.

Öyle değildir.

Cenâb-ı Hak bir def'a imanda ihtiyarı esas tutmuştur. Eğer öyle olmasaydı cebir olurdu. Yalnız ba'zı kullarını ihtiyar ile değil -tabir caiz ise- iltimas muamelesine tâbi' tutarak doğrudan doğruya, kul kendi seçmeksizin hidâyet ve saâdete nâil kılmıştır. Şekâvete, şirk ü nifâk u küfre gelince, kul onu seçmiştir. İhtiyar olduğu içün, Allah'ta buhul olmadığından dolayı onun seçtiği şey'i ona vermiştir. Yoksa hâşâ Cenab-ı Hakk hiçbir vakit kulunun küfrüne ve şirkine râzı değildir. İkrâm-ı İlâhiyyeye hiç kimsenin müdahele hakkı yoktur.''[150]

d) Allah, Kulun Kötü Yola Girmesine Râzı Değildir

Müellifimiz, Hûd Sûresi 114. Âyetin tefsirinde de Allah'ın, kulların kötü olan yola girmelerine râzı olmadığını, bilakis kullarının iyiliğini istediğini belirtmektedir :

''Allah u Teâla, mü'minlerin günahına razı değildir, onu setreder, Setre de razı değildir, onu mağfiret eder, tebdil eder. Ona da razı değildir, seyyiatı hasenata tebdil eyler.''[151]

Ayrıca Şemseddin Yeşil, Enfâl Sûresi 23. âyetin açıklamasında[152], Nahl Sûresi 37. Âyetin açıklamasında[153], yukarıda zikretmiş olduğumuz görüşlerini tekrarlamaktadır.

Verdiğimiz misallerde anlaşılacağı gibi müellifimiz Şemseddin Yeşil, hidayet konusunda cebrîliğe karşıdır. Ona göre Allah Teala, insanların doğru yolu bulabilmeleri için çeşitli deliller ortaya koymuş ve vesileler yaratmıştır. Allah, doğru yola girmek isteyenlere yollarını kolaylaştırmış, bunun aksi davranıp hidayete cephe alanlara ise

---

[150] A.g.e., 2/202-203
[151] A.g.e., 3/98
[152] A.g.e., 3/28-29
[153] A.g.e., 4/197-199

cebir yolunu seçmemiştir. Müfessirimiz Şemseddin Yeşil, hidayetin kulun istemesiyle gerçekleştiğini, iman meselesinin kulun istemesi dışında herhangi bir zorlamayla olan bir olay olmadığına inanmaktadır.

2) Rû'yetullah

Ele alacağımız konulardan ikincisi rü'yetullah meselesidir. Şemseddin Yeşil, Kur'an âyetleri ışığında bu meseleye bakmakta ve Allah'ın kıyamet günü görülebileceğini savunmaktadır. Şemseddin Yeşil bunu savunurken Allah'ın kıyamet günü görüleceğini savunanların delil olarak gösterdiği âyetlerde bu konuyla ilgili fazla detaya girmemekte fakat tefsirinde diğer konuların içinde bu konuya değinmektedir.

Müellifimizin bu konuyla ilgili görüşlerini şöylece sıralayabiliriz:

a) Mü'minler Rablarına Nâzır Olacaklardır

Müddessir Sûresi 22. âyet-i kerimede Allah'ın görüleceğine dâir verilen âyetlerden biridir. Şemseddin Yeşil bu âyetin meâl ve tefsirinde bu konuyla ilgili fazla detay vermemiş sadece âyetin meâl ve tefsirini vermiştir:

"O gün (Kıyamet günü) nice yüzler iman ve irfan nurlarının nûru ile parlayacak, nedâretli olacak Rablarına nâzır olacak...."[154]

b) Mü'minler Cemâlimi Göreceklerdir

Şemseddin Yeşil, Bakara Sûresinin son âyeti olan 286. Âyeti tefsir ederken Allah'ın kıyamet günü görülmesi konusunda şöyle demektedir:

"Habîbim! Sana olan muhabbetim dolayısıyle ümmetine de muhabbet ederim, iltifat-ı Sûbhânîsine mazhar olmuşlardır. Onların, sana mütâbaat ve muhabbet edenlerin rucûları celâlime değil, müşâhede-i cemâlime mazhar olacaklardır."[155]

c) Mü'minler Hakkı Müşahede Edeceklerdir

Müellifimiz, Âl-i İmran Sûresi 136. Âyetin tefsirinde de şöyle demektedir :

"...Hakkı müşahede edecekler, hakîkat ve ma'rifet nehirlerinden, -o nehirler ki zât denizinden akar- ondan ebedi içecekler."[156]

Şemseddin Yeşil Allah'ın Kıyamet Günü, Cennete giren kullar tarafından müşâhede edilebileceğini tefsirinin farklı yerlerinde savunmaktadır.

[154] A.g.e., 7/487
[155] A.g.e., 1/353
[156] A.g.e.,1/494-495

3) Kaza-Kader

Müellifimizin tefsirinde ele aldığı konulardan biri de kulun kaza ve kader meselesidir. Şemseddin Yeşil, kulun ezelde takdir edilmiş bir kaderi olduğuna ve zamanı gelince takdir edilen bu kaderin vukû bulacağına inanmaktadır. Şemseddin Yeşil, ezeldeki takdiri kabûl etmek ile kulun iradesini inkar etmemektedir. Bu konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Levh-i Mahfuzda Bütün Mukadderât Yazılıdır

Müellifimiz, Âl-i İmrân Sûresi 146. Âyet-i kerîmenin meâl ve tefsirinde bu konu ile ilgili olarak şöyle demektedir:

''Ey Hakikat Yolcusu!

Cenâb-ı Hak bu âyet-i celîlesinde apâşikar ilân ediyor ki: Kulun levh-i mahfuzda bütün mukadderâtı yazılıdır. Bu meyanda onun eceli de yazılıdır. Ve onun tayin edilmiş vakti, zamanı da vardır. Binâealeyh biz irâde etmedikçe hiçbir nefis ölmez. Onu hiç kimse ne ilerletebilir ve ne de geriletebilir. Onun için ölümden kaçmanın ve zilletle yaşamaya razı olmanın hiçbir fâidesi yoktur.

Bu âyet-i kerimenin tefsirinde Resûl-i Zîşan'a sorduklarında: ''Sadaka, anneye, babaya karşı yapılan hüsnü muamele, ma'ruf üzerine hareket, kulun levh-i mahfuzdaki yazısının, taraf-ı ilâhiden değişmesine sebeb olur'' diye müjdelemişlerdir.''[157]

b) İnsan Meşru Sebeplere Sarılmalıdır

Şemseddin Yeşil dünyada kişinin başına gelenlerin Allah'ın takdiriyle gerçekleştiğini vurgularken aynı zamanda da insanın meşru olan sebeplere de sarılması gerektiğini savunmaktadır:

''Evet, insan bu âlemde meşru' ve mu'teber olan esbâba müracaat etmekle me'mur olduğu gibi, Allah'ın kendine ne takdir buyurmuşsa ona vâsıl olacağına, hazer kaderi menêdemeyeceğine i'tikad etmekle de me'murdur.''[158]

4) Şefâat

Şemseddin Yeşil, her şeyden önce sûfi bir insandır. Sûfiliğin özelliklerinden biri de Peygamber Efendimize ve din büyükleri olarak kabûl edilen evliyaullah'ı ta'zim etmek ve onları yüceltmektir. Bu perspektiften bakıldığında Şemseddin Yeşil'in şefâat

---

[157] A.g.e.,1/508-509
[158] A.g.e., 3/49

konusunda ne düşündüğü kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Her sûfi gibi Şemseddin Yeşil de, şefâat'ın kıyamet günü gerçekleşeceğini ve Peygamberimiz ile evliyaullah'ın şefâat yetkisine sahip olduğuna inanmaktadır. Şefâat konusunda Hz. Muhammed'in kıyamet gününde tek yetkili olduğunu ve ayrıca Allah'ın kullarından bazılarının da şefâat edebilme hakkına sahip olduğunu savunmaktadır.

a) Hz. Peygamber'in Şefâat Hakkı Vardır

Fatiha Sûresi'nin 4. âyetini meal ve tefsir ederken Hz. Muhammed'in şefâat etme hakkına sahip olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

''O günde bu âlemde kullandığımız cüz'i tasarruflar mülgadır. O günde izn-i tâm yalnız, Makâm-ı Mahmûd'un sâhibi (vele sevfe yu'tıke rabbüke feterdâ) fermânının mazharı Zât-ı Muhammedî'den başkasına verilmemiştir.''[159]

b) Hz. Peygamber'in Kime Şefâat Edeceği Önceden Bildirilmiştir

Müellifimiz, Bakara Sûresi 255. âyetin batinî manasını verirken de, şefâat etme hakkının ve önceden olacak işlerin H.z. Muhammed tarafından bilinebileceğini ifade etmektedir:

''DİKKAT!

Bu mânâ tahsil olunduktan sonra hakikatte şu mânâ da tahsil olunur: İzn-i tâm; Hazret-i Muhammed'e verilmiştir: Zira kendisine Makâm-ı Mahmûd va'dedilmiştir. (Evvelü mâ halakallâhü nûri) sırrına mazhar olduğu için, mahlukat halk olunmazdan evvel umûr-ı evveliyat O'na bildirilmiştir; bilir. Huzûr-ı Kibriyâda kime şefâat edilmesi lazımsa O bilir.''[160]

c) Vesile, Hz. Muhammed'dir

Allah Teâlâ İsrâ Sûresi 57. Âyet-i Kerîme'de, mü'minlerin Allah'a yaklaşmak için vesile aradıklarını belirtmektedir. Şemseddin Yeşil âyette belirtilen vesileyi makam-ı şefâat olarak tefsir etmiştir:

''Ey Tâlib!

Makam-ı vesile makam-ı şefâattır. Şefâat hakkında izn-i tâm da Hazret-i Muhammed aleyhisselâtu vesselâma verilmiştir. Ona makam-ı mahmûd ikram

---

[159] A.g.e., 1/20
[160] A.g.e.,1/302

edilmiştir. Bütün şefâat oradan dağılır. Mü'mine havf ü reca yakışır. Ona sahib olan, şefâatına nâil olur.''[161]

d) Allah'ın Sevgili Bazı Kulları Şefâat Edebilirler

Müellifimiz, Â'raf Sûresi'nin 46. Âyetinde yaptığı batini tefsirinde ise, Allah'ın bazı kullarının şefâat yetkisine sahip olduğunu ifade etmektedir:

''Ey tâlib!

Nazm-ı kerîmdeki incelik şudur:

Erbâb-ı muhabbetin üst sınıfında olup, makam-ı nâz'-ın sâhibi bulunan, ehl-i şefâat diye rütbe almış olan ba'zı rical, günahlarıyla sevabları müsâvi gelip de orta yerde kalanların Cennete girmeleri içün şefâat kastıyla onları afv ü mağfiret olunup Cennete girmedikçe Cennete tama'ları olduğu halde girmezler.''[162]

Verdiğimiz misallerden de anlaşılacağı gibi, müellifimiz Şemseddin Yeşil, şefâatın Kıyamet Günü gerçekleşeceğini, Peygamberimizin ve Allah'ın sevgili kullarından bazılarının şefâat edeceklerini savunmaktadır. Müellifimize göre, Allah'ın bazı sevgili (ehl-i naz diye tabir ettiği) kullarının cennet ile cehennem arasında kalmış olan kişilere bile şefâat edeceklerdir.

Şemseddin Yeşil, hidâyet, şefâat, rü'yetullah, kaza-kader meselelerinde ehl-i sünnet îtikadını benimsemiştir. Tefsirinde yapmış olduğu açıklamalar bu yöndedir.

---

161 A.g.e., 4/330

162 A.g.e., 2/314

I) KISSALARA BAKIŞI

Şemseddin Yeşil, Kur'an'daki kıssaları meal verir ve tefsir ederken bazı kıssalarda fazlaca ayrıntıya girmiş, bazı kıssalarda ise hiç ayrıntıya girmemiş sadece âyetin mealini vererek diğer âyete geçmiş, bazı kıssaların ayrıntılarınıysa ilgili âyette vermemiş başka bir âyeti açıklarken misal olarak zikretmiştir.

1) Ayrıntılı Olarak Açıkladığı Kıssalar

a) Sâlih (a.s.) Kıssâsı İle İlgili Ayrıtılar

Hûd Sûresinde Allah Teala, Salih (a.s.)'la kavmi arasında geçen olayları anlatmaktadır. İlk önce Salih (a.s.), kavmine Allah'a ibâdet etmelerini istemiş kavmi buna yanaşmamış, daha sonra kavmi Salih (a.s.)'dan bir mûcize istemişler ; Salih (a.s.)' da Allah'tan bir mûcize istemiş ve ona bir deve verilmiştir. Salih (a.s.)'ın kavmi Allah'ın gönderdiği mûcizeyi keserek ortadan kaldırmışlar ve üzerlerine Allah'ın azabı hak olmuştu. Şemseddin Yeşil, Hud Sûresi 65. Âyetin meali ve tefsirini ayrıntılı bir şekilde şu şekilde yapmıştır:

''Bunun üzerine muhalefet ederek dişi deveyi helâk ettiler.

O vak'adan sonra Salih onlara dedi:

Üç gün daha yurdunuzda yaşarsınız: Çarşamba, Perşembe, Cuma günleri. Allah'ımdan böyle vahy telâkki ettim. Bu öyle bir vaiddir ki,gayr-i mekzubdur, yalana nisbeti olamaz.

İlk günü yüzünüz sararır, ikinci günü kızarır, üçüncü günü kararır, dördüncü günü de helâk olur geçer gidersiniz.''[163]

b) Yûsuf Sûresi'ndeki Ayrıntılar

Müellifimizin kıssalar içinde en geniş açıklama yaptığı sûreyse, Yusuf Sûresidir. Yaklaşık olarak her âyette geniş açıklama yapmaya çalışmıştır. Bu açıklamalar genelde âyetlerde atlanılıp da Allah'ın, okuyucunun kendisinin doldurmasını istediği bölümler ve âyetlerde zikredilmeyen şahıs ve yer isimleridir.

1) Yusuf Sûresi 31. Âyette, Zeliha'nın kendisini Yusuf (a.s.)'a olan sevgisinden dolayı kınayan kadınlara hazırladığı bir masa etrafında Zeliha'nın Yusuf (a.s.)'ı, kadınlara gösterip ellerini kesmeleri anlatılmaktadır. Şemseddin Yeşil bu âyetin mealini verdikten sonra tefsirinde şu ayrıntıları vermektedir:

---

163 *Fuyuzat*, 3/57

''Yûsuf muhabbetullah ile da'vetli olan Mısır kadınlarına çıktığı vakit O'ndan tecelli eden azamet-i İlâhi karşısında müstağrak kaldılar da ellerini kestiler. O'nda tecelli eden nûr-ı azamet-i Kibriyâ onları o hale soktu. Zeliha ekâbir-î nisvân-ı Mısrıyyeyi dört ay misafir etmişti, dört ay yemek yemediler. Acıktıkları vakit, Zeliha Yûsuf'u temâşa ettiriyordu, açlık hissedemiyorlardı.''[164]

2) Yusuf Sûresi 19. Âyette kuyuya atılan Yusuf (a.s.)'ı, kervanın gelip götürmesi anlatılmaktadır. Şemseddin Yeşil bu âyette kuyuya gelen sucunun ismini ve ayrıca kardeşlerinden ara sıra kuyuya gelip Yusuf (a.s.)'ı kontrol eden kardeşinin ismini vermektedir:

''Sakanın Büşrâ isminde bir arkadaşına bu vaz'iyyeti haber vermek ma'nası da tahsîl edilebilir.''[165]

''Yusuf'un öldürülmesine râzı olmayıp da kardeşlerine 'ma'damı ki bunu imhaya karar verdiniz,hiç olmazsa öldürmeyiniz,kuyuya bırakınız' diye re'yini kabül ettiren Yahuva) kardeşi Yusuf kuyuda duruyor mu diye arasıra bakmaya geliyordu.''[166]

3) Yusuf Sûresi 43. Âyette Melik'in gördüğü rüya kendi ağzından anlatılır, fakat Melik'in ismi Kur'an'da zikredilmemiştir. Şemseddin Yeşil tefsirinde Melik'in ismini vermektedir:

''Bir gün Melik Reyyan İbni Velîd dostlarına dedi ki:.....''[167]

Şemseddin Yeşil Yusuf (a.s.)'ın kardeşlerinin ismini farklı yerlerde zikretmektedir.

4) Yusuf Sûresinin 80. Âyetinde, Yusuf (a.s.)'ın kardeşi Bünyamin'i yanında bırakmasından sonra kardeşlerinin kendi aralarında tartışmaları anlatılmaktadır. Şemseddin Yeşil burada büyük kardeşlerinin isimlerini zikretmektedir:

''Vaktâki Yûsuf'un niyazlarını kabûl etmeyeceğinden ümmidlerini kestiler, birbirleri ile gizli görüşmek içün bir yere çekildiler. Ya'ni sâir nâstan ayrıldılar, tenhâ kaldılar.

Yaşça büyükleri (Rubil) yâhut aklen büyükleri (Şem'un) veya (Yahuva) dedi ki:...''[168]

---

[164] A.g.e., 3/28
[165] A.g.e., 3/16
[166] A.g.e., 3/16
[167] A.g.e., 3/35
[168] A.g.e., 3/59

2) Ayrıntıya Girmeden Açıkladığı Kıssa

Bakara Sûresi 246. Âyetten 253. Âyete kadar İsrâiloğulları'ndan Tâlut ile Câlût'un olayı anlatılmıştır. Şemseddin Yeşil bu âyetlerde çok fazla tarihi bilgiye yer vermeden sadece âyetin mealini vermiş ve tefsir etmiştir. Kur'an'da misal olarak verilen diğer kıssaları da, fazla detaya girmeden açıklamıştır.

Şemseddin Yeşil, Kur'an'da anlatılan kıssaları fazla detaya girmeden açıklamaya çalışmıştır. Bu âyetlerin meal ve tefsirini geniş bir şekilde yapmamıştır. Fakat Yusuf Sûresinin her âyetini ise, geniş bir şekilde açıklamaya çalışmış, sûrede Allah Teala'nın yer vermediği isimleri, olayları detaylı bir şekilde açıklamıştır.

J) HZ. PEYGAMBER

Şemseddin Yeşil'in Hz. Peygamber' e yaklaşımı, bir peygamberden öte tasavvufi bir anlam taşımaktadır. Şemseddin Yeşil, -tezimizin Huruf-ı Mukatta'a bölümünde de belirttiğimiz gibi- sûre başlarındaki harflerin anlamını verirken bu harflerden birinin mutlaka Peygamberimize işaret ettiğini vurgulamıştır. Ayrıca vereceğim diğer misallerde de görüleceği gibi Şemseddin Yeşil, Peygamberimizi bir sûfi gibi yüceltmektedir.

1) Hz. Peygamber Bütün Ümmetlere Şahit Olacaktır

Âl-i İmran Sûresi 53. Âyette Allah Teâla, Hz. İsa'nın yardımcılarının dualarını vermektedir. Âyette Havâriler: "Ey Rabbimiz! Senin gönderdiğine iman ettik, peygamberine tabii olduk, bizi şahitlerle birlikte yaz" diye dua etmektedirler. Bu âyetin meal ve tefsirinde Şemseddin Yeşil havârilerin duasına Peygamberimizi de dahil ederek şöyle demektedir:

''...bütün peygamberlerle, bâhusus enbiyânın evveli ve âhiri olan, âlem-i âhirette kurulan mahkeme-i dâdde bütün ümmetlere şâhid olacak nâtıka-i kâinatın kalbi Hazret-i Muhammed ve ümmetiyle beraber yaz.''[169]

2) İbrâhim'in Dinine Tabi'i Olanlar

Müellifimiz, Al-i İmran Sûresi 68. Âyetin tefsirinde şöyle demektedir:

''...İbrâhim'in dinine ittiba' edenlerle, ind-i ilâhide celâlet ü şânı âlâ ü evfer, şefii rûz-i mahşer, Seyyidü-l beşer olan Muhammed a.s.v.'e bu peygamber diyenlerdir ve bir de onun kitâbı bütün kütüb-i sâlifeyi neshettiğini ikrar edenlerdir.''[170]

3) Hz. Peygamber, Diğer Peygamberlerden Üstündür

Şemseddin Yeşil, Hz. Peygamberi diğer peygamberlerden üstün görmektedir.

Mâide Suresi 3. Âyette Allah Teâla 'Bu gün dininizi size tamamladım' buyurmaktadır. Bu âyetin tefsirinde Şemseddin Yeşil şöyle demektedir:

''Evet, hiçbir Nebî tamamıyle vücûd-ı mecâzîden çıkamadıklarından, Yevm-i Kıyâmette: 'Nefsî, Nefsî' diye nidâ edecekler. Habîbullahta ise vücud şaibesinden eser kalmadığından ya'ni vücûd-ı mecâziden vücûd-ı hâkîkîye geçtiklerinden kendi hesabına isteyecek bir şeyleri yoktur; onun içün 'Ümmetî Ümmetî' diye nida ediyor. (Elyevme ekmeltü leküm...) âyetinin inceliği de bu şekilde meydana çıkıyor.''[171]

---

169 *Fuyûzat*, 1/413
170 A.g.e., 1/425
171 A.g.e., 2/15

4) Hz. Peygamberin Allah'tan İstedikleri Yerine Getirilir

En'âm Sûresi 109. Âyette Allah Teâlâ, müşriklerin, şayet Allah katından gelecek bir mucize olursa iman edeceklerinden bahsetmektedir. Bu âyetin tefsirinde Şemseddin Yeşil, Peygamberimizin Allah'tan istediği her şeyin, Allah tarafından yerine getirileceğini bildirmektedir:

''Resûl-i Zîşân Efendimiz hem rauf, hem de rayımdir. Âlemlere rahmet olarak tenezzül etmiştir. Müşriklerin istediği mu'cizeyi Rabbinden niyâz etmiş olsalardı sebeb-i hilkat-ı âlem ü âdem olan Zât-ı Muhammedîlerine Allahu Teâla esirgemeyip o tecellîyi verirdi. O Şâh-ı Rüsul'ün her mes'ûlü is'âf olunur.''[172]

5) Yaratılan İlk İnsan ve Peygamber, Hz. Peygamber'dir

Şemseddin Yeşil, mutasavvıflarca kabül edilen, ''Yaratılan ilk insan ve ilk peygamber, Hz. Muhammed'dir'' inancını tefsirine de yansıtmıştır.

a) Hz. Peygamber'in Cevheri

En'âm Sûresi 163. Âyetin mealini verdikten sonra yaptığı tefsirde bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

''(Allahım benim cevherimi böyle tahsis etti. Benim cevherim onun içün bütün ervâha, bütün ekvâna tekaddüm etti, ondan dolayı ezelde ve ebedde muhabbet ve hılletle tasvîf edildim) Âdem; (mâ') ile (tıyn) in beyninde iken ben Nebî oldum. Allahım ilk halkettiği nur, benim nûrumdu.) Bundan dolayı ben ilk müslümanların ilki oldum. O' nun tasârif-i kudretine ilk teslim olanım, kendi habl-i kuvvetimden ilk soyunanım.''[173]

b) Hz. Peygamber'in Ruhu

Bu konu ile ilgili olarak İbrâhim Sûresi 19. Âyetin tefsirinde şöyle demektedir:

''Eyyüherrâi!

Ey ruhu, evvel yaradılan Peygamber-i Hak!

Semâvat ve arz sonra yaradıldı. Senin ruhun o hilkati müşahede ediyordu. (bunların hepsini sen gördün.)''[174]

c) Hz. Peygamber'in Bedeni

Ayrıca Nahl Sûresi 123. Âyetin tefsirinde Hz. Peygamber'in bedeniyle ilgili olarak şöyle demektedir:

---

[172] A.g.e., 2/204
[173] A.g.e., 2/256
[174] A.g.e., 4/83

''Ey Hakikat arayan!

Âyeti ma'na-i şer'îsi tahsil edildikten sonra ma'na-i hakikisine geçilecek olursa: Enbiyanın evveli âhiri Hz. Muhammeddir.

Peygamber-i zîşan:

''Henüz Âdemin çamuru yoğurulmamışken ben peygamberdim' buyururlar.

Evliyaullah da:

''Felek meş'alesi yok iken, melek velvelesi yok iken, kader nakkaşı henüz semâvatın nakşını vurmamışken Hz. Muhammed 'Kulhuvallahu ahad...' hitab-ı semedânîsinde secdede idiler' diye beyan ederler.''[175]

d) Hz. Peygamber, Diğer İnsanlardan Farklıdır

Kur'ân-ı Kerim'de, Allah tarafından gönderilen peygamberlerin de bir beşer olduğunu, buna rağmen peygamberlerin, diğer insanlardan ayrılan yönünün ise vahiy olduğu vurgulanır. Şemseddin Yeşil bu görüşten ayrı olarak Hz. Muhammed'in diğer insanlardan farklı olduğunu vurgulamaktadır. Şemseddin Yeşil, Kehf Sûresi 110. Âyetin tefsirinde bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

''Sonra burada mühim bir incelik vardır (İnnemâ ene beşerün mislikûm): Ben sizin hey'eti umûmîniz gibi bir beşerim. Ben sizin mecmuunuzun misli gibi bir beşerim. Yoksa sizin içinizden biriniz gibi bir beşer değilim ma'nasıdır.

Buradaki incelik nedir?

Bir insanın bu âleme gelmesinin sebebi, diğer insanlardan ayıran bir sıfat-ı kemalîyyesi olması dolayısıyledir. İşte Resul-i Ekrem beşeriyyetin bütün sıfat-ı kemalîyyesini câmi' olarak tenezzülen bu âleme gelmiştir.''[176]

e) Gönderilen Bütün Peygamberler, Cenâb-ı Ahmediyyet'in Nâibidir

Şemseddin Yeşil, Allah katından gelen bütün peygamberlerin Cenâb-ı Ahmediyyetin nâibi olarak peygamber gönderildiğini savunmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak A'raf Sûresinin başında yapmış olduğu açıklamada şöyle demektedir:

''Resullerin gelmesi ve Kitabların inzâl olunmasındaki hikmetin başlıcası:

Tevhid yolunu apâşikar beyân etmek, eshâb-ı hidâyetle eshâb-ı ayırt etmek, ehl-i tahkık ile ehl-i taklîdi âşikar kılmak, gaflet ü nisyanda kalanı felâha davet etmektir. Bu hususlarda da: Beşeriyeti zulmetten nûra çıkarmak içün her devirde Cenâb-ı

---

[175] A.g.e., 4/472
[176] A.g.e., 4/465

Ahmediyyetin nâibi olarak peygamberler gönderilmiş. Son ümmete de ta'bir caiz ise iltimas muamelesi yapılarak, beşeriyetin fahr-i ebedisi olan, Allah'ın: 'Mevcudâtı senin içün, seni dalâli de kendim içün halkettim' buyurduğu; beşîr, nezîr, sirâc-ı münîr olarak mazhar-ı tam bulunarak, (Ve mâ erselnâke illâ rahmeten lil'âlemin) rütbesinin sâhibi kılınarak Hazreti Muhammed tenezzülen bu âleme tecellî ettirilmiştir.''[177]

6) Hz. Peygamber'i Tasvir

Şemseddin Yeşil Hûd Suresi 112. Âyette Hz. Muhammed'i şöyle tasvir etmektedir:

''Mazhar-ı Kânat Efendimiz ulûmu evvelîn ve âhirîni câmi, Cenebıhakka kendisi şâhid, ve Rabbisi de ona şâhid ve Allahu azîmüşşanın: 'Gınâ-i zâtiyyemle sende tecelli ederek seni mevcudata Beşîr ve Nezîr olarak gönderdim' diye tanıttığı bir habîbullahtır.

Peygamber-i Hakkın iki cebhesi vardır. Bir cebhesi Hakka, bir cebhesi de halka nâzırdır. Hakka nâzır olan cebhesine, Cebhe-i Vilâyet denir, o daimdir. Halka nâzır olan cebhesine cebhe-i nübüvvet denir.

Nebînin gece Hak ile hususî bir muamelesi vardır.

Evet gecenin bir hususiyeti olduğu için Teheccüt namazı Fahriâleme farz kılınmıştır.''[178]

Ayrıca Şemseddin Yeşil, Peygamberimiz H.Z. Muhammed'e Kıbletü-l Enbiya[179], Fahr-i Âlem[180], Beşeriyetin Fahr-i Ebedisi[181], Mürebbî-i Ukûl olan Cenâb-ı Peygamber[182], Ekmelerrüsül[183] gibi sıfatlarla vasıflandırmaktadır.

---

177 A.g.e., 2/259
178 A.g.e., 3/92
179 A.g.e., 1/505
180 A.g.e., 1/505
181 A.g.e., 1/ 688
182 A.g.e., 1/688
183 A.g.e., 2/79

K) FUYÛZAT TEFSİRİNDEKİ MUTASAVVIFLAR

Şemseddin Yeşil, tefsiri Fuyûzat'ta bazı mutasavvıfların âyet ve âyette anlatılan konuyla ilgili görüşlerini aktarmaktadır. Şemseddin Yeşil, tasavvuf büyüklerinden alıntı yaparken, ya mutasavvıfın âyetteki bir kelimeye verdiği farklı anlamı vermek için almıştır ya da âyetin içeriği ile ilgili mutasavvıfın kerâmetini vermiştir. Ayrıca Şemseddin Yeşil, Muhyiddin Arâbî'nin Firavun imanı konusunda söylediklerinin yanlış anlaşıldığını ifade etmek ve Muhyiddin Arâbî'yi savunmak amacıyla tefsirinde Muhyiddin Arâbî'den bahsetmektedir. Aslında sûfi bir tefsirci olan Şemseddin Yeşil'in tefsirinde mutasavvıflara daha çok yer vermesi gerekirdi. Ama Şemseddin Yeşil belirli sayıda yer vermiştir.

1) Ni'metullah Nehcüvâni

Nisâ Sûresi 114. Âyette geçen 'Necvâ' kelimesinin dua ve münâcat anlamına geldiğini, Ni'metullah bin Mahmud Nehcüvâniden alıntı yaparak bu anlamı vermiştir:

''Ni'metullah bin Mahmud Nehcüvânî 'necvâ'ya duâ ve münâcât ma'nâsını vermiştir. Diğer tefsirlerde 'O hâinlere bakma,onların fısıldaşmalarının çoğunda,gizli konuşmalarında hayır yoktur 'ma'nâsı verilmiştir.''[184]

2) Abdülkadir Geylânî

Allah Teâla A'raf Sûresi 17. Âyette, şeytanın insanı doğru yoldan saptırmak için başvurduğu yolları şeytanın ağzından şu şekilde anlatmaktadır:

''Sonra (onların) önlerinden,arkalarından,sağlarından,sollarından onlara sokulacağım ve çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın''

Şemseddin Yeşil, bu âyetin meal ve tefsirini yaptıktan sonra Abdülkadir Geylânî'nin şeytan ile arasında geçen bir olayı anlatmaktadır:

''Evliyâullah'ın sertâc-ı ibtihâcı Cenâb-ı Hazret-i Abdülkadiri Geylânî buyururlar ki:

Henüz pek genç iken bir sahrada bulunuyordum, bir sedâ geldi:

'Ya Abdel-Kadir! matlûbun, maksûdun olan Allah benim. Sana muharremâtı mübah kıldım, istediğini işle.'

Cevab verdim:

'Yalan söylüyorsun! Sen meşhur iblis-i lâinsin!...'

Cenâb-ı Abdülkadir'e, onun iblis olduğunu ne ile bildiniz denildiğinde:

---

[184] *Füyuzat,* 1/675

'Cenâb-ı Hakk'ın fahşâyı men'ettiğini âyet-i celîlesi ile bildim' buyurmuşlardır.''[185]

3) Necmeddîn-i Kübrâ ve Fahreddin Râzi

Allah Teâlâ Nisâ Sûresi 155. âyette, Allah'ın âyetlerini inkar etmeleri, sözlerinden dönmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri sonucu ve 'kalplerimiz kılıflıdır' demelerinden ötürü başlarına belalar getirdik' buyurmaktadır. Bu âyetin açıklamasında Şemseddin Yeşil, enbiyânın bildirdiğinin dışında iman edenlerin kötü âkıbetini göstermek amacıyla Fahreddin Râzî ile ilgili bir olay anlatmaktadır:

''Enbiyâ, Allah'ı beyâna gelmişlerdir ve onlara bildirdiği gibi Allah'a imân şarttır. O'nun haricindeki ilâh, ilâh-ı me'cûl olur.

Şurada ibret alınacak bir kıssa arzedelim:

Ecille-i müfesirînden Fahreddîn-i Râzî hazretleri -ki bu zât-ı şerîfin bir çok ilimlerde yed-i tûlâsı vardır- bu muhterem âlimi, Muhyiddîn-i Arabî hazretleri uzun boylu îkaz ettikten sonra Necmeddîn-i Kübrâ Hazretlerinin muhît-i feyizlerine göndermiş. Fahreddîn-i Râzî, O'nun daire-i feyizlerinde bulunurlar iken de daima akıl çerçevesinde kalmak istemişler, aşk yoluna pek tâlib olamamışlar. Cenâb-ı Necmeddîn de ''Sizinle buraya kadar çalışabileceğiz, iş buraya kadar '' deyip kendilerine izin vermişler. Zaman geçmiş, Hazret-i Fahreddîn'e ''Hayattan azlolundun'' emri gelmiş, şeytan musallat olmuş, ''Allah'ı nasıl tanırsın? '' diye tutturmuş.

Ma'neviyyât âleminin sultanlarından olan Necmeddîn o anda imdâdına yetişiyor: ''Aziz dostum! Şu İblîs'e, Cenâb-ı Hakk'ı Hazret-i Muhammed'in tanıttığı gibi tanırım de de def'olsun'' buyuruyorlar. Ve Fahreddîn'de emirleri vech üzere hareket ederek makam-ı a'lâya teşrif ediyorlar.

Hulâsa, koca Fahreddîn bile icâbında bocalıyor. Cenâb-ı Hakk kendisini refik kılsın. Yoksa kişi yalnız akıl yoliyle ''kudsî-i lâhut'da yürüdüm'' derse, öyle i'tikad ederse zavallı kalır.''[186]

4) Muhyiddin Arâbî

Şemseddin Yeşil, Muhyiddin Arâbi'nin, Firavun, ölürken Allah'a iman edenlerden olduğunu fakat bu imanın peygamberlerin getirdiği Allah inancı olmadığını bunun yerine kendi aklı ile bulduğu Allah inancı olduğunu savunmaktadır. Şemseddin

---

[185] A.g.e., 2/276
[186] A.g.e., 1/710

Yeşil'e göre İslam âlimlerinden bazıları Muhyiddin Arâbi'nin bu görüşünü yanlış anlamışlar ve onu haksız yere eleştirmişlerdir.

''Ey hakîkat yolcusu!

Hayatta hangi zâlim vardır ki 'hayattan azlolundun' emrini aldığı vakit, perde-i gaflet açıldığı an 'aman' demesin? Fakat o imanın faydası olmuyor.

Fir'avn da kendi kesafetinin, zulmünün karanlığında boğulurken 'Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbisine imân ettim' diye bağırdı, ne faydası oldu?

''Ağzına çamur tıkayın!'' emri verildi. O çamur, zann olunmasın ki sokak çamuru idi? O, hayatında irtikâb ettiği cinâyetler, zulümler, küfürler, aldığı ahlârın filmi idi. Kudret 'çevirin şunu hayâtının filmini' dedi. Film çevrildi. 'Bundan sonra mı Allah diyeceksin' diye tepelendi.

Şurada bir sual gelir:

''Nasıl olur da bu dinin en büyük adamlarından biri olan Cenâb-ı Muhyeddin gibi bir zât onun imânına şâhid oluyor?''

Cenâb-ı Muhyeddin onun îmân-ı şer'îsine değil, îmân-ı felsefîsine şâhid olmuştur. Yâni '' O da aklı ile bir Allah vardır diyen adamdır'' demiştir. Yoksa Fir'avn'ın, enbiyânın tanıttığı gibi Allah'a imân eden bir kimse olduğuna şehâdet etmemişlerdir.''[187]

Ayrıca Şemseddin Yeşil, En'am Suresi 160. Âyetin dipnotunda Hz. Râbia ile ilgili bir olayı;[188] Hûd Sûresi 112. Âyetin tefsirinde Mevlâna Celâleddin'in bir sözünü[189] nakletmektedir.

---

[187] A.g.e., 1/712
[188] A.g.e., 2/253
[189] A.g.e., 3/94

L) KİTAPLARDAN YAPILAN ALINTILAR

Şemseddin Yeşil, tefsir ettiği âyetlerin daha iyi anlaşılabilmesi ve kendisinin söylediği zaman tevkif edileceği, fakat Muhammed Hamdi Yazır'dan alıntı yapıp aktardığı zaman herhangi bir problem olmayacağı düşüncesiyle Muhammed Hamdi Yazır'ın 'Hak Dini Kur'an Dili' adlı kitabından alıntı yapmıştır. Şemseddin Yeşil sadece Muhammed Hamdi Yazır'dan alıntı yapmıştır. Fakat alıntı yaptığı müfessirin ismini zikrederken müfessirin kitabının ismini zikretmemiştir. Müfessirimiz Şemseddin Yeşil, ilk önce âyetin manasını vermiş daha sonra da ilgili âyetin açıklaması mahiyetindeki alıntıyı okuyucuya aktarmıştır.

1) Elmalılı Hamdi Yazır'dan Yaptığı Alıntılar

A) Hırsıza Verilecek Ceza

Mâide Sûresi 38. Âyet-i Kerime de Allah Teâla, hırsıza verilmesi gereken cezayı belirtmektedir. Şemseddin Yeşil, bu âyetin zahirî manâsını zikretmiş daha sonra da Elmalılı Hamdi Yazır'ın bu konu hakkındaki görüşünü tefsirinde aynen yer vermiştir.[190]

B) Münafıklar

Mâide Sûresi 41. Âyette Allah Teâlâ, kalpleriyle iman etmedikleri halde dilleriyle iman ettiklerini söyleyip küfür üzere davrananlardan dolayı Peygamberimizin üzülmemesini belirtmektedir. Şemseddin Yeşil bu âyetin mealini verdikten sonra bir dipnotla Elmalı Hamdi Yazır'ın görüşünü vermektedir[191].

C) Güneş ve Ay'ın Hareketi

En'am Sûresi 96. Âyette Allah Teâlâ, kudretini göstermek için sabahın doğuşunu ve Güneş ile Ay'ın hareketlerinden bahsetmektedir. Şemseddin Yeşil de bu âyetin mealini verdikten sonra 'Bu âyetin tefsirinde müfessir Hamdi Efendi ne güzel söyler' demekte ve ardından Elmalı Hamdi Yazır'ın açıklamasını vermektedir.[192]

D) Müşrikler

En'am Sûresi 136. Âyette Allah Teâla, müşriklerin ekin ve hayvanlardan Allah ve ortak koştukları ilahların paylarını ayırdıklarını belirterek müşriklerin yanlış yolda olduklarını vurgulamaktadır. Şemseddin Yeşil de bu âyetin transkribsiyonunu yaptıktan

---

[190] *Fuyûzat*, 2/47-49
[191] A.g.e., 2/51-52
[192] A.g.e., 2/194-195

sonra herhangi bir meal ve açıklama yapmamıştır. 'Elmalılı Hamdi Efendi merhûm'un bu âyet-i kerîme'den tahsil ettikleri ma'nâyı aynen yazıyorum' diyerek âyetin tefsirini bu açılama ile yapmıştır.[193]

Ali Sümbül, Şemseddin Yeşil'in bu alıntıları yapmasının sebebini şu şekilde anlatmaktadır:

"Şemseddin Yeşil, âyetleri tefsire başlamadan önce elindeki diğer tefsirleri karşılaştırır ve tefsiri ondan sonra yapardı. Eğer âyeti tefsir ederken, o dönem için yasak olan bir şeyi söylemek zorunda kalacaksa, Elmalılı Hamdi Yazır'ın tefsirine bakar ve şöyle derdi: "Elmalılı merhum bizim söylemek istediğimizi güzel bir şekilde ifade etmiş. Aynı şeyleri, şayet biz söylersek suç sayılabilir, ama Elmalılı'ya onlar tefsir yazdırdılar, onun yaptığı yorumu aynen iktibas edelim" derdi.

[193] A.g.e., 2/226-229

M) HATİM MERÂSİMLERİNDE KUR'AN- KERÎM OKUNMASI

Şemseddin Yeşil, Kur'an-ı Kerim'in muhtevası anlaşılmadan okunmasına ve mezarlıklar ile hatim merasimlerinde vefat etmiş insanların arkasından okunmasına karşıdır. Şemseddin Yeşil, Kur'an-ı Kerîm'i bir hidâyet rehberi olarak görmektedir. Müellifimizin bu görüşü, yaşadığı dönemde çoğunlukla kabûl edilen düşünceye aykırıdır. Bu aykırılıktan dolayı Şemseddin Yeşil, Kur'an'ın mezarlıkta okunmasıyla ilgili görüşlerini yumuşak bir üslupla vermektedir. Fakat onun bu görüşleri Kur'an'a ve Sünnete uygun bir anlayıştır.

1) Kur'an Şiir Dinlenir Gibi Dinlenilmemeli

Konuyla ilgili olarak Şemseddin Yeşil, Bakara Sûresi 93. Âyetin açıklamasında şöyle demektedir:

''Ey Talib

Şu âyetin incelikleri üzerinde biraz duracak olursak: Cenâb-ı Hak, Kitâbının yalnız şiir gibi dinlenmesini istemiyor. Kişinin o Kitâbın nüzûlündeki gayeyi bilip kitâbda kendi mevkiini bularak tam bir insan olmasını emrediyor.

Bizde ekseri kimseler Kur'an-ı Mübîn-i ancak ölüsü içün okur. Sanki o muazzam Kitab mezarlık içün nâzil olmuştur. Yanlış anlaşılmasın, ölüye okunmasın demiyorum. Tabîi bu âlemden hayât-ı berzahıyyeye geçen mü'mine en büyük hizmet Kitâbullah'ı okuyup ma'nen kendisine ihda etmektir. Yalnız Kur'an'ın sebeb-i nüzûlü ölüler içün değildir. Evet ölüye faidesi vardır. Fakat o kimsenin hayatta iken ahlâk-ı Kur'aniyye ile ahlâklanması şarttır. Ancak o zaman bir ecri olabilir. Meselâ kitâbullah, evâmir-i Îlâhiyyeye hürmetkar, mahluk-u Hüdâya şefakatkâr olmayı emreder. Bir mü'minin mü'min kardeşi aleyhine söylemesini men'eder. Nefis ile cihadı, nefsi rûhun dizginleri altında bağlamayı, adli, ihsânı, akraba hukukuna riayeti, fuhştan, münkerden, isyandan, fesaddan kaçınmayı, herhâlde düşmandan kuvvetli, hiç olmazsa düşmanı kadar kuvvetli olmayı, zirâatte, ticârette, arâzisini iyisini seçmekte mütehassıs olmayı, ilimde, fende tekâmül etmeyi, Semâ âlemlerine vukûf peydâ etmeyi, Arz'ın ka'rına kadar incelemeyi emreder.

Fakat bunların hiç birisi ile alâkadar olmadan okunan Kur'an'dan ne ölüye , ne diriye bir fâide hâsıl olur.''[194]

[194] *Fuyûzat*, , 1/113-114

2) Yalnız Elfâza Değil, Ahkâmına da Mütâbaat Et

Âl-i İmrân Suresi'nin ilk âyetini açıklarken Kur'an'ın içeriğini vurgulamakta ve bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

''Ey Mü'min! Sen o muazzam kitabı yalnız ölüne okuma! Onu mezarlık kitabı sanma! Onun diriler içün gönderildiğini bil! Yalnız elfâzını tilâvet etme, ahkâmına mutâbaat et de muvakkat ve müedded istikbâlini kazan!''[195]

3) Bugün İbâdetler Âdet'e Dönüşmüştür

Şemseddin Yeşil günümüzdeki Müslümanların Kur'an'ın ruhunu anlamadan okumaları neticesi, ibâdetlerin âdet mesâbesine düştüğünü Âl-i İmrân Sûresi 97. Âyetin tefsirinde şu şekilde ifade etmektedir:

''Fakat ne acı hakîkattır ki üç dört asırdan beri müslümanlar İslâmiyetin rûhunu terkederek, metninde anlamadan yürüdüklerinden, ibâdetlerini de âdet haline getirmişlerdir.''[196]

Şemseddin Yeşil Kur'an'ın ölüler üzerine okunmaması gerektiğini, bunun yerine mü'mine düşen görevin Kur'an'ın mesajını anlamaya çalışması gerektiğini tefsirinde farklı yerlerde vurgulamaktadır.

[195] A.g.e., 1/361
[196] A.g.e., 1/453

SONUÇ

Tezimizde incelemeye çalıştığımız Şemseddin Yeşil, İşâri Tefsir ekolüne mensup bir müfessirdir. Şemseddin Yeşil, 1905 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1968 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. 63 senelik hayatını müslüman olarak yaşamaya gayret etmiştir. Kur'an-ı Kerim'i rehber olarak kabul etmiş ve insanlara bu hidâyet kaynağını anlatmak ve Kur'an'ın gösterdiği doğru yola girmeleri için çaba sarf etmiştir. Bu amaçla da bir çok eser kaleme almış, kendisini engellemeye çalışanlara karşı da mücadele etmiştir. Müellifimizin yaşadığı dönemde İslâm Dini zorlukla anlatılan ve Müslümanların rahatça kendilerini ifade edemedikleri bir dönem olması hasebiyle Şemseddin Yeşil'de bu zorluklara katlanmak zorunda kalmıştır. Bu zorluklar arasında müellifimizin bir kaç kez hapishaneye girmesini ve imamlık görevinden alınmasını zikredebiliriz. Ayrıca Şemseddin Yeşil Hz. Peygamber'in "Benim Ehl-i beyt'im" dediği, Hz. Peygamber'in âilesinden olan Hz. Ali, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan ve Hz. Huseyin'e karşı özel bir sevgisi vardı. Bu sevgisi dolayısıyla Hz. Ali ile Muaviye arasında meydana gelen olaylarda; Hz. Ali taraftarı ve Muaviye aleyhtarı olduğunu açıkça belirtmiş ve 1947 yılından itibaren ***Alevi olmakla*** suçlanmış bir müelliftir. Şemseddin Yeşil'in bu iddia ile suçlanması, onun halk tarafından pek fazla sevilmemesine ve insanlara dini anlatmak isteyen bir mübelliğin çok fazla kişiye ulaşamamasına sebep olmuştur. Bizce Şemseddin Yeşil, İslâmiyeti tasavvufi bir yorumla halka anlatmaya gayret edip, Hz. Ali ve Muaviye olayından dolayı diğer hocalar tarafından halka yanlış aktarılmış bir kişidir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, Şemseddin Yeşil'in te'lif etmiş olduğu Fuyûzat isimli meâlen tefsirini inceledik.

Şemseddin Yeşil, tefsirinde tasavvufi bir yolu takip etmiş ve âyetlerin zâhirinden çok bâtıni mânâlara doğru okuyucuyu yönlendirmiştir. Şemseddin Yeşil, bâtınî mânâyı delillendirmek amacıyla, Peygamberimizden bir hadis-i şerif zikrederek kendi görüşünü desteklemektedir. Ayrıca müellifimiz, dinin hakîkatini (âyetlerin bâtınîsini) herkesin tam olarak anlayamayacağını ifade etmekte ve dinin hakîkatını anlayanların da, anladıklarını insanlara anlatmakla yükümlü olduklarını söylemektedir.

Müellifimiz tefsirinde kendine has bir metot takip etmiştir. Âyetlerin tefsirini yaparken, elimizde bulunan Kur'an nüshasını sayfa sayfa olarak tefsir etmiştir. Bir sayfayı tefsir ettikten sonra diğer sayfanın tefsirine geçmiştir. Müellifimizin bu şekilde âyetleri tefsir etmeye çalışması, âyetler arasındaki bağlantıyı tam olarak sağlayamamasına sebep olmuştur. Ayrıca her âyetin bâtınî manasını vermeye

çalışmıştır. Bu da âyetlerden çıkarılamayacak bazı yorumların yapılmasına sebep olmuştur. Ayrıca müellifimiz, âyetlerin Latin harfleri ile transkribsiyonunu yapmıştır. Tefsir yapacağı âyetin ilk önce transkribsiyonunu yapmış daha sonra da tefsir etmiştir. Sûre ile ilgili bilgi verirken de, geniş bir bilgi verme yerine sûrenin diğer isimlerini, âyet, kelime, harf sayısını ve az da olsa sûrenin içeriği hakkında bilgi vermiştir. Sûreyle ilgili verilen bu bilgiler de, okuyucuyu sûre hakkında fazlasıyla bilgilendirmemektedir.

Müellifimiz âyetleri tefsir ederken, her âyette aynı üslûbu kullanmamıştır. Bazı âyetlerin tefsirini geniş bir şekilde yapmış, bazı âyetlerin açıklamasında ise sadece meâliyle yetinmiştir. Özellikle Bakara Sûresinden R'ad Sûresine kadar ki, sûreleri geniş bir şekilde tefsir etmiş, daha sonraki sûreleri ise fazla açıklama yapmadan tefsir etmiştir. Müellifimiz, âyetleri tefsir ederken şiirden, güzel sözlerden yararlandığı gibi aynı zamanda İslâm'ı eleştirenlere de cevap vermeye çalışmıştır.

Müellifimiz, Kur'an-ı Kerîm'deki mukatta'a harflerini, sûfi bir anlayışla açıklamıştır. Müellifimize göre Kur'an'daki her âyetin bir anlamı vardır. Müellifimiz: 'Allah Teâla abesle iştigal etmez, öyleyse bu harflerin de bir anlamı vardır' görüşündedir. Bu harflerin anlamını da ilimde derinleşmiş olanların bileceğini savunmaktadır. Mukatta'a harflerinin, Allah Teâla ile Hz. Peygamber arasında özel bir şifre olduğunu kabul eden Elmalılı Hamdi Yazır ile de bu konuda tartışmıştır. Bu anlayış doğrultusunda da yirmi dokuz sûredeki harflere bir mana vermeye gayret etmiştir.

Müellifimiz Şemseddin Yeşil'in tefsirinde çok fazla faydalanmadığı konuların başında, tefsir ilminde önemli bir yeri olan sebeb-i nuzûl gelmektedir. Müellifimiz, âyetleri tefsir ederken sebeb-i nuzûl'e çok fazla yer vermemiştir. Âyetlerin sebeb-i nuzûl'una fazla yer vermemesi sebebiyle, âyetlerden kast edilen manayı tam olarak elde edememiştir. Özellikle Bakara Sûresi 189. Âyet, Mâide Sûresi 93. Âyet ve Tevbe Sûresi 80. Âyetin açıklamalarında bizce Allah Teâla'nın kast etmiş olduğu mânâya ulaşamamıştır.

Müellifimizin İşâri bir müfessir olması hasebiyle ve talebelerinin bildirdiklerine göre en çok faydalandığı kitablar tasavvufî eserler olmuştur. Bunlar arasında İbn Arabî'nin *Mefâtihu'l Gaybını;* İsmail Hakkı Bursevînin *Ruhu'l Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*'ını; Mevlana Celaleddîn-i Rûmi'nin *Mesnevî*'sini zikredebiliriz. Şunu da belirtmek gerekir ki, müellifimiz tefsirinde alıntı yaptığı âyetler dışında hiç bir zaman kaynak göstermemiştir. Bu durum da bizim, müellifimizin yararlandığı kaynaklara ulaşmamızı engellemiştir.

Müellifimiz Kur'an-ı Kerîm'deki fıkhî âyetlerin tefsirinde geniş bir şekilde açıklama gayretine girmemiş, bunun yerine âyetleri tefsir ederken sırası geldiğinde bir nebze olsun konuyla ilgili bilgi vermeye çalışmıştır.

Müellifimiz tefsirinde kelâmi konularda geniş açıklamalar yapmıştır. Açıklama yaptığı konular arasında, insanın hidâyete ulaşmasının nasıl olduğu, Allah'ın âhirette görülüp görülemeyeceği, kaza ve kaderin nasıl cereyan ettiği ve tasavvufta önemli bir yer tutan kıyamet günü Hz. Peygamberin ve diğer peygamberlerin şefâat edip edemeyeceği meselesi yer almaktadır. Müellifimiz bu konularda ehl-i sünnet inanışı diye nitelendirilen orta yolu tutmaya gayret etmiştir.

Müellifimiz tefsirinde Hz. Peygambere büyük önem vermiştir. Müellifimize göre Hz. Peygamber, ilk yaratılan insan ve bütün peygamberlerin en üstünüdür. Bu anlayış doğrultusunda müellifimiz, Kur'an-ı Kerîm'deki Hz. Peygamber' e yönelik 'itâb âyetlerinin muhatabının Hz. Peygamber değil, O'nun ümmetine yönelik bir eğitim olduğunu savunmuş ve âyetleri bu çerçevede değerlendirmiştir.

Müellifimiz Kur'an âyetlerinin neshi konusunda, zâhiri ve bâtınî manaya göre neshi değerlendirmektedir. Âyetlerin zâhiri manasının nesh olabileceğini buna mukabil bâtınî mananın asla nesh olamayacağını belirtmektedir.

Şemseddin Yeşil, kıssaları açıklarken bütün kıssalarda fazla ayrıntıya girmemiştir. Ayrıntıya girdiği kıssa Yusuf (a.s) kıssasıdır. Bu sûrede müellifimiz , her âyeti bilgisi nispetinde geniş bir şekilde açıklama yoluna girmiştir.

Müellifimiz, az sayıda âyetin açıklamasını Elmalı Hamdi Yazır'ın 'Hak Dîni Kur'an Dili' adlı eserinden aynen alıntı yapmak sûretiyle açıklamıştır. Müellifimizin bu alıntıları yapmasının sebebi de, yapacağı açıklamanın suç sayılacağı fakat Elmalı Hamdi Yazır'dan aynen iktibas ettiğinde bu mesûliyetten kurtulacağı düşüncesine sahip olmasıdır.

Müellifimiz, Kur'an-ı Kerîm'in bir hidâyet rehberi olduğunu kabûl etmektedir. Kur'an-ı Kerîm'in bu amaçla okunmasını tavsiye etmektedir. Kur'an-ı Kerîm'in hatim merâsimlerinde ve mevlitlerde okunmasını, tefsirinin farklı yerlerinde eleştirmektedir. Bunun yanında yanlış anlaşılacağı endişesiyle de, bu gibi merâsimlerde okunmasında fazla bir zararın olmadığını söylemek zorunda kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Abdü'l-Vahhab, Hallâf, *İlm-i Usu'li'l-Fıkh*, Kahire, Tarihsiz

Akfırat Osman, *İlme, Ulemaya Açık Mektub'a Cevap*, Doğru Yol Gazetesi

Bilmen Ömer Nasuhi, *Ashab-ı Kirâm Hakkında Müslümanların Nezih İtikadları, Hz. Muaviye Hakkındaki Suallare Cevaplar,* Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1948

Çağlı Yusuf Ziya, *Adana'dan Cevap Veriliyor: Biz Ashabdan Hiçbirisine Buğzetmekle Mükellef Değiliz,* Doğru Yol Gazetesi 1947

Develioğlu, Abdullah, *Büyük İnsanlar Üçbin Türk ve İslâm Müellifi*, Demir Kitabevi, İstanbul 1973

Duman Mehmet Zeki - Mustafa Altundağ, *Hurûf-ı Mukatta'a,* T.D.İ.A, İstanbul 1998

Karaçam, İsmail, *Kıraat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, İstanbul 1996

Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, *Medârikü't- Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Thk. Muhammed Şa'âr, Beyrut 1996

Selman Ümran, *Avâm-ı Nâs'da YEŞİL HOCA Namıyle Ma'ruf, MUHAMMED ŞEMSEDDİN YEŞİL HAZRETLERİ KİMDİR?,* Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998

Subhi Sâlih, *Mebâhis fi Ulümi'l Kur'an*, Dersaadet, İstanbul, Tarihsiz

Suyuti, Celâlüddin Abdurrahman İbn Ebi Bekr, *el-İtkân fi Ulumi'l-Kur'an*, ed-Durru'l-Mensur, Tahran, Tarihsiz

Taberi, Ebu Câfer Muhammed b. Cerîr, *Câmiu'L-Beyan an Te'vili'l-Kur'an,* Neşr.Ahmed Muhammed Şakir ve Mahmud Muhammed Şakir, Mısır 1374/1955

Yeşil Mehmet Salih, *İlme, Ulemaya Ait Açık Mektup,* Tecelli Matbaası, İstanbul 1947

Yeşil Mehmet Salih, *Hz. İmam Ali (a.s.) ve Düşmanları (Mecmua-i Urefa),* Burhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul 1947

Yeşil Mehmet Salih, *Ashaba Hürmet, Sövenlere Lanet, Peygamber Buyruğu,* Adil Ceylan Basımevi, İstanbul 1949

Yeşil, Şemseddin, *Hz. Muhammed,* Yaylacık Matbaası, 5. Tab'ı, İstanbul 1983

-*İmân Küfür*, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1991

- *İslâmda Esas (İmân-İnsan),* Yaylacık Matbaası, İstanbul 1991

-*Fuyûzat Kur'an-ı Mübîn'in Mealen Tefsiri,* 3. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1984

-*Cennet Cehennem*, Yaylacık Matbaası , İstanbul 1996

-*Divânu'l-Huteb HUTBELERİM*, 3. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1994

-*Fuyûzat Kur'an-ı Mübîn'in Mealen Tefsiri,* 3. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1984

-*Kitâb-üd-Dua ve Ed'ıye-i Me'sure,*13. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1998

-*Kitabül Hac*, 4. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1996

-*Ma'neviyat Bahçesi,* Yaylacık Matbaası

-*İslâm'da Nikâh,* 7. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1996

-*Zirve-i Tevhid Saâdet Yolu,* Yaylacık Matbaası, İstanbul 1991

-*Fusûsil Hikem,* 4. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1997

-*Namaz Sûrelerinin ve Fatiha-i Şerife'nin Ma'nası,* 8. Baskı, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1996

Yürükan Yusuf Ziya, *İlme Ulemaya Açık Mektup Sahibi Salih Yeşil'e Cevap,* İslâm Türk (Ansiklopedisi) Mecmuası, Aralık 1947

Zehebi, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsir ve'l-Müfessirûn*, Mısır 1976

Zerkâni, Muhammed Abdülazîm, *Menahilü'l-İrfân fi Ulümi'l-Kur'an*, Mısır 1943

Zerkeşi, Bedrüddin Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fi Ulümi'l-Kur'an*, Tahk.Muhammed b.Ebu'l-Fadl İbrahim, Mısır 1957

ÖZET

Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'e nazil olmaya başlaması ve indirilmesi tamamlandığından bu güne kadar Müslüman âlimler tarafından her yönü ile incelenmiştir. Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber' e indirildiği dönemde Müslümanlar herhangi bir problemler ile karşılaştıklarında Hz. Peygambere problemlerini arz edip çözüme kavuşturuyorlardı. Hz. Peygamberin vefâtından sonra ise bu görevi Peygamberimizin vahye şahitlik eden ashabı bir nebze olsun çözüme kavuşturuyordu. Sahâbe döneminden sonra İslâm Devletinin sınırlarının genişlemesi ve Arap olmayan Müslümanların çoğalması ile birlikte Müslamanların Kur'an'ı, Hz. Peygamber ve sahâbe gibi anlaması zorlaştı ve bazı sahabenin öncülüklerinde Irak, Medine ve Mekke'de tefsir ekolleri oluştu. Etbâu't-Tabiîn döneminde ise artık Kur'an'ın rivâyet ve dirâyet yönünden müstakil tefsirleri yapılmaya başlandı. Daha sonra da Ahkam ve Fıkhî Tefsir ile İşâri Tefsirleri bu tefsir çeşitlerine eklendi.

İşâri Tefsir ekolü, Kur'an âyetlerini zâhirî ve bâtınî mana olmak üzere iki farklı yönden değerlendirmiştir. Tefsirlerinde Hz. Peygamber'e özel bir yer vermişler, mukata'a harflerine mana vermeye gayret etmişlerdir. Her âyetin açıklamasını bu çerçevede yapmışlardır.

Biz bu çalışmamızda, İstanbul'un çeşitli camiilerinde imamlık ve vaizlik görevinde bulunmuş olan Şemseddin Yeşil'in te'lif ettiği Fuyûzat tefsirini inceledik. Yaptığımız inceleme sonucunda müellifimizin tasavvufa önem verdiğini gördük. Şemseddin Yeşil, her İşâri Tefsirci gibi âyetleri değerlendirmiştir. Âyetlerin zâhirî ve bâtınî yönüne dikkat çekmiş, Hz. Peygamber'i bir mutasavvıf düşüncesi ile değerlendirmiş, mukata'a harflerine anlam vermeğe gayret etmiş ve tefsirini bu yönleri ile ön plana çıkarmıştır.

SUMMARY

Religion is a strong need for the humans. Allah, who created human from nothing, sended books with the selected people named as a prophets result of knowing this need. Hz. Muhammed is one of these selected people and our holy book Qur'an is given to him. Muslims gave respect to the book and prophet during his life, and in the same way they did not throw away the book and tried to understand the book after his death. They analyzed all sentences, and words of the holy book Qur'an.

The holy book Qur'an did not only analyzed from specific sides. In order to understand the wish of the sender of tehe holy book, Allah they tries to find the meaning of the sentences of the book, the pronounciation ıf them, their clear and hidden meanings. People known as Sufis in the ıslam history also have a place in his search, and they analyzed the holy book in the way known as İş'âri Tefsir.

Şemseddin Yeşil, whose book is analyzed by us, is also one of the analyzers workwd in the Iş'âri Tefsir way. We worked on the book named Fuyûzat written by Şemseddin Yeşil in this thesis work. We explained his approach and his view to the Qur'an and we had seen that Semseddin Yeşil is one of the elite people of the history who had understand the spirit of Qur'an and lived as a perfect moslim.